

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра філософії біоетики та іноземних мов

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ
02 вересня 2024 року

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«Латинська мова»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 221 «Стоматологія»

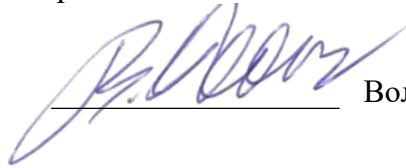
Освітньо-професійна програма: Стоматологія

Затверджено:

Засіданням кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету

Протокол № 1 від 26.08.2024 р.

Завідувач кафедри

Володимир ХАНЖИ

Розробники:

Нетребчук Л.М., зав. секції латинської мови, старший викладач

Нагачевська С.А., к.філол.н., доцент

Самойленко Т.О., старший викладач

Пислар Т.П., старший викладач

Лазор Н.В., завуч, старший викладач

Кир'язова О.В., к.пед.н., викладач

Практичне заняття № 1

Тема: Латинський алфавіт. Вимова голосних та приголосних. Дифтонги та диграфи. Буквосполучення. Довгота та короткість голосних. Наголос. Особливості наголосу у словах грецького походження.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з історією латинської мови, вивчення латинського алфавіту, виробити вміння та навички правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, буквосполучення, дифтонги та диграфи; навчитися правильно читати, використовуючи вимоги правильної постановки наголосу, дотримуючись правил довготи та короткості складів.

Основні поняття: алфавіт, фонетика, голосні та приголосні звуки, довгота та короткість звуків.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. Організаційні заходи (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).

2. Контроль опорного рівня знань.

1. Скільки літер в українському алфавіті?
2. Які звуки називаються голосними?
3. Які звуки називаються приголосними?

3. Формування професійних умінь, навичок:

У латинському алфавіті 25 букв.

В латинській мові звуки діляться на голосні та приголосні. Голосним звукам відповідають букви: a, e, i, o, u, y. Приголосним звукам відповідають букви: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z.

Вимова голосних звуків:		
Буква	Вимова	Приклад
A	[a]	axis (аксіс) - 2-й шийний хребець
E	[e]	vertebra (вертебра) - хребець
O	[o]	os (ос) - кістка
U	[y]	tumor (тумор) - пухлина
I	[i] [й] між голосними на початку слова і перед голосними	tinctura (тінктура) - настоянка ieiunum (йєюnum) - порожня кишка maior (майор) - великий
Y	[i] в словах грецького походження	tympanum (тімпанум) - барабан
Вимова приголосних звуків:		
C	[ц] перед голосними e, i, y, ae, oe [к] перед голосними a, o, u; перед приголосними звуками; в кінці слова.	cellula (целюля) – клітина cito (ціто) - швидко caecum (цекум) - сліпа кишка caput (капут) - голова collum (колюм) - шия clavicula (клявікуля) - ключиця lac (ляк) - молоко

H	Як українське [г] у слові «гай»	homo (гомо) - людина haematoma (гематома) - кров'яна пухлина
K	[к] у словах нелатинського походження	kalium (калій) - калій
L	[ль]	lumbalis (люмбаліс) - поперековий
S SS	[с] [з] - між голосними а також голосними [m, n]	sal (саль) – сіль fissura (фісура) - щілина basis (базис) – основа organismus (організмус) – організм
X	[кс] [кз] між голосними	cortex (кортекс)- кора radix (радікс)- корінь exitus (екзітус) - кінець
Z	[з] у словах грецького походження [ц] у латинізованих словах	zygoma (зігома)- вилиця Zincum (цинкум)- цинк

Дифтонги

Дифтонгом називається сполучення двох голосних букв в одному складі. Воно може вимовлятися як один звук (монофтонг), або як два звуки (дифтонг).

В латинській мові виділяють чотири дифтонга, які вимовляються таким чином:

<i>Буквосполучення</i>	<i>Вимова</i>	<i>Приклад</i>
ae	[e]	diaeta (дієта) - дієта
oe	[e]	oedema (едема) - набряк
eu	[eў]	pneumonia (пнеўмонія) - запалення легень
au	[aў]	trauma (траўма) – травма

Якщо буквосполучення ae та oe не є дифтонгами, тобто голосні в них відносяться до різних складів, то над буквою е ставляться дві крапки – ё. В таких випадках ці буквосполучення вимовляються як [ae] та [oe]: Aloё (алое), аёр (повітря).

Диграфи

<i>Буквосполучення</i>	<i>Вимова</i>	<i>Приклад</i>
ch	[х]	concha (конха) – раковина
ph	[ф]	pharynx (фарінкс) - глотка
rh	[р]	Rheum (реум) – ревень
th	[т]	therapia (терапія) - лікування

Буквосполучення

<i>Буквосполучення</i>	<i>Вимова</i>	<i>Приклад</i>
Qu	[кв]	squama (сквама) - луска
Ngu	[нгв] перед голосними [нгу] перед приголосними	unguentum (унгвентум) - мазь angulus (ангулюс) – кут
Ti	[ці] перед голосними після s, x завжди [ті]	substantia (субстанція) – речовина ostium (остіум) - отвір

Наголос

В латинській мові склади бувають довгими та короткими.

Склад довгий, якщо в ньому є довгий голосний, і короткий, якщо голосний у ньому короткий. Довгі голосні позначаються на письмі знаком довготи (ē) короткі – знаком короткості (ĕ).

Від характеру передостаннього складу залежить наголос у слові.

1. Наголос ніколи не ставиться на останньому складі. Тому в двоскладових словах наголос завжди стоїть на першому складі:

costa [кóста] - ребро

fructus [фруктус] - плід

homo [гóмо] – людина

2. У багатоскладових словах наголос ставиться на другому складі з кінця, якщо він довгий, або на третьому з кінця, якщо передостанній короткий.

Довгота та короткість голосних визначається такими правилами:

I. 1. Голосний буде **коротким**, якщо він стоїть:

а) перед іншим голосним:

tibia [тібіа] – великогомілкова кістка

folium [фóліум] - лист

б) перед буквою **h**:

extraĥo [éкстраго] – я виготовляю витяжку (екстракт)

в) перед диграфами **ch, ph, th, rh**:

(ductus) choledochus [холé'дохус] – загальна жовчна (протока)

2. Якщо він входить до складу суфіксів іменників **-īd-, -ōl-, -ūl-** або суфіксів прикметників **-īc-, -īd-**

hydrochlorīdum [гідрохлорідум] – гідро хлорид

scapūla [скапуля] - лопатка

zygomatīcus [зігоматікус] – виличний

II. 1. Голосний буде **довгим**, якщо він стоїть:

а) перед буквами **x** і **z**:

Orġza [оріза] – рис

б) перед сполученням двох і більше приголосних, однак якщо голосний стоїть перед сполученням букв **b, c, d, g, p, t** з плавними **l, r**, то він буде коротким:

columna [колюмна] стовп

але Ephēdra [ефедра] – хвойник

2. Якщо він входить до складу суфіксів іменників **-ūr-, -ān-, -īn-** (якщо після нього стоїть закінчення **-um**) і суфіксів прикметників **-āt-, -ōs-, -āl-**

tinctūra [тінктура] - настоянка

Valeriāna [валеріана] - валеріана

Aspirīnum [аспірінум] - аспірин

camphorātus [камфоратус] - камфорний

aquōsus [аквозус] - водний

cardiālis [кардіаліс] - серцевий

3. За своєю природою завжди довгий дифтонг:

diāeta [дієта] - дієта

Якщо після голосного стоїть один приголосний, то він може бути як довгим, так і коротким:

amīcus [амікус] - друг

medīcus [медікус] - лікар

В таких випадках слід звертатися до словника.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Прочитати вголос слова, дотримуючись правил вимови дифтонгів, диграфів.	Octoestrolum – oe-[e] Chamomilla – ch - -[x] Althaea – th --[t]; ae --[e]	Octoestrolum – октестролюм; Chamomilla – хамомілля; Althaea – альтеа.
2.	Прочитати вголос слова, дотримуючись правил вимови буквосполучень.	lingua – [нгв] перед голосним lingula– [нгу] перед приголосним eminentia– [ці] перед голосним	lingua - лінгва lingula - лінгуля eminentia – емініція

Завдання 1. Прочитайте слова:

Ala - крило, arteria - артерія, lamina - пластинка, abdomen - живіт, fovea - ямка, fibula - малогомілкова кістка, femur - стегно, regio - область, inferior - нижній, gingiva - ясна, ulna - ліктьова кістка, hepаr – печінка, corpus - тіло, occiput - потилиця.

Завдання 2. Прочитайте, поясніть вимову звука «с»:

Caput - голова, cerebrum - головний мозок, caecum - сліпа кишка, cavum - порожнина, cellula - клітина, lac - молоко, cranium - череп, collum - шия, canalis - канал, capitulum - голівка, costa - ребро, arcus - дуга, cystis – сечовий міхур, bucca - щока, skeleton (skeleton) - скелет, соссух - куприк, columna - стовп, cervicalis - шийний.

Завдання 3. Поясніть вимову «і»:

Inferior - нижній, index - вказівний палець, incisura - вирізка, junctura - сполучення, jugularis - яремний, internus - внутрішній, intestinum - кишка, major - великий, facies - поверхня.

Завдання 4. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову «s», «ss»:

Sapiens - мудрий, spongiosus - губчастий, dens - зуб, organismus - організм, fossa - ямка, fissura - щілина, basis - основа, mucosus - слизовий, oculus - око, nasus - ніс, osseus - кістковий, ossiculum - кісточка, sclerosis - склероз.

Завдання 5. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову «x», «z»:

Mixtura - мікстура, cortex - кора, extractum - витяжка, zygomaticus - виличний, axis - ось, externus - зовнішній, maxillaris - верхньощелепний, index - вказівний палець, larynx - гортань, dexter - правий, radix - корінь, maxilla - верхня щелепа, zygoma - вилиця, zoologia - зоологія.

Завдання 6. Прочитайте слова, зверніть увагу на вимову дифтонгів:

Aegrotus - хворий, costae - ребра, oesophagus - стравохід, auris - вухо, pleura - плевра, аēr - повітря, uropoëticus - сечоутворюючий, oedema - набряк, Eucalyptus - евкаліпт, paediatеr - педіатр, Aloë - алое, pneumonia - запалення легень, neurosis - невроз.

Завдання 7. Поясніть вимову «qu», «ngu»:

Squama - луска, liquor - рідина, quartus - четверть, quadratus - квадратний, lingua - язик, unguis - ніготь, sanguis - кров, lingula - язичок, sanguifer - кровноносний, quinque - п'ять.

Завдання 8. Прочитайте, поясніть вимову «ti»:

Substantia - речовина, mixtio - змішування, ostium - отвір, function - функція, tibia - велика гомілка, operatio - операція, adductio - приведення, abductio - відведення, periodontium - окістя, supinatio - повертання долоні вгору, articulatio - суглоб, eminentia - узвишшя, distantia -

дистанція, spatium - простір, masticatio - жування.

Завдання 9. Прочитайте:

Nucha, thyreoideus, thorax, oesophagus, synchondrosis, encephalon, sanguis, injectio, schizophrenia, neuritis, aqua, sphincter, lymphaticus, linea nuchae superior, tuberculum pharyngeum, fossa hypophysialis, labyrinthus ethmoidalis, kyphosis, hemispherium, sectiones hypothalami, splanchnologia, bronchus, ductus choledochus, os scaphoideum, phalanges, symphysis, isthmus, truncus brachicephalicus, arteria ophthalmica, vena saphena, nodus lymphaticus, ductus thoracicus, spinothalamicus, rhinencephalon, pars sympathica, cavum subarachnoidale, os ischii, incisura ischiadica major, aquaeductus mesencephali.

Завдання 10. Прочитайте двоскладові слова:

costa, apex, bursa, bulbus, cauda, barba, cavum, minor, cornu, situs, ramus, manus, vomer, sternum, atlas, sella.

Завдання 11. Визначте довготу або короткість другого складу та наголос в словах:

medulla ossium, membrum inferius, epigastrium, substantia compacta, ligamentum, processus transversus, corpus maxillae, ductus choledochus, facies poplitea, quadruplex, palpebra superior, periosteum, arcus vertebrae

Завдання 12. Звернувши увагу на довготу і короткість суфіксів, визначте наголос:

hiatus sacralis, incisura vertebralis, clavicularis, hyomandibularis, mentalis, sulcus pulmonalis, foramen spinosum, fossa glandulae lacrimalis, processus zygomaticus, incisura supraorbitalis, pars squamosa, nodi pancreatici, pelvinus, pubicus, foveolae granulares, glomerulus, geniculum, hamulus pterygoideus, fossa pterygopalatina, digitatus, cribrosus.

Тестові завдання.

1. Латинський алфавіт містить:

1. 25 літер
2. 27 літер
3. 30 літер
4. 32 літери
5. 35 літер

2. Назвіть термін, що містить дифтонг:

1. auris
2. chiasma
3. platisma
4. ossa
5. labium

3. Вкажіть термін, де літера **c** вимовляється як звук [к]:

1. cerebrum
2. cysta
3. incisura
4. sulcus
5. skeleton

4. Назвіть термін, що містить диграф:

1. ostium
2. raphe
3. radix
4. extremitas
5. articulatio

5. Звук [e] в латинській мові передається голосним **e** і сполученням голосних:

1. au
2. eu
3. oe
4. ae
5. oë

6. Вкажіть термін, де **ti** вимовляється як [ці]:

1. spatium
2. cuticula
3. intestinum
4. ostium
5. antisepticus

7. Визначте термін, де буква **i** дає звук [й]:

1. internus
2. anterior
3. medianus
4. iunctura
5. paries

8. Вкажіть термін, де сполучення **ae** не є дифтонгом:

1. costae
2. claviculae
3. aer
4. lineae
5. buccae

9. У якому слові буквосполучення **ngu** вимовляється як [нгв]:

1. lingula
2. sanguis
3. angulus
4. cingulum
5. frangula

10. Вкажіть термін, у якому наголос ставиться на третьому складі з кінця:

1. ligamentum
2. medulla
3. palpebra
4. transversus
5. maxilla

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 2

Тема: Іменник. Граматичні категорії іменника. Словникова форма. Визначення основи та роду. Відміни іменників. Неузгоджене означення.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з граматичними категоріями іменника, його словниковою формою, засвоїти структуру анатомо-гістологічних термінів з неузгодженими означеннями.

Основні поняття: граматичні категорії, відміни, закінчення, рід, число, відмінок, неузгоджене означення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. Організаційні заходи (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).

2. Контроль опорного рівня знань.

1. Що таке дифтонг, диграф? Назвіть і вимовте їх.
2. Як вимовляються приголосні, буквосполучення?
3. На якому складі ставиться наголос у латинській мові ?
4. Який буде склад, якщо він має дифтонг: довгий чи короткий?
5. Які суфікси прикметників бувають завжди довгими ?
6. Які суфікси прикметників бувають завжди короткими ?
7. Які особливості наголошення в словах грецького походження?

3. Формування професійних умінь, навичок:

Найменування будь-якого об'єкта переважно виражається іменником. Іменник у латинській мові, як і в українській, має три роди:

Genus masculinum (m) - чоловічий рід

Genus femininum (f) - жіночий рід

Genus neutrum (n) - середній рід

Два числа:

Numerus singularis (sing.) – одиниця

Numerus pluralis (pl.) – множина

У латинській мові є шість відмінків:

Casus nominativus (Nom.) – називний

Casus genetivus (Gen.) – родовий

Casus dativus (Dat.) – давальний

Casus accusativus (Acc.) – знахідний

Casus ablativus (Abl.) – виконує функцію орудного відмінка

Casus vocativus (Voc.) – кличний

N.B. Шостий відмінок у медичній термінології не вживається.

Латинські іменники поділяються на п'ять відмін.

Відміна визначається за закінченнями родового відмінка однини. Рід граматичний визначається за закінченнями називного відмінка однини.

Іменники та інші змінні частини мови записуються у словник і запам'ятовуються у словниковій формі. Для іменників – це форми *Nom. sing.*; закінчення *Gen. sing.* і рід. Наприклад: *columna, aef; musculus, i m; cavum, i n.*

Особливу увагу слід звернути на словникову форму запису іменників третьої відміни. Переважна більшість їх у називному відмінку має усічену основу, яка повністю проявляється у родовому відмінку. У зв'язку з цим скорочена форма родового відмінка однини записується з частиною основи. Наприклад: *radix, icis f; pulmo, onis m; corpus, oris n.*

Форма називного відмінка – це назва об'єкта чи явища, позначуваного цим словом. Крім того, за закінченням називного відмінка визначається рід іменника.

Н.В. Підводимо підсумок: відміна визначається за закінченням родового відмінка однини, рід – за закінченням називного відмінка однини.

Відмінок	Число	Відміна				
		I	II	III	IV	V
<i>Nom.</i>	<i>sing.</i>	-a	-us, -er (m) -um, -on (n)	Різні закінчення. (m, f, n)	-us (m) -u (n)	-es (f)
<i>Gen.</i>	<i>sing.</i>	-ae	-i	-is	-us	-ei

Основа іменників визначається шляхом відкидання закінчення від форми родового відмінка однини: *fistula, fistul - ae; os, oss - is.*

Термін (лат. *Terminus* - межа) – це наукове поняття, що однозначно й точно дає повне уявлення про будь-який предмет чи явище науки.

Термінологія – (лат. *Terminus* - межа, *logos* - наука) – це система найменувань, слів і словосполучень, що використовуються для позначення наукових понять в будь-якій галузі знань.

Медична термінологія складається з трьох основних номенклатурних груп: анатомо-гістологічної, клінічної, фармацевтичної. Сучасну Міжнародну анатомічну номенклатуру латинською мовою було прийнято у 1955 році на VI Міжнародному конгресі анатомів у Парижі (*Parasiana Nomina Anatomica PNA*). Пізніше на інших конгресах, PNA доповнювали й виправляли. Українські анатомічні терміни відповідають термінам Міжнародної анатомічної номенклатури.

Анатомічна термінологія – це одна з підсистем медичної термінології: всі позначення анатомічних понять частин тіла, органів, що представлені у єдиному списку термінів, називають анатомічною номенклатурою (*Nomina Anatomica*).

Однослівні анатомічні терміни вживаються окремим іменником у Називному відмінку однини чи множини.

Наприклад: *caput - голова (Nom. sing. , vertebra - хребець (Nom. sing.)*

В складному анатомічному терміна на першому місці стоїть іменник, на другому слова, що його визначають.

Наприклад: *foramen rotundum*

Це – узгоджене означення – на першому місці – іменник у Називному відмінку однини і прикметник у Називному відмінку однини.

Наступний термін має неузгоджене означення – на першому місці – іменник у Називному відмінку однини, на другому – іменник у Родовому відмінку однини.

Наприклад: *manubrium sterni*

Неузгоджене означення

Значна частина анатомічних термінів складається з двох чи кількох іменників. За такої конструкції складного терміна означуване слово – іменник у називному відмінку однини чи множини – ставиться на першому місці. Означенням служить другий та наступні іменники в родовому відмінку однини чи множини. Така конструкція називається неузгодженим означенням. Схему цієї конструкції можна зобразити так: SN + SG, де S – substantivum, N – nominativus, G – genetivus. Переклад неузгодженого означення здійснюється двома способами: 1) іменником у родовому відмінку; 2) прикметником.

Наприклад: fovea dentis - ямка зуба = зубна ямка;

facies tuberculi costae - поверхня горбка ребра = реберна горбкова поверхня.

Орієнтувальна карта з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити відміну іменника	Записати слово в словниковій формі, за закінченням родового відмінка однини визначити відміну	1. lingua, ae f – 1 відміна
2.	Перекласти словосполучення з неузгодженим означенням	Головне слово (перший іменник) пишемо у називному відмінку, неузгоджене означення пишемо у родовому відмінку	sternum, i n – 2 відміна foramen, inis n – 3 відміна ductus, us m – 4 відміна facies, ei f – 5 відміна 2. Тіло язика (corpus , oris n + lingua, ae f) – corpus linguae

Завдання 1. Перекладіть латинською мовою, визначте відміну іменників:

Гребінь, вирізка, альвеола, край, язик, крило, коліно, щілина, поверхня, горб, кут, луска, кістка, пазуха, зуб, хребець, верхівка, ніс, протока.

Завдання 2. Запишіть іменники у словниковій формі:

Ramus, corpus, plica, atrium, plexus, bronchus, glandula, scapula, os, circulus, papilla, vertebra, nervus, sinus, ventriculus, arteria, gyrus, ganglion, septum, radius, vena, labium, arcus.

Завдання 3. Визначте основу іменників:

Fibula, **ae f**; pharynx, **ngis f**; regio, **onis f**; thorax, **acis m**; scapula, **ae f**; musculus, **i m**; foramen, **inis n**; angulus, **i m**; genu, **us n**; femur, **oris n**.

Завдання 4. Визначте рід іменників:

1) collum, **i...**; 2) apertura, **ae ...**; 3) ductus, **us ...**; 4) lamina, **ae**; 5) oculus, **i...**; 6) cornu, **us ...**; 7) sceleton, **i...**; 8) fonticulus, **i...**; 9) tractus, **us...**; 10) aquaeductus, **us ...**; 11) ligamentum, **i...**; 12) maxilla, **ae ...**; 13) squama, **ae ...**; 14) sulcus, **i...**; 15) digitus, **i...**; 16) superficies, **ei...**; 17) alveolus, **i...**; 18) mandibula, **ae ...**

Завдання 5. Перекладіть терміни українською мовою.

I. 1. Corpus vertebrae. 2. Crista galli. 3. Sulcus sinus. 4. Arcus vertebrae. 5. Septum nasi. 6. Collum scapulae. 7. Arcus aortae.

II. 1. Fovea dentis. 2. Dorsum linguae. 3. Musculus linguae. 4. Basis mandibulae. 5. Radix linguae. 6. Tuber maxillae. 7. Foramen mandibulae.

Завдання 6. Запишіть слова в словниковій формі, перекладіть терміни латинською мовою:

I. 1. Головка променевої кістки. 2. Кут груднини. 3. Тіло ребра. 4. Гребінь шийки ребра. 5. Борозна пазухи. 6. Дуга аорти.

II. 1. Головка нижньої щелепи. 2. Тіло язика. 3. Тіло верхньої щелепи.

Тестові завдання.

1. У якій відповіді словникова форма іменника записана вірно:

1. acromion
2. dens, dentis
3. substantia, f
4. facies, ei
5. hiatus, us m.

2. Що є ознакою відміни латинських іменників:

1. закінчення називного відмінка
2. закінчення родового відмінка
3. рід іменника
4. число іменника
5. основа іменника

3. Визначте, для якого слова основа виділена правильно:

1. foramen, inis n – foramin-
2. crus, cruris n – crus-
3. articulatio, onis f – articulatio-
4. dens, dentis m – dens-
5. systema, atis n – system-

4. Вкажіть іменник I відміни:

1. os
2. maxilla
3. musculus
4. sternum
5. manus

5. Вкажіть іменник II відміни:

1. nervus
2. facies
3. cornu
4. caput
5. clavicula

6. Вкажіть іменник III відміни:

1. genu
2. zygoma
3. massa
4. porus
5. sulcus

7. Вкажіть іменник IV відміни:

1. arcus
2. dens
3. palatum
4. tunica
5. vusculus

8. Вкажіть іменник V відміни:

1. arteria
2. species
3. colon
4. duodenum
5. textus

9. Визначте, яке зі слів є іменником середнього роду:

1. meatus
2. sulcus
3. humerus
4. corpus
5. textus

10. Вкажіть, для якого іменника рід визначено неправильно:

1. facies, ei – f
2. genu, us – n
3. genus, eris – m
4. digitus, i – m
5. hiatus, us – m

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 3

Тема: Прикметник. Граматичні категорії прикметника. Дві групи прикметників. Відмінювання прикметників. Узгодження прикметника з іменником. Структура багатослівних анатомічних термінів.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з граматичними категоріями прикметника, його словниковою формою, засвоїти структуру анатомо-гістологічних термінів з узгодженими означеннями.

Основні поняття: граматичні категорії, закінчення, рід, число, відмінок, узгоджене означення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Скільки є відмін іменників?
 2. Як визначити відміну?
 3. Як визначити рід?
 4. З яких компонентів складається словникова форма?
 5. Якого роду іменники на -a, -um, -us?
 6. У яких випадках у словниковій формі перед закінченням Gen. sing. пишеться кінцева частина основи?
 7. Якого роду усі іменники на -um, -on? Назвіть їхні закінчення у Gen. sing. Наведіть приклади.
 8. Які закінчення можуть мати у Gen. sing. іменники чоловічого роду на -us?
 9. Назвіть іменники середнього роду на -us, які вам вже знайомі.
 10. До якого роду відносяться іменники на -u? Назвіть їхні закінчення в Gen. sing.
 11. Як перекладати словосполучення з неузгодженим означенням?

3. Формування професійних умінь, навичок:

Граматичну форму прикметників у латинській мові визначають ті іменники, до яких вони відносяться:

caput longum - головка довга

os occipitale - кістка потилична

Як і іменники, прикметники змінюються за числами та відмінками, тобто відмінюються.

NB! Латинські прикметники відмінюються тільки за I, II та III відмінами. Мають такі родові закінчення:

longus (m) довгий

longa (f) довга

longum (n) довге

liber (m) вільний

libera (f) вільна

liberum (n) вільне

Словникова форма

У словниках прикметники записуються повністю у формі чоловічого роду, потім зазначається закінчення жіночого і середнього роду.

longus, a, um - довгий, а, е

liber, a, um - вільний, а, е

dexter, tra, trum - правий, а, е

Велика кількість прикметників має у чоловічому та жіночому роді закінчення **-is**. Словникова форма таких прикметників включає два компоненти: форму чоловічого та жіночого роду на **-is**, та закінчення середнього роду (**-e**).

vertebralis, e – хребцевий

frontalis, e – лобний

Є також невелика кількість прикметників, у яких закінчення для всіх родів однакове. У словниковій формі таких прикметників дається Nom. sing. – форма, спільна для всіх родів, потім зазначається закінчення Gen. sing. з кінцевою частиною основи:

simplex, icis - простий

Таким чином у латинській мові існують прикметники трьох, двох та одного закінчення.

Дві групи прикметників.

Залежно від характеру родових закінчень в Nom. sing. прикметники у латинській мові розподілено на 2 групи:

I група	II група
-us, -a, -um -er, -a, -um	-er, -is, -e -is, -e -s або -x та ін.

I група			II група		
Родові форми			Родові форми		
m	f	n	m	f	n
<i>longus</i>	<i>longa</i>	<i>longum</i>	<i>saluber</i>	<i>salubris</i>	<i>salubre</i>
<i>liber</i>	<i>libera</i>	<i>liberum</i>	<i>frontalis</i>	<i>frontalis</i>	<i>frontale</i>
<i>dexter</i>	<i>dextra</i>	<i>dextrum</i>	<i>teres</i>	<i>teres</i>	<i>teres</i>

Прикметники утворюються найчастіше від іменників за допомогою суфіксів: **-al, -ar, -ic, -in, -e, os** та ін.

Відмінювання прикметників

Всі латинські прикметники відмінюються тільки за I, II та III відмінами, залежно від групи та родових закінчень:

	Рід	Nom. sing.	Gen. sing.	Відміна	Приклади	
I група	m	-us, -er	-i	II	<i>albus</i> <i>sinister</i>	<i>albi</i> <i>sinistri</i>
	f	-a	-ae	I	<i>alba</i> <i>sinistra</i>	<i>albae</i> <i>sinistrae</i>
	n	-um	-i	II	<i>album</i> <i>sinistrum</i>	<i>albi</i> <i>sinistri</i>
II група	m	-is	-is	III	<i>lingualis</i>	<i>lingualis</i>
	f	-is	-is	III	<i>lingualis</i>	<i>lingualis</i>

	n	-e	-is	III	<i>linguale</i>	<i>lingualis</i>

Узгодження прикметників з іменниками

В термінах з узгодженим означенням іменник завжди стоїть на першому місці. Узгодження прикметників з іменниками має такий алгоритм дії:

1. Визначити структуру терміна.
2. Визначити відмінок і число всього терміна та кожної його частини.
3. Визначити рід іменника, використовуючи словникову форму.
4. Обрати необхідну родову форму прикметника, використовуючи його словникову форму.
5. Утворити термін в Nom. sing.
6. Для родового відмінка – визначити відміну іменника та утворити його родовий відмінок.
7. Визначити відміну прикметника та утворити його родовий відмінок.

Структура багатослівних анатомічних термінів

У багаточленних термінах, як і у двочленних, на першому місці ставиться іменник, а потім означення. В анатомічних і гістологічних термінах узгоджене означення здебільшого стоїть на першому місці після стрижневого слова (іменника), а неузгоджене — на другому, наприклад:

ostium pharyngeum tubae auditivae (auditoriae) - глотковий отвір слухової труби;
lamina muscularis mucosae — м'язова пластинка слизової;
tunica mucosa nasi — слизова оболонка носа.

Проте така конструкція не є загальноприйнятою і сталою. Часто після іменника стоїть неузгоджене означення, наприклад:

septum nasi osseum — кісткова носова перегородка;
cavitas oris propria — власна ротова порожнина;
fossa cranii media — середня ямка черепа;
terminatio nervi libera — вільне нервово закінчення.

В анатомічній і гістологічній номенклатурах здебільшого перевага надається другому варіанту, наприклад:

meatus nasi inferior — нижній носовий хід;
lobulus pulmonis primarius — первинна легенева часточка.

Якщо багаточленний термін включає кілька узгоджених означень, то на першому місці після головного (стрижневого) члена стоїть найважливіше з них, яке чітко виділяє дане поняття серед інших однорідних, наприклад:

systema nervosum periphericum — периферична нервова система;
ligamentum plantare longum – довга підшвова зв'язка.

Українською мовою такі терміни перекладають у зворотному порядку.

У гістологічній латинській номенклатурі є чимало тричленних термінів, виражених іменником і двома узгодженими означеннями, тобто прикметниками. Українською мовою такі терміни перекладаються за допомогою узгодженого і неузгодженого означення або й двома неузгодженими означеннями, наприклад:

glandula oesophagea propria — власна залоза стравоходу;
glandula lingualis apicalis — залоза верхівки язика.

Двочленні латинські гістологічні терміни, виражені іменником та узгодженим означенням (прикметником), українською мовою частіше перекладаються за допомогою іменника і неозначеного означення, наприклад:

capsula glandularis — капсула залози;
corpus glandulare — тіло залози;
divisio cellularis — поділ клітини;
axis cellularis – вісь клітини.

Серед анатомічних і гістологічних багаточленних термінів є такі, що включають два іменники, кожен з яких має своє означення, наприклад:

lamina lateralis processus pterygoidei — бічна пластинка крилоподібного відростка;

tunica mucosa vesicae biliaris — слизова оболонка жовчного міхура;

ramus lateralis tubuli dentinalis - бічна гілка дентинної трубочки;

Досить, часто, щоб надати найменуванню необхідної точності, до його складу включають означення, які стосуються не якого-небудь окремого слова, а всього словосполучення взагалі. Наприклад: кістковий мозок (*medulla ossium*) буває жовтий і червоний. У цьому зв'язку повний термін для позначення кісткового мозку має таку структуру:

medulla ossium flava — жовтий кістковий мозок;

medulla ossium rubra — червоний кістковий мозок.

Треба мати на увазі, що означення, які стосуються не одного слова, а всього словосполучення взагалі, найчастіше позначають форму, величину і положення в просторі відповідного анатомічного гістологічного утвору: *superior, ius* – верхній; *inferior, ius* – нижній; *anterior, ius* — передній; *posterior, ius* — задній; *externus, a, um* зовнішній; *internus, a, um* — внутрішній; *dexter, tra, trum* — правий, *sinister, tra, trum* — лівий тощо. Такі означення завжди узгоджуються з основним (стрижневим) іменником, який стоїть у терміні на першому місці, і займають останнє місце, наприклад:

incisura vertebralis superior — верхня хребцева вирізка;

membrana intercostalis interna — внутрішня міжреброва перетинка;

flexura coli sinistra — лівий згин ободової кишки;

stratum nucleare externum— зовнішній ядерний шар.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити групу прикметника	Записати слово в словниковій формі, за закінченням називного відмінка однини визначити групу	1. <i>Latus, a, um</i> – 1 група <i>maxillaris, e</i> – 2 група
2.	Перекласти словосполучення з узгодженим означенням	Головне слово (іменник) пишемо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення	2. Кам'яниста гілка іменник – <i>ramus, i m</i> прикметник - <i>petrosus, a, um</i> - <i>ramus (m) petrosus</i> (чоловічий рід, називний відмінок однини)
3.	Перекласти анатомічний термін	Визначити головне (стрижнєве) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	<i>processus zygomaticus (Nom. sing.) ossis frontalis (Gen. sing.)</i>

Завдання 1. Утворити форму жіночого роду від прикметників:

medianus, thoracicus, spongiosus, parietalis, ruber, ovalis, transversus, spinosus, sinister.

Завдання 2. Утворити форму середнього роду від прикметників:

longus, costarius, palatinus, sphenoidalis; frontalis, nutricius, dexter, cerebralis, spinalis, osseus.

Завдання 3. Узгодити прикметник з іменником, перекласти українською мовою:

Зразок: ligamentum alare - крилоподібна св'язка
vertebra thoracic ...
corpus thoracic ...
sinus petros ...
os palatin ...
lamina horizontal ...
os ethmoidal ...
lamina orbital ...
os sacr...
basis sacr ...
facies articular ...
meatus acustic ...
tuberculum occipital ...

Завдання 4. Перекласти латинською мовою, узгоджуючи прикметник з іменником:

Зразок: sulcus (m) transversus
поперечний (борозна, лінія, зв'язка)
хребцевий (канал, вирізка, отвір)
соскоподібний (відросток, частина, порожнина)
венозний (заслінка, сплетення, пазуха)
піднебінний (відросток, кістка, борозна)
суглобовий (м'яз, поверхня, горбок)
лобний (кут, шов, горб)
черевний (аорта, порожнина, ділянка)
центральный (артерія, борозна, судина)
зубний (вена, цемент, альвеола)

Завдання 5. Перекласти терміни латинською мовою:

Овальний отвір, грудна фасція, внутрішня капсула, остистий отвір, тім'яна частина, лицева вена, середня скронева артерія, кам'яниста гілка, поперечний піднебінний шов, глоточне сплетення, глибокий шийний лімфатичний вузол, серединний гребінь, зовнішній кут, широка зв'язка, тверде піднебіння, зуб мудрості, барабанна щілина, різцевий отвір, суглобова поверхня, нижня носова раковина, міжзубний простір, слуховий прохід, губна залоза, під'язикова кістка, потиличний нерв, нижньощелепна щілина, хребцева вирізка, суглобовий відросток, медіальна пластинка, крижовий гребінь, внутрішній потиличний виступ, кісткове піднебіння, бічна поверхня, альвеолярна дуга, поперечний відросток, порожниста вена, решітчаста пластинка, яремна вирізка, лицевий нерв, слизова оболонка, клиноподібна пазуха, правий шлуночок, зубна гілка, ліва кінцівка, середня борозна, шийний хребець, коса лінія, лобний шов, легенева борозна, стегновий канал, крильна складка, бічна зв'язка, щічна ділянка, язикова залоза, скронева ямка, черевна порожнина, ниркова пазуха, мозкова поверхня.

Завдання 6. Перекладіть українською мовою терміни:

Vertebra thoracica, corpus vertebrae thoracicae, arcus vertebrae, tunica mucosa linguae, glandula alveolaris simplex, sinus maxillaris, facies maxillae, sulcus sinus petrosi, lamina horizontalis ossis palatini, pars petrosa ossis occipitalis, arteria temporalis media.

Завдання 7. Перекладіть і напишіть латинською мовою терміни:

Крилоподібний відросток, середня пластинка крилоподібного відростка, верхній отвір грудної клітки, верхівка кам'янистої частини, виличний відросток лобної кістки, кам'яниста

частина потиличної кістки, суглобовий відросток хребця, глибокий шийний лімфатичний вузол, середній шийний ганглії, слизова оболонка носа, пластинка дуги хребця, фіброзна капсула щитоподібної залози, носова поверхня верхньої щелепи, перпендикулярна пластинка піднебінної кістки, проміжна частина губи рота, глибока вена обличчя, середня носова раковина.

Тестові завдання.

1. Скільки є груп прикметників у латинській мові:
 1. одна
 2. дві
 3. три
 4. чотири
 5. п'ять

2. За якими відмінами відмінюються латинські прикметники:
 1. за I, V
 2. за I, II, III
 3. тільки за II
 4. за I, IV
 5. за III

3. У якій відповіді правильно записана словникова форма прикметника I групи:
 1. liber, a, um
 2. dentalis, e
 3. latum
 4. frontale
 5. longa

4. У якій відповіді правильно записана словникова форма прикметника II групи:
 1. dexter, tra, trum
 2. simplex
 3. dorsalis, e
 4. spinosus, a
 5. jugularis

5. Назвіть прикметник, у якого закінчення у всіх родах однакове:
 1. temporalis
 2. parietalis
 3. spinosus
 4. nutricium
 5. teres

6. Вкажіть прикметник у формі середнього роду:
 1. dextrum
 2. frontalis
 3. longus
 4. celer
 5. libera

7. Назвіть прикметник у формі чоловічого роду:
 1. cavernosus

2. basilar
3. mastoidea
4. palatinum
5. occipitale

8. Вкажіть прикметник у формі жіночого роду:

1. sacrale
2. transversus
3. mastoideum
4. thoracica
5. liber

9. Вкажіть прикметник у формі чоловічого і жіночого роду:

1. ethmoidale
2. petrosa
3. sinister
4. lumbalis
5. lata

10. Вкажіть термін з узгодженим означенням:

1. corpus vertebrae
2. sinus sagittalis
3. fossa mandibulae
4. collum radii
5. apex dentis

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>

2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 4

Тема: Морфологічна і синтаксична структура дво- і багатослівного анатомічного терміна з різними типами означень.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з граматичними моделями багатослівних термінів з різними типами означень.

Основні поняття: відмінювання, узгоджене означення, неузгоджене означення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).

2. **Контроль опорного рівня знань.**

1. Що таке неузгоджене означення?
2. Що таке узгоджене означення?
3. Як узгоджуються прикметники з іменниками?

3. **Формування професійних умінь, навичок:**

Анатомічні терміни можуть бути однослівними (*cranium, encephalon, thorax*), двослівними – з неузгодженим або узгодженим означенням (*corpus vertebrae, os hyoideum*), трислівними (*linea nuchae superior*) та багатослівними (*facies temporalis alae majoris ossis sphenoidalis*)

Морфологічна структура	Синтаксична структура
Однослівний термін: хребець – vertebra (іменник)	
Двослівний термін: грудний хребець – vertebra thoracica (іменник + прикметник) дуга хребця – arcus vertebrae (імен. Nom.sing + імен. Gen.sing)	vertebra thoracica головне слово – vertebra узгоджене означення – thoracica arcus vertebrae головне слово – arcus неузгодж. означення – vertebrae
Трислівний термін: серединний крижовий гребінь – crista sacralis mediana (імен. Nom.sing + прикм. Nom.sing + прикм. Nom.sing)	crista sacralis mediana головне слово – crista узгоджене означення – sacralis узгоджене означення – mediana

<i>Трислівний термін:</i> отвір верхівки зуба - foramen apicis dentis (імен.Nom.sing+імен.Gen.sing+імен. Gen.sing) кісткова перегородка носа - septum nasi osseum (імен.Nom.sing.+імен.Gen.sing.+прикм.Nom.sing.)	foramen apicis dentis головне слово - foramen неузгоджене означення - apicis неузгоджене означення – dentis septum nasi osseum головне слово - septum неузгоджене означення - nasi узгоджене означення - osseum
<i>Багатослівний термін:</i> суглобова поверхня горбка ребра facies articularis tuberculi costae (імен.Nom.sing+прикм.Nom.sing+імен. Gen.sing+імен. Gen.sing)	facies articularis tuberculi costae головне слово - facies узгоджене означення- articularis неузгодж.означення - tuberculi неузгоджене означення - costae

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Перекласти анатомічний термін: <i>яремна вирізка потиличної кістки</i>	1.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	1. <i>incisura jugularis ossis occipitalis</i> <i>incisura jugularis</i> (імен. Nom.sing. + прикм. Nom.sing.) <i>ossis occipitalis</i> (імен.Gen.sing. + прикм. Gen.sing.)

Завдання 1. Перекласти терміни українською мовою, пояснити структуру термінів:

Canalis nervi facialis; musculus longus cervicis; ligamentum metacarpeum transversum profundum; fovea costalis processus transversus; foramen apicis dentis; bursa subtendinea muscoli longi dorsi; apex ossis sacri; facies articularis capitis costae; arcus tendineus fasciae pelvis; vena intercostalis dextra.

Завдання 2. Перекласти терміни латинською мовою:

зовнішній потиличний гребінь; суглобова поверхня горбка ребра; внутрішня поверхня кам'янистої частини; овальна ямка широкої фасції стегна; решітчаста пластинка решітчастої кістки; борозна середньої скроневої артерії; поперечний остистий суглобовий відросток; внутрішнє сонне венозне сплетення; поверхнева долонна венозна дуга; вертлюгова сумка сідничного м'яза; кровоносна судина внутрішнього проходу; права легенева артерія; пластинка крилоподібного відростка; волокниста оболонка очного яблука; реберна ямка поперечного відростка; слизова оболонка жовчного міхура; глибока скронева артерія.

Тестові завдання.

1. Чим найчастіше буває виражене узгоджене означення:
 1. іменником

2. прикметником
 3. іменником у називному відмінку
 4. іменником у родовому відмінку
 5. порядковим числівником
2. Визначте термін з узгодженим означенням:
1. tunica mucosa
 2. septum nasi
 3. collum radii
 4. caput costae
 5. apex dentis
3. Визначте термін з неузгодженим означенням:
1. processus articularis
 2. linea aspera
 3. articulatio simplex
 4. basis externa
 5. collum radii
4. Визначте анатомічний термін, що складається з двох узгоджених означень:
1. alveolus dentalis periodontii
 2. tuberositas ossis navicularis
 3. ductus hepaticus communis
 4. substantia thymi medullaris
 5. arcus ductus thoracici
5. Визначте анатомічний термін, що складається з двох неузгоджених означень:
1. facies acromii articularis
 2. segmentum thoracicum lumbale
 3. facies coronae dentis
 4. musculus palpebrae superioris
 5. ligamentum teres acetabuli
6. Визначте анатомічний термін, що складається з узгодженого і неузгодженого означень:
1. nodus lymphaticus retropharyngealis
 2. stratum longitudinale ventriculi
 3. musculus teres major
 4. plexus dentalis superior
 5. vena iliaca communis
7. Вкажіть правильний переклад терміну *processus styloideus radii* на українську мову
1. променевий шилоподібний відросток
 2. променевого шилоподібного відростка
 3. шилоподібний відросток променевої кістки
 4. шилоподібні відростки променевої кістки
 5. шилоподібних відростків променевої кістки
8. Вкажіть правильний переклад багатослівного терміну «розщілина каналу кам'янистого нерва»
1. hiatus nervus canalis petrosi

2. hiatus canalis nervus petrosus
3. nervus petrosus hiatus canalis
4. hiatus canalis nervi petrosi
5. canalis nervi petrosi hiatus

9. Визначте пропущене слово для терміну *arteria sacralis* ...

1. medianus
2. mediana
3. medianum
4. mediale
5. medius

10. Вкажіть, яким прикметником можна доповнити термін *musculus pterygoideus* ...

1. dextra
2. longum
3. dorsale
4. lateralis
5. longi

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 5

Тема: Ступені порівняння прикметників. Прикметники вищого ступеню. Ступені порівняння, утворені від різних основ. Неповні ступені порівняння. Відмінювання прикметників у вищому ступені.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з утворенням вищого ступеню порівняння прикметників; граматичними моделями багатослівних термінів з прикметниками вищого ступеню порівняння.

Основні поняття: відмінювання, узгоджене означення, вищий ступінь порівняння, неповні ступені порівняння.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Яка словникова форма прикметників?
 2. Які ступені порівняння прикметників ви знаєте?
 3. Які прикметники не можуть мати ступенів порівняння?
3. **Формування професійних умінь, навичок:**

У латинській мові, як і в українській, якісні прикметники мають ступені порівняння: вищий і найвищий.

Вищий ступінь прикметників

Вищий ступінь показує, що в одному предметі, більше певної якості, ніж у другому.

Вищий ступінь утворюється від основи прикметника додаванням до неї суфікса **-ior** для чоловічого і жіночого родів, суфікса **-ius** для середнього роду.

Наприклад:

longus, a, um	longior (m, f), longius (n)
ruber, bra, brum	rubrior (m, f), rubrius (n)
brevis, e	brevior (m, f), brevius (n)
simplex, icis	simplicior (m, f), simplicius (n)

У латинській мові є кілька так званих прикметників з недостатніми ступенями порівняння, які за словниковою формою повинні б належати до вищого ступеня порівняння,

але вживаються у значенні звичайного ступеня. У медичній термінології найчастіше вживаються такі:

anterior (*m, f*), **ius** (*n*) - передній;

posterior (*m, f*), **ius** (*n*) - задній;

inferior (*m, f*), **ius** (*n*) - нижній;

superior (*m, f*), **ius** (*n*) - верхній.

У цих прикметниках відсутня форма звичайного ступеня.

Прикметники **magnus, a, um** (*великий*) та **parvus, a, um** (*малий*) в анатомічній термінології, коли йдеться про окремо взятий орган чи утворення, вживаються у звичайному ступені, наприклад:

foramen magnum

Якщо мова йде про два парні органи, які можна протиставити або порівняти між собою, то в анатомічній термінології вживається форма вищого ступеня у значенні звичайного, наприклад:

trochanter major — великий вертлюг,

tronchanter minor — малий вертлюг (*стегнової кістки*),

pelvis major — великий таз,

pelvis minor — малий таз;

tuberculum majus — великий горбок,

tuberculum minus — малий горбок (*плечової кістки*),

cornu majus — великий ріг,

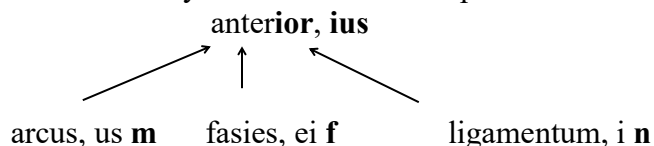
cornu minus — малий ріг.

У фармацевтичній та біологічній термінології вищий ступінь цих прикметників (**major, ius** та **minor, us**) також вживається у значенні звичайного, наприклад:

Plantago major — великий подорожник;

Chelidonium majus — чистотіл звичайний.

Узгодження прикметників вищого ступеня з іменниками різних відмін:

Прикметники “малий”, “великий”, “верхній”, “нижній”, “передній”, “задній” у багатослівних термінах головним чином визначають ціле словосполучення. Тому вони, як правило, посідають останнє місце у терміні:

tuberculum thyreoideum superius - верхній щитоподібний горбок.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником: верхня пластинка –	Прикметник узгоджуємо з іменником в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1. верхня пластинка – <i>lamina (f) superior</i> <i>lamina, ae f + superior, ius</i>
2.	Перекласти анатомічний термін: задній решітчастий отвір	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді,	2. <i>foramen(n) ethmoidale posterius</i>

		числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	
--	--	---	--

Завдання 1. Узгодити прикметники з іменниками:

Зразок: верхній (губа) - labium superius

Верхній (відросток, вирізка, отвір); задній (дуга, поверхня, зв'язка); великий (борозна, крило, головка); передній (горбок, гребінь, отвір); нижній (пазуха, частина, ость); малий (ямка, горбок, ніжка).

Завдання 2. Перекласти українською мовою:

Spina nasalis anterior; linea temporalis superior; fossa cranii anterior; foramen ischiadicum minus; ligamentum transversum scapulae superius; facies posterior partis petrosae; musculus rectus capitis posterior minor; ductus sublingualis major et minor; incisura ischiadica minor; tuberculum anterius et posterius; arteria thoracica superior; arcus dentalis inferior.

Завдання 3. Перекласти терміни латинською мовою:

Великий піднебінний канал; нижня носова раковина; малий кам'янистий нерв; передній слъзовий гребінь; нижній щитоподібний горбок; задня довга зв'язка; нижня гортанна артерія; велика піднебінна борозна; верхня поперечна зв'язка; передня медіальна поверхня; великий піднебінний отвір; верхній шийний ганглії; великий кам'янистий нерв; задній решітчастий отвір.

Завдання 4. Утворити форму Gen.sing.:

Зразок: nervus petrosus minor - nervi petrosi minoris

Processus superior, foramen superius, arcus posterior, facies posterior, ligamentum posterius, sulcus major, ala major, caput majus, cornu minus, labium inferius.

Завдання 5. Утворити форми називного і родового відмінків однини:

Зразок: нижній різцевий зуб - dens incisivus inferior - dentis incisivi inferioris

Мала сіднична вирізка, задня вилична лінія, нижній суглобовий відросток, передній куприковий отвір, передня шкірна гілка, передня язикова залоза, велика під'язикова протока, нижня губа, верхній задній альвеолярний отвір, малий виличний м'яз, велика жувальна фасція, нижній піднебінний отвір.

Завдання 6. Перекласти латинською мовою:

борозна нижнього кам'янистого синуса, гребінь великого горбка, відросток нижньої носової раковини, потилична поверхня великого крила, верхній суглобовий відросток поперекового хребця, отвір нижньої порожнистої вени.

Тестові завдання.

1. Який суфікс використовується для утворення вищого ступеня порівняння прикметників чоловічого і жіночого роду:

- ior
- issim
- rim

4. ius
5. ia

2. Який суфікс використовується для утворення вищого ступеня порівняння прикметників середнього роду:

1. ideus
2. ia
3. rim
4. ius
5. ior

3. Вкажіть прикметник у формі вищого ступеня порівняння жіночого роду:

1. lata
2. brevis
3. longior
4. rubra
5. latius

4. Вкажіть прикметник у формі вищого ступеня порівняння чоловічого роду:

1. parvus
2. magnus
3. simplicior
4. teres
5. albus

5. Вкажіть прикметник у формі вищого ступеня порівняння середнього роду:

1. latius
2. longior
3. longus
4. rubrum
5. simplex

6. Словникова форма прикметника у вищому ступені порівняння записана вірно у відповіді:

1. magnus, a, um
2. brevis, e
3. simplex, icis
4. major, jus
5. liber, a, um

7. Прикметники у вищому ступені порівняння відмінюються за:

1. I відміною
2. II відміною
3. III відміною
4. IV відміною
5. V відміною

8. Основа прикметника у вищому ступені порівняння визначається за формою:

1. Називного відмінка чоловічого і жіночого роду
2. Називного відмінка середнього роду
3. Родового відмінка чоловічого роду

4. Родового відмінка жіночого роду
 5. Родового відмінка середнього роду
9. Вкажіть термін з прикметником середнього роду у вищому ступені порівняння:
1. spina nasalis anterior
 2. sulcus palatinus minor
 3. facies articularis anterior
 4. arcus posterior atlantis
 5. tuberculum humeri minus
10. Вкажіть термін, що містить прикметник у вищому ступені порівняння:
1. musculus longus
 2. substantia nigra
 3. articulatio simplex
 4. nodus lymphaticus
 5. tuberculum anterius

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 6

Тема: Найвищий ступінь прикметників. Узгодження прикметників найвищого ступеня з іменниками.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з утворенням найвищого ступеню порівняння прикметників; з граматичними моделями багатослівних термінів з прикметниками найвищого ступеню порівняння.

Основні поняття: відмінювання, узгоджене означення, найвищий ступінь порівняння.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Як утворюється вищий ступінь порівняння прикметників?
 2. У яких прикметників ступені порівняння утворені від різних основ? Які особливості їхнього вживання в анатомічній термінології?
 3. Які прикметники мають неповні ступені порівняння?

3. Формування професійних умінь, навичок:

У латинській мові, як і в українській, якісні прикметники мають ступені порівняння: вищий і найвищий.

Найвищий ступінь прикметників

1. Найвищий ступінь прикметників (Gradus superlativus) утворюється додаванням до основи прикметника звичайного ступеня суфікса **-issim-** і родових закінчень **-us, -a, -um**.

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
longus, a, um (довгий, а, е)	long- ior , long- ius (довший, а, е)	long- issim-us, a, um (найдовший, а, е)
brevis, e (короткий, а, е)	brev- ior , brev- ius (коротший, а, е)	brev- issim-us, a, um (найкоротший, а, е)
simplex, icis (простий, а, е)	simplic- ior , simplic- ius (простіший, а, е)	simplic- issim-us, a, um (найпростіший, а, е)

2. Прикметники, які у чоловічому роді мають закінчення **-er**, утворюють найвищий ступінь додаванням до форми чоловічого роду в **Nom. sing.** суфікса **-rim-** і родових закінчень **-us, -a, -um**.

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
niger, gra, grum	nigrior, ius	nigerrimus, a, um

acer, cris, cre	acrior, ius	acerrimus, a, um
-----------------	-------------	------------------

3. У латинських анатомо-гістологічних термінах вживаються всі ступені порівняння прикметників «великий» та «малий».

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
magnus, a, um	major, majus	maximus, a, um
parvus, a, um	minor, minus	minimus, a, um

4. Прикметники найвищого ступеню порівняння узгоджуються з іменниками за загальним правилом узгодження.

Наприклад: *musculus (m) longissimus* - найдовший м'яз

linea (f) longissima - найдовша лінія

5. Відмінюються прикметники найвищого ступеню так само, як і прикметники першої групи.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником: найвища раковина	Прикметник узгоджуємо з іменником в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення	1. верхня пластинка – concha (f) <u>suprema</u> concha, ae f + supremus, a, um
2.	Перекласти анатомічний термін: найдовший м'яз спини	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	2. musculus (m) dors <u>i</u> longissim <u>us</u>

Завдання 1. Утворити вищий і найвищий ступені порівняння:

Зразок: longus, a, um - longior, ius; longissimus, a, um

magnus, a, um

parvus, a, um

ruber, bra, brum

latus, a, um

brevis, e

levis, e

profundus, a, um

purus, a, um

niger, gra, grum

amarus, a, um

ruber, bra, brum

Завдання 2. Перекласти латинською мовою:

Найширший м'яз спини

Сумка найширшого м'яза спини
Найвища вийна лінія
Найбільший сідничний м'яз
Найдовший м'яз грудної клітки
Найвища носова раковина
Найменший сідничний м'яз
Найдовший м'яз шиї
Найменший палець
Короткий м'яз найменшого пальця
Найменший косий м'яз

Тестові завдання.

1. За допомогою яких суфіксів утворюється найвищий ступінь порівняння прикметників:
 1. -ior, -ius
 2. -issim, -rim
 3. -al, -ar
 4. -ul, -cul
 5. -ic, -ol
2. Які родові закінчення мають прикметники в найвищому ступені:
 1. -is, -e
 2. -er, -a, -um
 3. -us, -a, -um
 4. -arum, -orum
 5. -uum, -erum
3. За якою відміною відмінюються прикметники у найвищому ступені:
 1. I, II
 2. I, II, III
 3. III, V
 4. III
 5. IV
4. Який з поданих прикметників утворює найвищий ступінь від іншої основи:
 1. longus
 2. latus
 3. magnus
 4. ruber
 5. brevis
5. Вкажіть прикметник зі значенням «найменший»:
 1. supremus
 2. minimus
 3. maximus
 4. latissimus
 5. brevissimus
6. Вкажіть прикметник зі значенням «найвищий»:
 1. longissimus

2. ruberrimus
3. simplicissimus
4. supremus
5. maximus

7. Вкажіть термін, що містить прикметник у найвищому ступені порівняння:

1. musculus longissimus thoracis
2. substantia duplex
3. articulatio simplex
4. nodus lymphaticus
5. sutura intermuscularis

8. Визначте форму род. відм. прикметника з одним родовим закінченням:

1. vaginalis
2. medialis
3. vascularis
4. facialis
5. sapientis

9. Серед вказаних термінів визначте субстантиват:

1. mucosa
2. junctura
3. flexura
4. urethra
5. tunica

10. Визначте термін, що містить субстантиват:

1. tuberculum humeri minus
2. labium uteri anterius
3. raphe perinei
4. serosa vesicae felleae
5. corpus ossis hyoidei

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-ге, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 7

Тема: Іменники III відміни чоловічого роду. Винятки з правила про рід. Назви м'язів.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з іменниками III відміни чоловічого роду.

Основні поняття: відміна, рід, закінчення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Як утворюються прикметники вищого і найвищого ступеня порівняння?
 2. Як утворюють найвищий ступінь прикметники з закінченням -er?
 3. Назвіть прикметники, які утворюють ступені порівняння від різних основ.
 4. Як відмінюється вищий і найвищий ступені порівняння прикметників?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Особливості III відміни іменників

1. До III відміни відносяться іменники всіх трьох родів, які мають закінчення **-is** в род. відмінку однини (ознака III відміни).
2. В Nom. sing. слова не лише різних родів, але навіть одного й того ж роду мають різні закінчення, властиві цьому роду; напр., у іменників чоловічого роду це закінчення: **-os, -or, -o, -er, -ex, -es**.
3. У більшості іменників III відміни основи в Nom. sing. і в Gen. sing. не збігаються.
Nom. sing. *pulmo* *cortex*
Gen. sing. *pulmonis* *corticis*
У таких іменників практична основа визначається в Gen. sing. відкиданням закінчення **-is**.

4. Іменники III відміни, залежно від того, чи збігається кількість складів в Nom. sing. і в Gen. sing. бувають *рівноскладові* і *нерівноскладові*. Це має значення для точного визначення роду в деяких випадках.

Рівноскладові:

Nom. pubes canalis rete
Gen. pubis canalis retis

Нерівноскладові:

Nom. pes paries pars
Gen. pedis parietis partis

5. У односкладних іменників у словниковій формі в Gen. слово пишеться повністю: vas, vasis n; os, ossis n.

Іменники чоловічого роду III відміни

Іменники чоловічого роду III відміни мають у Nom. sing. наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-o	-ōnis -īnis	pulmo, ōnis m – легеня homo, īnis m – людина
-or	-ōris	buccinator, ōris m – щічний м'яз
-os	-ōris	flos, floris m – квітка
-er	-tris -ēris -ēris	venter, tris m – черевце, черевце vomer, ēris m – леміш ureter, ēris m – сечівник
-es (нерівноскладові)	-ītis -ētis -ēdis	poples, ītis m – надколінок paries, ētis m – стінка pes, pedis m – стопа, нога stapes, ēdis m – стремінце
-ex	-īcis	apex, īcis m – верхівка cortex, īcis m – кора

Винятки щодо роду:

Жіночого роду:

gaster, tris f – шлунок

mater, tris f – мати; мозкова оболонка

(pia mater – м'яка мозкова оболонка; dura mater – тверда мозкова оболонка)

Середнього роду:

cor, cordis n – серце

os, ossis n – кістка

os, oris n – рот

tuber, ēris n – горб

Назви м'язів

Назви м'язів за функцією, яку вони виконують, побудовані за однією моделлю. Це словосполучення, що складається з двох іменників: перше – musculus, i m, друге слово – назва м'яза за функцією. Наприклад:

musculus *extensor* розгинач, *musculus flexor* згинач.

Синтаксично другий іменник є узгодженим додатком до слова musculus, узгодження відбувається тільки у відмінку і числі. Тобто, відмінок і число у них збігаються. Кожен такий додаток, що характеризує м'яз за її функцією, - це іменник III відміни чоловічого роду з суфіксом -or, рідше -er (грец.).

У латинських поширених словосполученнях іменники, залежні від назв м'язів за їхньою функцією, завжди ставляться в **род. відм.** (неузгоджене означення).

Напр.: *musculus levator scapulae* (Gen. sing.) - м'яз, що підіймає лопатку, букв. - м'яз-підіймач (чого?) лопатки;

musculus constrictor pharyngis (Gen. sing.) *médius* - середній констриктор (чого?) глотки;

musculus sphincter ani (Gen. sing.) *externus* - зовнішній сфінктер заднього проходу.

Орієнтуюча карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником III відміни чоловічого роду	Прикметник узгоджуємо з іменником III відміни в роді, числі і відмінку, добираючи	1. перетинчаста стінка трахеї - paries membranaceus tracheae

2.	Перекласти анатомічний термін з іменниками, що означають назви м'язів	відповідне закінчення 2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який називає м'яз, далі додаємо іменник у родовому відмінку, добираючи відповідне закінчення.	2. м'яз, що напружує барабанну перетинку - musculus tensor cavi tympanici
----	---	---	---

Завдання 1. Узгодити прикметники з іменниками та поставити у родовий відмінок:

Зразок: *paries (anterior) - paries anterior*

parietis anterioris

paries (mastoides, jugularis)

tuber (ischiatricus, frontalis)

pes (calcaneus, planus)

trochanter (major, minor)

venter (posterior, frontalis)

humor (vitreus, aqueus)

liquor (cerebrospinalis, flavus)

pulmo (dexter, sinister)

mater (pius, durus)

cor (adiposus, sanus)

Завдання 2. Перекласти українською мовою терміни:

Pulmo dexter, ostium ureteris, apex pulmonis dextri, apex patellae, paries jugularis, os zygomaticum, ala vomeris, tunica mucosa gastris, atrium cordis, apex cordis, angulus oris, tuber frontale, liquor pericardii, cortex cerebri, cortex cerebelli, trochanter major, cavitas oris, apex pulmonis sinistri, tunica mucosa oris, ventriculus sinister cordis, pia mater cranialis (seu encephali), dura mater spinalis, apex nasi, dorsum pedis, facies pulmonis.

Завдання 3. Перекласти латинською мовою терміни:

Легенева поверхня серця, скроневий відросток виличної кістки, корковий шар (кора) лімфатичного вузла, коротка кістка, борозна леміша, кора великого мозку, кора мозочка, вирізка верхівки серця, під'язикова кістка, перетинчаста стінка трахеї, решітчаста борозна носової кістки, серцева вирізка лівої легені.

Завдання 4. Перекласти латинською мовою терміни:

М'яз, що піднімає лопатку; м'яз, що напружує широку фасцію; м'яз, що розширює зіницю; обертач грудної клітки; сфінктер сечового міхура; зовнішній сфінктер заднього проходу; довгий променевий розгинач зап'ястя; нижній констриктор глотки; м'яз-обертач шиї; м'яз, що напружує барабанну перетинку; короткий розгинач великого пальця стопи; м'яз, що піднімає щитовидну залозу, м'яз, що опускає нижню губу; м'яз, що опускає кут рота (перегородку носа).

Тестові завдання.

1. Які іменники відносяться до III відміни:

1. тільки жіночого роду
2. тільки чоловічого роду
3. тільки середнього роду
4. чоловічого і середнього роду
5. чоловічого, жіночого і середнього роду

2. Яке закінчення мають іменники III відміни в родовому відмінку:
1. -is
 2. -i
 3. -ae
 4. -us
 5. -ei
3. Серед поданих слів виокремте іменник III відміни:
1. orbita
 2. periosteum
 3. colon
 4. digitus
 5. corpus
4. Вкажіть рівноскладовий іменник:
1. pars
 2. dens
 3. foramen
 4. pubes
 5. radix
5. Вкажіть нерівноскладовий іменник:
1. rete
 2. apex
 3. canalis
 4. auris
 5. cutis
6. Серед поданих слів визначте іменник у формі родового відмінка:
1. paries
 2. pulmo
 3. gaster
 4. pedis
 5. tuber
7. Який з наведених прикметників узгоджений з іменником *tuber*:
1. ischiadicus
 2. frontalis
 3. parietalis
 4. anterus
 5. cranialis
8. Визначте термін з назвою м'яза за його функцією:
1. musculus anterior
 2. musculus constrictor
 3. musculus biceps
 4. musculus abdominalis
 5. musculus triceps

9. Вкажіть термін зі значенням «м'яз-розгинач вказівного пальця»
1. musculus levator ani
 2. musculus flexor pollicis
 3. musculus extensor indicis
 4. musculus depressor supercilii
 5. musculus rotator cervicis
10. Вкажіть термін зі значенням «м'яз, що піднімає верхню повіку»
1. musculus tensor veli palatini
 2. musculus flexor digiti minimi
 3. musculus constrictor pharyngis superior
 4. musculus depressor anguli oris
 5. musculus levator palpebrae superioris

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-ге, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 8

Тема: Іменники III відміни жіночого роду. Винятки з правила про рід. Суфікси іменників жіночого роду.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з іменниками III відміни жіночого роду.

Основні поняття: відміна, рід, закінчення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Яка характерна ознака іменників III відміни?
 2. Яка різниця словникової форми між іменниками III відміни та інших відмін?
 3. Як визначається основа у іменників III відміни?
 4. Які характерні закінчення мають іменники чоловічого роду III відміни?
 5. Які слова з відповідними закінченнями є винятками?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Іменники жіночого роду III відміни

Іменники жіночого роду III відміни мають у Nom. sing. наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-as	-atis	cavitas — cavitatis
-es (рівноскладові)	-is	pubes — pubis
-is (рівноскладові)	-is	auris — auris
-is (нерівноскладові)	-idis	iris — iridis
-us	-udis -utis	incus — incudis salus — salutis
-rs	-rtis	pars — partis
-ns	-ntis	lens — lentis
-ix	-icis	radix — radicis

-ux	-ucis	nux — nucis
-ax	-acis	pax — pacis
-nx	-ngis	meninx — meningis
-go	-ginis	origo — originis
-do	-dinis	latitudo — latitudinis
-io	-ionis	regio — regionis

Винятки щодо роду:

Іменники чоловічого роду:

axis, is m - 1) вісь; 2) II шийний хребець

canalis, is m – канал

dens, dentis m – зуб

margo, inis m – край

sanguis, inis m – кров

tendo, inis m – сухожилок

pons, pontis m – міст

Іменники середнього роду:

pancreas, atis n (грец.) - підшлункова залоза

vas, vasis n – судина

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником III відміни жіночого роду	Прикметник узгоджуємо з іменником III відміни в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення	1. п'яткова ділянка - regio calcanea
2.	Перекласти анатомічний термін з іменниками III відміни жіночого роду	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник III відміни жіночого роду, далі додаємо іменник у родовому відмінку, добиваючи відповідне закінчення.	2. основа фаланги - basis phalangis

Завдання 1. Узгодити прикметники з іменниками і поставити в Gen. sing.:

Частина (кам'яниста, медіальна) - pars petrosa, medialis - partis petrosae, medialis; зуб (різцевий, молочний, ікло, моляр, премоляр, мудрості) - dens incisivus, deciduus, caninus, molaris, premolaris, serotinus – dentis incisivi, decidui, canini, molaris, premolaris, serotini; канал (піднебінний, слізний, лицевий, різцевий) - canalis palatinus, lacrimalis, facialis, incisivus - canalis palatini, lacrimalis, facialis, incisivi; порожнина (мозкова, плевральна, суглобова, барабанна, власна) - cavitas medularis, pleuralis, articularis, tympanica, propria – cavitatis medularis, pleuralis, articularis, tympanicae, propriae; горбистість (дельтоподібна, клубова, жувальна) - tuberositas deltoidea, pterygoidea, masseterica - tuberositatis deltoideae, pterygoideae, massetericae; вухо (середнє, внутрішнє, зовнішнє) - auris medialis, interna, externa - auris medialis, internaе, externaе; хрящ (щитовидний, суглобовий, реберний, криловий, крилоподібний, великий) - cartilago thyreoidea, articularis, costalis, alaris, pterygoidea, major - cartilaginis thyreoideae, articularis, costalis, alaris, pterygoideae, majoris; суглоб (нижньощелепний, поперечний, простий, складний) - articulatio mandibularis, transversa, simplex, composita - articulationis mandibularis, transversae, simplicis, compositae; судина

(лімфатична, капілярна, колатеральна) - *vas lymphaticum, capillare, collaterale* - *vasis lymphatici, capillaris, collateralis*; ділянка (стегнова, п'яткова, передня) - *regio femoralis, calcanea, anterior* - *regionis femoralis, calcaneae, anterioris*.

Завдання 2. Перекласти українською мовою терміни:

Paries posterior gastris - задня стінка шлунку; *pyramis medullae oblongatae* - піраміда довгого мозку; *pars thoracica* - грудна частина; *pars cardiaca* - серцева частина; *pars endocrina pancreatis* - ендокринна частина підшлункової залози; *basis patellae* - основа надколінника; *pyramis renalis* - ниркова піраміда; *impressio oesophagica* - втиснення стравохідне; *cavitas medullaris* - порожнина мозкова; *margo inferior pulmonis sinistri* - нижній край лівої легені; *basis cranii externa* - зовнішня основа черепа; *cartilago thyroidea* - хрящ щитоподібний; *musculus constrictor pharyngis* - м'яз, констриктор глотки; *glandula parotis accessoria* - додаткова навколоушна залоза; *cartilago alaris major* - великий криловий хрящ, *pars ossea* - кісткова частина, *m. adductor magnus* - великий привідний м'яз, *m. adductor minimus* - малий привідний м'яз, *cardia seu pars cardiaca* - серцева частина, *cortex renalis* - ниркова кора.

Завдання 3. Перекласти латинською мовою терміни:

Вільна частина нижньої кінцівки - *pars libera membri inferioris*; тверда оболонка головного мозку - *dura mater encephali*; лицева ділянка - *regio facialis*; склепіння глотки - *fornix pharyngis*; канал великого кам'янистого нерва - *canalis nervi petrosi majoris*; носова частина глотки - *pars nasalis pharyngis*; пілоричний канал - *canalis pyloricus*; тіло лобкової кістки - *corpus pubis*; капсула підшлункової залози - *capsula pancreatis*; барабанна порожнина середнього вуха - *cavitas tympanica auris mediae*; хрящ перегородки носа - *cartilago septi nasi*; основа фаланги - *basis phalangis*; п'яткова ділянка - *regio calcanea*; кора виличкової залози - *cortex tymi*; вінцева борозна серця - *sulcus coronarius cordis*; шлуночок серця правий / лівий - *ventriculus cordis dexter/sinister*.

Тестові завдання.

1. Вкажіть іменник жіночого роду:

1. *cortex*
2. *cervix*
3. *axis*
4. *fornix*
5. *sanguis*

2. Вкажіть іменник, який за винятком відноситься до жіночого роду:

1. *venter*
2. *tuber*
3. *liquor*
4. *mater*
5. *humor*

3. Який з наведених прикметників узгоджений з іменником *articulatio*:

1. *mandibularis*
2. *transversus*
3. *superius*
4. *compositus*
5. *sacrale*

4. У якій відповіді рід іменника записано неправильно:

1. dens, dentis m
 2. margo, inis m
 3. gaster, tris n
 4. cavitas, atis f
 5. os, ossis n
5. Вкажіть іменник, який за винятком відноситься до чоловічого роду:
1. bilis
 2. pelvis
 3. regio
 4. phalanx
 5. sanguis
6. Вкажіть іменник, який за винятком відноситься до середнього роду:
1. pyramis
 2. meninx
 3. pars
 4. vas
 5. frons
7. Визначте термін з іменником жіночого роду:
1. basis externa
 2. margo dexter
 3. pancreas accessorium
 4. sanguis venosus
 5. axis opticus
8. Вкажіть рівноскладовий іменник:
1. iris
 2. auris
 3. carotis
 4. pancreas
 5. sanguis
9. Вкажіть суфікс, за допомогою якого від дієслівної основи утворюються іменники із загальним значенням «дія, функція, процес»:
1. -ul
 2. -ura
 3. -or
 4. -io
 5. -cul
10. Вкажіть термін з узгодженим означенням:
1. cutis frontis
 2. pars oralis
 3. margo linguae
 4. fornix pharyngis
 5. pulpa dentis

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення

домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-ге, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 9

Тема: Іменники III відміни середнього роду. Винятки з правила про рід.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з іменниками III відміни середнього роду.

Основні поняття: відміна, рід, закінчення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Яка характерна ознака іменників III відміни?
 2. Яка різниця словникової форми між іменниками III відміни та інших відмін?
 3. Як визначається основа у іменників III відміни?
 4. Які характерні закінчення мають іменники жіночого роду III відміни?
 5. Які слова з відповідними закінченнями є винятками?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Іменники середнього роду III відміни

Іменники середнього роду III відміни мають у Nom. sing. наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-en	-inis	nomen — nominis
-us	-ōris -ēris -ūris	corpus — corporis genus — generis crus — cruris
-ur	-ōris	femur — femoris
-ma	-ātis	derma — dermatis
-e	-is	rete — retis
-al	-alis	animal — animalis
-ut	-ītis	caput — capitis
-ar	-āris	pulvinar — pulvinaris

Винятки щодо роду:

Іменники чоловічого роду:

ren, renis m - нирка;

lien, is m або splen, is m - селезінка.

1. Слід розрізняти латинські іменники на **-e** сер. р. III відм. та іменники грецького походження на **-e** жін. р., які у род. відм. однини мають закінчення **-es**.

Порівняймо: rete, is n (лат.) - сітка,

raphe, es f (грецьк.) - шов,

diploë, ës f (грецьк.) - диплоє.

2. Поряд з грецькими іменниками сер. р. III відм. на **-ta** зустрічаються іменники жін. р. на **-ta** (лат.) I відміни.

Порівняймо: грецьк. stroma, atis n - строма;

лат. squama, ae f - луска.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником III відміни середнього роду	Прикметник узгоджуємо з іменником III відміни в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1.поверхнева лімфатична судина- vas lymphaticum superficialis,
2.	Перекласти анатомічний термін з іменниками III відміни середнього роду	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник III відміни середнього роду, далі додаємо іменник у родовому відмінку, добираючи відповідне закінчення.	2. тіло під'язикової кістки- corpus ossis hyoidei

Завдання 1. Назвати словникову форму. Утворити форму родового відмінка однини і визначити основу:

Скроня, ніжка, живіт, сітка, головка.

Завдання 2. Узгодити прикметники з іменниками і поставити в Gen. sing.:

Головка (латеральна, глибока, коса, поперечна, довга, коротка); клубок (сонний, куприковий, аортальний); ніжка (перетинкова, кісткова, проста, медіальна, латеральна, загальна, права, ліва, коротка, довга); отвір (великий чи потиличний, соскоподібний, остистий, яремний, різцевий, круглий, овальний); система (нервова, лімфатична, сечостатева).

Завдання 3. Перекласти українською мовою терміни:

Rete arteriosum, cortex thymi, systema nervosum, foramen palatinum majus, glomus caroticum, glomus pulmonale, musculus longus capitis, hepar mobile, ren accessorius, pancreas accessorium, cortex renis, ren sinister, systema lymphaticum, caput superius musculi pterygoidei, crus membranaceum simplex; corpus adiposum buccae, foramen infraorbitale maxillae, diaphragma oris, fornix pharyngis, musculus masseter.

Завдання 4. Перекласти латинською мовою терміни:

основа серця, тіло великогомілкової кістки, поверхнева лімфатична судина, ліва частка печінки, внутрішня сонна артерія, щитовидний хрящ, канал шийки матки, зовнішній косий м'яз живота, верхівка головки малогомілкової кістки, шлуночок гортані, тіло під'язикової кістки, альвеолярний отвір нижньої щелепи, різцевий отвір піднебінного відростка.

Тестові завдання.

1. Серед названих слів вкажіть іменник середнього роду:
 1. tendo
 2. lens
 3. extremitas
 4. fornix
 5. pectus
2. Вкажіть іменник, який за винятком відноситься до чоловічого роду:
 1. femur
 2. glomus
 3. tempus
 4. ren
 5. stroma
3. Яке з поданих закінчень є характерним для іменників середнього роду:
 1. -es
 2. -do
 3. -s
 4. -ma
 5. -os
4. Вкажіть іменник середнього роду в формі род. відмінка:
 1. corpus
 2. cruris
 3. occiput
 4. caput
 5. viscus
5. Вкажіть прикметник у формі середнього роду:
 1. parietale
 2. apicalis
 3. oralis
 4. renalis
 5. marginalis
6. Вкажіть, у якому із термінів слова узгоджено неправильно:
 1. foramen sacrale
 2. os hyoideum
 3. systema centrale
 4. crus membranaceus
 5. hepar sanum
7. Вкажіть прикметник із суфіксом **-ic**:
 1. pulmonalis
 2. pharyngeus
 3. caroticus
 4. temporalis
 5. dentalis

8. Визначте термін з узгодженим означенням:

1. diaphragma oris
2. corpu mandibulae
3. foramen caecum
4. canalis radialis
5. stroma glandulae

9. Визначте термін з неузгодженим означенням:

1. pars dorsalis
2. rete mirabile
3. corpus adiposum
4. stroma iridis

10. Оберіть термін з іменником середнього роду:

1. dura mater
2. systema lymphaticum
3. digitus longus
4. vena thoracica
5. musculus latissimus

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 10

Тема: Називний відмінок множини іменників та прикметників.

Мета: ознайомитися з закінченнями іменників 1-5 відмін та прикметників 1-2 груп у називному відмінку множини; навчитися утворювати форми називного відмінку множини для іменників і прикметників; навчитися узгоджувати прикметники з іменниками у формі називного відмінку множини; перекладати анатомічні терміни у множині з української мови на латинську та навпаки.

Основні поняття: відміна, рід, відмінки, закінчення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).

2. **Контроль опорного рівня знань.**

- Які закінчення мають іменники III відміни чоловічого, жіночого, середнього роду?
- Які є винятки з правила про рід?
- Як визначається основа іменників III відміни?
- Що таке рівноскладові та нерівноскладові іменники?

3. **Формування професійних умінь, навичок:**

Для утворення форм Nominativus pluralis іменників необхідно:

1. Взяти іменник у словниковій формі.
2. Визначити його відміну.
3. Визначити його практичну основу.
4. Приєднати до основи закінчення Nominativus pluralis, використовуючи таблицю відмінкових закінчень.

Відміна	Рід		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
I		-ae	

II	-i		-a
III	-es		-a -ia (іменники на-е, -al, -ar)
IV	-us		-ua
V		-es	

Наприклад:

<i>Словникова форма</i>	<i>Відміна</i>	<i>Основа</i>	<i>Nominativus pluralis</i>
costa, ae f	I	cost-	costae (ребра)
musculus, i m	II	muscul-	musculi (м'язи)
ligamentum, i n	II	ligament-	ligamenta (зв'язки)
dens, dentis m	III	dent-	dentes (зуби)
pars, partis f	III	part-	partes (частини)
foramen, inis n	III	foramin-	foramina (отвори)
processus, us m	IV	process-	processus (відростки)
genu,us n	IV	gen-	genua (колiна)
facies, ei f	V	faci-	facies (поверхні)

Для утворення форм Nominativus pluralis прикметників необхідно:

1. Взяти прикметник у словниковій формі.
2. Визначити групу або ступінь порівняння.
3. Визначити його відміну та рід.
4. Визначити основу.
5. Приєднати до основи закінчення Nominativus pluralis, використовуючи таблицю відмінкових закінчень.

<i>Рід</i>	<i>1 група (I, II відміна) та найвищий ступінь порівняння</i>	<i>2 група (III відміна)</i>	<i>Вищий ступінь порівняння (III відміна)</i>
m	-i	-es	-(ior)es
f	-ae		
n	-a	-ia	-(ior)a

Наприклад:

<i>Nominativus singularis</i>	<i>Група</i>	<i>Відміна</i>	<i>Рід</i>	<i>Основа</i>	<i>Nominativus pluralis</i>
transversus	1	II	m	transvers-	transvers i
transversa	1	I	f	transvers-	transvers ae
transversum	1	II	n	transvers-	transvers a
frontalis	2	III	m, f	frontal-	frontal es
frontale	2	III	n	frontal-	frontal ia
simplex	2	III	m,f	simplic-	simplic es
simplex	2	III	n	simplic-	simplic ia

superior	Вищ.ступ.	III	m,f	superior-	superiores
superius	Вищ.ступ.	III	n	superior-	superiora

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити основу іменника: solutio	Solutio - Nom.sing solutionis – Gen.sing.	1.Solution-
2.	Утворити Nom.plur.: cartilago, inis f facies,ei f simplex	Визначити відміну. Необхідно до основи іменника додати відповідне цій відміні закінчення з урахуванням роду іменника	2. Cartilagines facies simplices (m,f) simplicia (n)

Завдання 1. Визначити відміну та утворити Nom. pl. іменників використовуючи таблицю:

Зразок: facies, ei f – V відміна Nom. pl. – facies
species, ei f; os, ossis n; sectio, onis f; septum, i n; sinus, us m; crus, cruris n; articulatio, onis f;
cellula, ae f; radix, icis f; recessus, us m; vena, ae f.

Завдання 2. Перекласти терміни:

Зразок: зуби – dentes (зуби – форма наз.відм. множини).
Словникова форма: dens, dentis m – III відміна, основа – **dent-**, Nom. pl. – dentes).
протоки, волокна, краї, вилиці, кінцівки, ямки, тіла, хрящі, шви, простори, нерви, брови,
хребці, залози, борозни, пальці, листя, частини, легені.

Завдання 3. Перекласти терміни та поставити у Nom. pl.:

Зразок: мале крило – ala minor Nom. pl. – alae minores
Малий горбок, найменша вена, суглобова поверхня, решітчастий отвір, ікло, лімфатична
судина, верхній різець.

Завдання 4. Перекласти терміни на українську мову:

A. Incisurae cartilaginis, calyces renales majores, plexus venosi vertebrales interni (anterior et posterior), partes orbitales ossis frontalis, ganglia renalia; tempora; sectiones medullae spinalis.
B. Plicae transversae recti, rami substantiae nigrae, venae cerebri inferiores, nodi iliaci communes, organa urinaria, muscoli rotatores cervicis.
C. Processus pterygoidei ossis sphenoidalis, tubercula mentalia; conchae nasales superior et inferior; dentes premolares et molares; glandulae buccales.

Завдання 5. Перекласти терміни на латинську мову:

1. Хрящі носа, краї лопатки, синуси твердої мозкової оболонки, хребцеві суглоби, нижні шийні серцеві гілки, нижні вени великого мозку, малі під'язикові протоки, шлункові ямочки, додаткові носові хребці, верхні молярні, великі та малі роги, листки мозочку, артерії серця, молярні залози.

Тестові завдання.

1. Визначте іменник III відміни чоловічого роду у формі Nom.pl.
1. ductus

2. dentes
 3. canalis
 4. parietis
 5. musculi
2. Визначте іменник III відміни жіночого роду у формі Nom.pl.
1. articulationis
 2. levatores
 3. sphincteres
 4. auris
 5. extremitates
3. Визначте іменник III відміни середнього роду у формі Nom.pl.
1. abdominis
 2. systemata
 3. rete
 4. squama
 5. bucca
4. Визначте іменник IV відміни у формі Nom.pl.
1. nasus
 2. genua
 3. cornus
 4. crista
 5. musculus
5. Доберіть прикметник у відповідній формі до іменника *nodi*
1. lumbalis
 2. lymphatici
 3. dexter
 4. pectoralia
 5. profunda
6. Доберіть до іменника *glandulae* прикметник у відповідній формі:
1. lacrimales
 2. ciliaris
 3. palatini
 4. mucosus
 5. lingualis
7. Визначте анатомічний термін чоловічого роду у формі Nom.pl.
1. valvulae venosae
 2. rami iliaci
 3. alveolus dentalis
 4. nervus spinalis
 5. tubercula dentis
8. Визначте анатомічний термін середнього роду у формі Nom. pl.:
1. ligamentum interspinale
 2. plexus rectales

3. foramina minora
4. spatium interglobulare
5. nodi dextri

9. Визначте термін в Nom.pl.:

1. processus mastoidei
2. foramen nutricium
3. paries inferior
4. canalis caroticus
5. cornu posterius

10. Визначте, який із термінів не стоїть у формі Nom. pl.:

1. foramina sacralia pelvina
2. cartilagine nasales accessoriae
3. rami cardiaci cervicales inferiores
4. processus articularis superior
5. gyri temporales transversi

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 11

Тема: Родовий відмінок множини іменників та прикметників I, II, IV та V відмін.

Мета: ознайомитися з загальними властивостями іменників у Gen.pl.; освоїти відмінювання іменників у Gen.plug.; вміти утворювати форми родового відмінку множини для іменників і прикметників; узгоджувати прикметники з іменниками у формі родового відмінку множини; перекладати анатомічні терміни у множині з української мови на латинську та навпаки.

Основні поняття: відміна, рід, відмінки, закінчення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 - Як визначити відміну іменників?
 - Як визначити практичну основу іменників?
 - Які закінчення мають іменники та прикметники у Nominativus pluralis?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Для утворення форм Genetivus pluralis іменників та прикметників необхідно:

1. Взяти іменник чи прикметник у словниковій формі.
2. Визначити відміну.
3. Визначити основу.
4. Приєднати до основи закінчення Genetivus pluralis, використовуючи таблицю відмінкових закінчень (окрім III відміни).

<i>Відміна</i>	<i>Закінчення Gen. pl.</i>
I	-arum
II	-orum

IV	-uum
V	-erum

Наприклад:

Словникова форма	Відміна	Основа	Закінчення	Genetivus pluralis
costa, ae f	I	cost-	-arum	costarum
musculus, i m	II	muscul-	-orum	musculorum
ligamentum, i n	II	ligament-	-orum	ligamentorum
processus, us m	IV	process-	-uum	processuum
genu,us n	IV	gen-	-uum	genuum
facies, ei f	V	faci-	-erum	facierum
transversus	II	transvers-	-orum	transversorum
transversa	I	transvers-	-arum	transversarum
transversum	II	transvers-	-orum	transversorum

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити основу іменників	У формі родового відмінку однини відкинути закінчення processus	1.process-
2.	Утворити Gen.plur.	Визначити за словниковою формою відміну іменника і додати відповідне закінчення ligamentum, i n – II відміна genu, us n – IV відміна	2.ligamentorum genuum

Завдання 1. Написати словникову форму та поставити у Gen. pl.:

Приклад: кінцівка – membrum, i n (II відміна) Gen. pl.: membrorum

Вузол, залоза, пазуха, поверхня, зв'язка, артерія, сплетення, передсердя, ясна, губа. Кут, рог, борозна, щока, нервовий вузол, присінок.

Завдання 2. Перекласти терміни на латинську мову, утворити Nom. pl. і Gen. pl.:

Приклад: конусоподібний сосочок – papilla conica (I відміна)

Nom. pl. – papillae conicae

Gen. pl. - papillarum conicarum

виличний відросток, піднебінна борозна, найменша вена, зоровий нерв, печеристе сплетення, різцевий м'яз, поперекова піднебінна складка, нервовий вузол (ганглії), глоткова гілка, піднебінна ость, крилоподібний відросток, порожниста вена, додаткова зв'язка.

Тестові завдання.

1.Визначте форму іменника I відміни Gen.pl.

1. recessuum
2. sulcorum
3. concharum
4. genuum
5. oculorum

2. Визначте форму іменника II відміни Gen.pl.

1. lamellarum
 2. nodorum
 3. aperturarum
 4. facierum
 5. cornuum
3. Визначте форму іменника IV відміни Gen.pl.
1. dentium
 2. retium
 3. tendinum
 4. pedum
 5. textuum
4. Визначте форму іменника V відміни Gen. pl.
1. temporum
 2. meningium
 3. sinuum
 4. specierum
 5. valvularum
5. Доберіть до іменника venarum узгоджений з ним прикметник:
1. minimarum
 2. thoracorum
 3. jugularium
 4. rectalium
 5. cranialium
6. Доберіть до іменника ligamentorum узгоджений з ним прикметник:
1. interossearum
 2. interspinalium
 3. cruciatarum
 4. alares
 5. dorsales
7. Доберіть до іменника musculorum узгоджений з ним прикметник:
1. brevium
 2. longi
 3. longorum
 4. externi
 5. breves
8. Назвіть відповідь, у якій дається скорочення слова «гілки»
1. gll.
 2. forr.
 3. rr.
 4. ligg.
 5. vag.
9. Визначте термін у формі Gen. pl.
1. processus palatini

2. processuum palatinorum
3. processus palatinus
4. venae cavae
5. vena cava

10. Вкажіть, у якому із термінів використана форма Gen. pl.

1. tubercula mentalia
2. venae cerebri inferioris
3. plexus venosi vertebrales interni
4. musculi levatores costarum longi
5. sectiones medullae oblongatae

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 12

Тема: Родовий відмінок множини іменників та прикметників III відміни.

Мета: ознайомитися з загальними властивостями іменників у Gen.pl. III відміни; вміти утворювати форми родового відмінку множини для іменників і прикметників III відміни; узгоджувати прикметники з іменниками у формі родового відмінку множини; перекладати анатомічні терміни у множині з української мови на латинську та навпаки.

Основні поняття: відміна, рід, закінчення, рівноскладові/нерівноскладові іменники.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. Організаційні заходи (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).

2. Контроль опорного рівня знань.

- Як визначити відміну іменників?
- Як визначити практичну основу іменників?
- Які закінчення мають іменники та прикметники у Nom.plur. та Gen.pl.?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Для утворення форм Genetivus pluralis іменників та прикметників необхідно:

1. Взяти іменник чи прикметник у словниковій формі.
2. Визначити відміну.
3. Визначити основу.
4. Приєднати до основи закінчення Genetivus pluralis

У III відміні закінчення **-um** мають:

- 1) Нерівноскладові іменники всіх трьох родів, основа яких закінчується на один приголосний:

tendinum (m)

regionum (f)

foraminum (n)

2) Прикметники вищого ступеня порівняння всіх трьох родів:
superiorum (m, f, n)
majorum (m, f, n)

У III відміні закінчення **-ium** мають:

1) Іменники з основою на 2 приголосних:

dentium (m)

partium (f)

ossium (n)

2) Рівноскладові на -es, -is:

basis, is f – basium

3) Іменники середнього роду на -e, -al, -ar:

rete, is n – retium

4) Прикметники 2 групи всіх трьох родів:

brevium (m, f, n)

frontalium (m, f, n)

Виняток:

Vas, vasis n – судина Gen. pl. – vasorum

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити основу іменника: частина	У формі родового відмінку однини відкинути закінчення -is (part-)	1.pars, partis f - part-
2.	Утворити Gen.plur.	Визначити за словниковою формою відміну іменника, визначити основу і додати закінчення відповідно до правил Якщо основа закінчується на два приголосні, то додаємо -ium	2. pars, partis f - part- <u>partium</u>

Завдання 1. Утворити Gen. pl.:

Приклад: pes, pedis m – III від. (закінчується на -es, але нерівноскладовий)

основа – ped- Gen. pl. – **pedum**

Stapes, edis m; articulatio, onis f; unguis, is m; cervix, icis f; canalis, is m; radix, icis f; thenar, aris n; dens, dentis m; tempus, oris n; meninx, ngis f; os, ossis n; tendo, inis m; foramen, inis n; rete, is n; pulmo, onis m; tuberositas, atis f, basis, is f; paries, etis m.

Anterior, ius; molaris, e; minor, us; orbitalis, e; major, jus; frontalis, e.

Завдання 2. Перекласти на латинську мову терміни та утворити Nom. pl. і Gen. pl.:

Приклад: – шийний хребець – vertebra thoracica

Nom. pl. – **vertebrae thoracicae**

Gen. pl. – **vertebrarum thoracicarum**

велике крило, латеральна поверхня, ікло, лобна пазуха, легенева вена, нижній премоляр, під'язикова складка.

Завдання 3. Перекласти на українську мову терміни:

A. Tunica serosa oesophagi, foramen magnum, fornix pharyngis, ductus hepaticus sinister, articulatio simplex, articulatio composita, impressio cardiaca hepatis, juncturae ossium, retinaculum musculorum extensorum inferius, pelvis renalis, juncturae pelvis.

B. Ductus hepaticus communis, musculus sphincter ductus pancreatici, septum corporum cavernosorum, ductus biliferi interlobares, vaginae tendinum et bursae, vasa vasorum, vasa nervorum, vaginae fibrosae digitorum manus.

C. Nervus musculi tensoris veli palatini, hiatus canalis nervi petrosi minoris, apex radice dentis, tractus spinalis nervi trigemini, commissura labiorum, pars libera gingivae, arcus dentalis maxillaris, musculus levator veli palatini; dentes decidui.

Завдання 4. Перекласти на латинську мову терміни:

Червоний та жовтий кістковий мозок, судини судин, отвори легеневих вен лівого передсердя, зв'язки сухожилків, перегородки фронтальних пазух, медіальна поверхня різців, нерв судин, язикова поверхня молярів, передній та задній горбок шийних хребців, ганглії симпатичних сплетінь.

Тестові завдання.

1. Визначте, який іменник стоїть у формі Nom. pl.
 1. arteria
 2. papilla
 3. crura
 4. plica
 5. gingiva
2. Вкажіть, який іменник III відміни в Gen.pl. має закінчення II відміни
 1. dens
 2. corpus
 3. os
 4. vas
 5. tuber
3. Визначте форму іменника III відміни Gen.pl.
 1. radicum
 2. plexuum
 3. plicarum
 4. musculorum
 5. venarum
4. Доберіть до іменника foramina узгоджений з ним прикметник:
 1. rotundum
 2. sacrale
 3. minores
 4. majorum
 5. alveolaria
5. Закінчення -um у Gen.pl. матимуть:
 1. Іменники, у яких основа закінчується на два приголосних.
 2. Прикметники 2 групи.

3. Іменники із закінченнями -e, -al, -ar.
 4. Прикметники вищого ступеня порівняння.
 5. Рівноскладові іменники на -es, -is.
6. У якому терміні використана форма Nom. pl.
 1. musculus tensor veli palatini
 2. bursa musculi tensoris membranae tympanicae
 3. musculi rotatores thoracis
 4. musculus levator palpebrae superioris
 5. musculus constrictor pharynges
 7. У якому терміні використана форма Gen.pl.
 1. musculus flexor digitorum superficialis
 2. canalis nervi petrosi minoris
 3. vasa lymphatica profunda
 4. plexus cavernosus conchae
 5. ala major ossis sphenoidalis
 8. Вкажіть пропущений прикметник у терміні
facies posterior et anterior dentium ...
 1. premolaris
 2. premolare
 3. premolaria
 4. molarium
 5. molares
 9. Вкажіть правильний переклад терміна regiones membri inferioris
 1. ділянка нижньої кінцівки
 2. нижня ділянка кінцівки
 3. нижньої ділянки кінцівки
 4. нижні ділянки кінцівки
 5. ділянки нижньої кінцівки
 10. Визначте термін, у якому використана форма Nom. pl. іменника середнього роду
 1. sinus venarum cavarum
 2. vasa lymphatica superficialia
 3. processus articulares superiores
 4. nodi lymphatici occipitales
 5. meatus nasi inferior
- 4. Підбиття підсумків** (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 13

Тема: Переклад анатомічних термінів в однині та множині. Систематизація вивчення змістового модулю 1.

Мета: повторення та систематизації лексико-граматичного матеріалу за змістовим модулем 1, переклад анатомічних термінів в однині та множині.

Основні поняття: відмінювання, однина, множина, узгоджене означення, неузгоджене означення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Як визначається відміна іменника і прикметника?
 2. Як визначається основа іменника і прикметника?
 3. Які відмінкові закінчення мають іменники та прикметники у називному відмінку множини?
 4. Які відмінкові закінчення мають іменники та прикметники у родовому відмінку множини?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Анатомічні терміни можуть бути однослівними (*cranium, encephalon, thorax*), двослівними – з неузгодженим або узгодженим означенням (*corpus vertebrae, os hyoideum*), трислівними (*linea nuchae superior*) та багатослівними (*facies temporalis alae majoris ossis*)

sphenoidalis).

Анатомічні терміни можуть вживатись у формі однини (*ligamentum uteri latum*) або у формі множини (*ligamenta uteri lata*).

Зведена таблиця закінчень **Nom.** і **Gen.** іменників I–V відмін

	I відміна	II відміна		III відміна			IV відміна		V відміна
Casus	Fem.	Masc.	Neutr.	Masc.	Fem.	Neutr.	Masc.	Neutr.	Fem.
Singularis									
Nom.	-a	-us, -er	-um, -on	-o, -or, -os, -er, -es, -ex	-do, -go, -io, -as, -is, -es, -us, -s, -x	-en, -ur, -e, -al, - ar, -us, -ma, -t, -c, -l	-us	-u	-es
Gen.	-ae	-i		-is			-us		-ēi
Pluralis									
Nom.	-ae	-i	-a	-es		-a(ia)	-us	-ua	-es
Gen.	-ārum	-ōrum		-um (ium)			-uum		-ērum

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Перекласти термін: <i>краї</i>	Необхідно визначити відміну і число іменника. Словникова форма: <i>margo, inis m</i> За закінченням Gen.sing. визначаємо, що це іменник III відміни. Визначаємо основу слова: margin-, додаємо до неї	1. <u>margines</u>

2.	Перекласти термін: <i>ядра черепних нервів</i>	закінчення -es (Nom.pl. – m) Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку (однини/множини) узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добиваючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником), то його ставимо в родовий відмінок (однини/множини) разом з прикметником, якщо він є.	2. nucle <i>i</i> nervo <i>rum</i> cranial <i>ium</i>
----	---	--	---

Завдання 1. Перекласти на латинську мову терміни:

Приклад: легені – pulmones (Nom. pl.)

pulmo, onis m (III відміна)

а) краї, ребра, зуби, хрящі, ніжки, протоки, поверхні, роги, борозни, частини, сумки, суглоби.

Приклад: судини судин – vasa vasorum

б) додаткові носові хрящі, ядра черепних нервів, червоний кістковий мозок, хрящ слухової труби, з'єднання клітин, м'язи-розгиначі хребців, синуси твердої мозкової оболонки, загальна печінкова протока, м'яз-опускач кута рота, частки печінки, м'язи живота, сплетення спинномозкових нервів, зовнішня основа черепа, медіальна поверхня різців, верхня зв'язка раковини, найширший м'яз спини, поперекові нерви, синус порожнистих вен правого передсердя, клубові сплетення.

Завдання 2. Перекласти на українську мову:

Зразок: organa oculi accesoria – додаткові органи очей

facies anterior et posterior dentium premolarium et molarium, vaginae tendinum digitorum pedis, ganglia thoracica, foramina palatina minora, arteriae ciliares posteriores longae, spina nasalis posterior, crista tuberculi minoris, arteriae renum, venae pulmonales dextrae, spina iliaca anterior superior, plexus cavernosi concharum, rami alveolares superiores anteriores.

Тестові завдання.

1. Визначте, який іменник стоїть у формі Nom. pl.

1. arteria
2. papilla
3. crura
4. plica
5. gingiva

2. Вкажіть, який іменник III відміни в Gen.pl. має закінчення II відміни

1. dens
2. corpus

3. os
 4. vas
 5. tuber
3. Визначте форму іменника III відміни Gen.pl.
1. radicum
 2. plexuum
 3. plicarum
 4. musculorum
 5. venarum
4. Доберіть до іменника foramina узгоджений з ним прикметник:
1. rotundum
 2. sacrale
 3. minores
 4. majorum
 5. alveolaria
5. У якому терміні використана форма Nom. pl.
1. musculus tensor veli palatini
 2. bursa musculi tensoris membranae tympanicae
 3. musculi rotatores thoracis
 4. musculus levator palpebrae superioris
 5. musculus constrictor pharynges
6. У якому терміні використана форма Gen.pl.
1. musculus flexor digitorum superficialis
 2. canalis nervi petrosi minoris
 3. vasa lymphatica profunda
 4. plexus cavernosus conchae
 5. ala major ossis sphenoidalis
7. Вкажіть пропущений прикметник у терміні facies posterior et anterior dentium ...
1. premolaris
 2. premolare
 3. premolaria
 4. molarium
 5. molares
8. Вкажіть правильний переклад терміна regiones membri inferioris
1. ділянка нижньої кінцівки
 2. нижня ділянка кінцівки
 3. нижньої ділянки кінцівки
 4. нижні ділянки кінцівки
 5. ділянки нижньої кінцівки
9. Визначте термін, у якому використана форма Nom. pl. іменника середнього роду
1. sinus venarum cavarum
 2. vasa lymphatica superficialia

3. processus articulares superiores
4. nodi lymphatici occipitales
5. meatus nasi inferior

10. Вкажіть пропущений прикметник у терміні “*facies anterior dentium ...*”

1. premolaris
2. premolare
3. premolarium
4. premolaria
5. premolares

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 14

Тема: Терміноутворення. Суфіксація. Частотні латинські та грецькі суфікси іменників і прикметників.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

Основні поняття: термін, термінологія, морфема, способи словотворення, суфікс.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Дайте визначення поняттю «термін».
 2. Які способи словотворення ви знаєте?
 3. Що таке твірна основа?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Деякі загальні поняття словотворення.

У складі слова виділяють у лінійній послідовності мінімальні, неподільні значущі частини: префікс, корінь, суфікс і закінчення (флексія). Всі ці мінімальні значущі частини слова називаються морфемами. Ядро значення полягає в корені. Частина слова без закінчення називається основою. Префікси і суфікси називаються словотворчими афіксами, за допомогою яких утворюються нові слова – похідні. Членування слова на морфеми називається морфемним аналізом або аналізом за складом. Морфемний аналіз показує, з яких мінімальних одиниць складається слово. Таким чином, виділяється твірна основа. При додаванні до твірної основи афіксів утворюється більш складна за складом похідна

основа. Переважна більшість термінів – похідні слова, що виникли природним шляхом в давньогрецькій і латинській мовах або створені штучно з морфем і твірних основ цих мов.

Будь-яка частина похідного слова, яка регулярно повторюється в термінах зі встановленим значенням, називається терміноелементом (ТЕ). Членування на ТЕ не завжди збігається з морфемним поділом, так як деякі ТЕ можуть складатися з комплексу морфем.

Способи словотворення

Основні способи словотворення: афіксальні, безафіксний, основоскладання, словоскладання, аббревіація та комбінації зазначених способів. До афіксальних способів відносяться способи утворення шляхом приєднання словотворчих афіксів (префіксів, суфіксів) до твірної основи.

Слово з однією твірною основою називається простим. Складне слово утворюється шляхом осново складання чи словоскладання. Так само існують змішані способи словотвору.

Суфіксація

Суфіксацією називається приєднання суфікса до твірної основи. Суфікси мають важливу класифікуючу функцію. Завдяки їм слова співвідносяться з відповідними класами і набувають відповідного значення. В якості твірної використовуються основи різних частин мови – іменників, прикметників, дієслів.

Приєднання суфікса, який починається з приголосного, до кореню слова зазвичай відбувається за допомогою з'єднувального голосного -і-, як правило, в латинських словах, і -о- – в словах грецького походження. Під час утворення прикметників суфікс приєднується до основи іменника (ми її визначаємо у формі родового відмінка – частина без закінчення). Зазвичай, твірна основа і суфікс належать до однієї мови – або до латинської, або до грецької. Однак, в термінології є чимало гібридних слів, особливо серед прикметників.

Суфікси іменників

Демінутиви – іменники із загальним значенням «зменшуваності»:

<i>Суфікси</i>	<i>Твірна основа іменника</i>	<i>Приклади похідних іменників</i>
-ul- (us, a, um)	glob-us куля ven-a вена fren-um вузда	glob-ul-us кулька ven-ul-a венула fren-ul-um вуздечка
-cul- (us, a, um)	canal-is канал aur-is вухо	canal-i-cul-us каналець aur-i-cul-a вушко
-ol- (us, a, um)	bronch-us бронх are-a коло, ділянка	bronchi-ol-us бронхіола are-ol-a кільце
-ell- (us, a, um)	lam-in-a пластина cerebr-um головний мозок	lam-ell-a пластинка cereb-ell-um мозочок
-ill- (us, a, um)	mamm-a молочна залоза	mamm-ill-a грудний сосок

Похідні іменники мають такий самий рід, як і іменники, від яких вони утворилися.

Суфікс **-ul-** найчастіше використовується у іменників I, II, IV, V відмін.

Суфікс **-cul-** найчастіше використовується у іменників III відміни.

Суфікс **-ol-** використовується у іменників, основа яких закінчується на голосний або h.

Суфікс **-ell-** / **-ill-** використовується, якщо іменник вже має зменшуване значення.

Суфікс **-ell-** / **-ill-** використовується, якщо в корені іменника є приголосні r, l, m, n.

2. Іменники із загальним значенням «дія, процес»:

<i>Суфікс</i>	<i>Твірна дієслівна основа</i>	<i>Приклади похідних іменників</i>
-io (-tio, -sio, -xio)	flex-um згинати transsudat-um потіти	flex-io згинання transsudat-io трансудація

3. Іменники із загальним словотворчим значенням «предмет (орган, інструмент, прилад), яким проводиться дія», «особа, яка діє»:

Суфікс	Твірна дієслівна основа	Приклади похідних іменників
-or (-tor, -sor, -xor)	flex-um згинати curat-um піклуватися extract-um витягувати, вилучати	m. flex-or м.-згинач curat-or хто піклується, куратор extract-or екстрактор (інструмент)

4. Іменники із загальним словотворчим значенням «результат дії»:

Суфікс	Твірна дієслівна основа	Приклади похідних іменників
-ura (-tura, -sura, -xura)	incis-um вирізати flex-um згинати	incis-ura вирізка flex-ura згин

Суфікси прикметників

1. Прикметники із загальним словотворчим значенням «що характеризується або багатий ознакою, на яку вказує твірна основа»:

Суфікс	Твірна основа іменника	Приклади похідних іменників
-os- (us, a, um)	squam-a луска fibr-a волокно infect-io інфекція	squam-os-us лускатий fibr-os-us волокнистий infecti-os-us інфекційний

2. Прикметники із загальним словотворчим значенням «який належить або відноситься до того, що названо твірною основою»:

Суфікс	Твірна основа іменника	Приклади похідних іменників
-al- (is, e) або -ar- (is, e)	coron-a вінець, коронка clavicul-a ключиця	coron-al-is вінцевий, коронарний clavicul-ar-is ключичний
-ic- (us, a, um) (грецьк.)	thorax, acis грудна клітка zygoma, atis вилиця gaster, tris шлунок	thorac-ic-us грудний zygomat-ic-us виличний gastr-ic-us шлунковий
-ē- (us, a, um) (грецьк.)	pharynx, ngis глотка oesophag-us стравохід	pharyng-e-us глотковий oesophag-e-us стравохідний
-in- (us, a, um)	palat-um піднебіння uter-us матка pelv-is таз	palat- in-us піднебінний uter-in-us матковий pelv-in-us тазовий

3. Прикметники із загальним словотворчим значенням «схожий на те, що названо основою»:

Суфікс	Твірна основа іменника	Приклади похідних іменників
-ide- (us, a, um) (грецьк.)	rhomb-os ромб delta - дельта	rhombo-ide-us ромбоподібний delto-ide-us дельтоподібний
-form- (is, e)	cruх, crucis хрест	cruci-form-is хрестоподібний

4. Прикметники із загальним словотворчим значенням «носії того, що названо основою»:

Суфікс	Твірна основа іменника	Приклади похідних іменників
-fer- (a, um) або -fer (us)	semen, inis насіння sudor, oris піт	semin-i-fer насіннєвий sudor-i -fer потовий
-phor- (us, a, um) (грецьк.)	oon яйце	oo-phor-us яєчник (яйценосний)

5. Прикметники із загальним словотворчим значенням:

1) «породжує, викликає те, що названо основою»;

2) «породжуваний, що викликається, зумовлений тим, що названо основою»:

Суфікс	Твірна основа іменника	Приклади похідних іменників
-gen- (us, a, um) (грецьк.)	cancer рак pyon гній enteron кишка	cancero-gen-us канцерогенний, викликає рак pyo-gen-us піогенний, викликає нагноєння entero-gen-us ентерогенний, зумовлений захворюванням кишківника

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Утворіть прикметники із загальним словотворчим значенням «багатий чимось»: зернятками (зернистий)	granum, i n - зерно -ul- зменшувальний суфікс -os- «багатий чимось»	1. зернятками (зернистий) - granulosus
2.	Перекласти термін: печінкова кома	Coma, atis n – іменник середнього роду, тому для прикметника hepaticus, a, um обираємо форму середнього роду - hepaticum	2. печінкова кома – coma hepaticum

Завдання 1. Назвіть словникову форму слів, виділіть суфікси, перекладіть українською мовою:

cuticula, tuberculum, mammilla, frenulum, glomerulum, glomerulosus, ossiculum, ventriculus, corpusculum, lingula, lingualis, radicularis, ventralis, dorsalis, tympanicus, caninus, meningeus, membranosus, cardiogenus, spongiosus, femoralis, geniculum, maxillaris, mandibularis, mucosa, serosa, granulosus, alveolaris, gluteus, coccygeus.

Завдання 2. Утворіть прикметники із загальним словотворчим значенням «схожий на»:

меч (грецьк. xiphos), шило (грецьк. stylos), клин (грецьк. sphen), трапецію (грецьк. trapezion), павутину (грецьк. arachne), щит (грецьк. thyreos), крило (грецьк. pteryg), сосок (грецьк. mastos), клин (лат. cuneus), гриб (лат. fungus), веретено (лат. fusum), черв'яка, хробака (лат. vermis).

Завдання 3. Утворіть прикметники із загальним словотворчим значенням «багатий чимось»:

волокнами (волокнистий), слизом (слизовий), печерами (печеристий), гангліями, клубочками, зернятками (зернистий), судинами (судинний), горбками (горбистий).

Завдання 4. Утворіть прикметники із загальним словотворчим значенням «що відноситься до»:

грудної клітки, барабана, діафрагми, сонної артерії, шлунка, лімфи, таламуса, сечовода.

Завдання 5. Утворіть іменники з суфіксом -іо від дієслівної основи і перекладіть їх:

resectum вирізати, відсікати; exstirpatum виривати з коренем, викорінювати; sectum різати, розсікати; punctum колоти; extractum витягувати; extensum розтягувати; obturatum закупорювати; occlusum замикає, закриває; luxatum зміщувати; transfusum переливати; commotum струшувати; compressum стискати; infectum заражати; mutatum змінювати; injectum вкидати; perforatum пробурити, проколоти.

Завдання 6. Утворіть іменники з суфіксом -or від дієслівної основи і перекладіть їх:

constrictum стискати; depressum опускає; injectum вкидати; supinatum перевертати; erectum випрямляти; monitum попереджати, наглядати, спостерігати; excavatum видобувати; asseptum приймати; receptum отримувати; ordinatum упорядковувати.

Завдання 7. Утворіть іменники з суфіксом -ura від дієслівної основи і перекладіть їх:

junctum з'єднувати, strictum стискати, curvatum викривляти, fissum розщеплювати, commissum з'єднувати, sutum шити, fractum ламати.

Завдання 8. Перекладіть клінічні терміни, поясніть значення суфіксів:

perforatio appendicis, abscessus chronicus, abscessus hepatis ascaridosus, glaucoma juvenile, polypus mucosus simplex, polypus fibrosus, eruptio medicamentosa, ulcus gangraenosum, cysta dentalis radicularis, cysta bronchogena, cancer pulmonis, morbus infectiosus, ileus paralyticus, pneumonia crouposa, colica gastrica, icterus hepatogenus, hernia cerebri occipitalis, eczema squamosum, contractura vesicae urinariae, inflammatio serosa.

Завдання 9. Перекладіть клінічні терміни, поясніть значення суфіксів:

печінкова кома, діабетична кома, лімфогенна кіста шиї, поперечний перелом, дифузний абсцес, варикозна виразка, хронічна виразка, стегова грижа, діафрагмальна грижа, грижа білої лінії, гострий карієс зуба, гостра дуоденальна непрохідність, оклюзія грудної протоки, оклюзія сонної артерії, оклюзія матки, обтурація легень, травматична перфорація ока, струс головного мозку, резекція шлунка, екстирпація матки, фаціальний спазм, бронхіальний спазм, мозочковий парез, інфекційна жовтяниця, дитячий мозковий параліч, психічна травма, печінкова колька, ниркова колька, діабетична гангрена, стареча гангрена, гостра хвороба.

Тестові завдання.

1. Визначте термін із зменшувальним суфіксом:

1. sectio
2. flexura
3. aberratio
4. lamina
5. canaliculus

2. Який із суфіксів має значення «результат дії»:

1. -or
2. -ell

3. -io
4. -ura
5. -ill

3. Який із суфіксів прикметників має значення «багатий ознакою, на яку вказує твірна основа»:

1. -form
2. -osus
3. -ide
4. -fer
5. -e

4. Визначте, який із суфіксів має значення «породжуючий; який викликає те, що названо основою» або «породжений, спричинений тим, що названо основою»:

1. -ura
2. -ol
3. -ic
4. -gen
5. -ide

5. Визначте термін, у якому суфікс має значення «який належить або відноситься до того, що названо твірною основою»:

1. fungiformis
2. pancreaticus
3. geniculum
4. xiphoideus
5. fibrosus

6. У структурі якого терміна є і грецький, і латинський суфікси:

1. arteriosus
2. sphenoidalis
3. peroneus
4. alveolaris
5. cardiogenus

7. Вкажіть правильний переклад слова «compressio»:

1. затиск
2. стискати
3. стискання
4. стискаючий
5. стиснутий

8. Визначте правильний переклад терміна «curvatura»:

1. викривляти
2. викривлення
3. викривлений
4. що викривляє
5. кривий

9. Вкажіть, у якому клінічному терміні використано іменник III відміни середнього роду:

1. cancer ventriculi
2. colica gastrica
3. perforatio palati duri
4. abscessus diffusus
5. eczema squamosum

10. З яким прикметником узгоджується іменник “coma”:

1. hepatica
2. hepaticus
3. hepaticum
4. hepatici
5. hepicae

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 15

Тема: Структура клінічних термінів. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

Основні поняття: термін, способи словотворення, основоскладання, дублети, терміноелементи.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які є словотворчі афікси?
 2. Назвіть основні суфікси іменників та їхнє значення.
 3. Назвіть основні суфікси прикметників та їхнє значення.
 4. Які є способи словотворення?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Грецько- латинські дублети

Історично склалося так, що греки започаткували науки і дали свій лексичний матеріал для найменувань наукових, а також багатьох побутових об'єктів. Пізніше ця словотворча естафета перейшла до римлян. У науковому називництві дві мови – грецька та латинська – переплелися та стали фундаментом наукових найменувань, вони йдуть паралельно, проте відрізняються сферою

функціонування: грецькі терміноелементи вживаються у клінічній термінології, латинські – в анатомічній.

Наприклад: haema (грец.) – sanguis (лат.); haemoglobinum – гемоглобін, (початковий терміноелемент haem-); hydraemia – водянистість крові (кінцевий терміноелемент -aemia).

Але: circulus sanguinis major (minor) – велике (мале) коло кровообігу;

circulatio sanguinis - кровообіг;

sanguis arteriosus (venosus) – артеріальна (венозна) кров.

Проте нерідко провести чітку межу між анатомічними і клінічними термінами неможливо, тому в тій і іншій номенклатурі грецькі і латинські терміноелементи функціонують паралельно або розмежовано: venaeruptio (укол у вену), venaesectio (розріз вени), але phlebotomia (венозне кровопускання: буквально – розріз вени), phlebotctasia (розширення вен); hysteropathia (захворювання матки) і uteroscopia (дослідження матки за допомогою дзеркала); proctorrhagia (кровотеча з прямої кишки) і rectoscopia (огляд прямої кишки за допомогою ретоскопа).

Багато клінічних термінів (назв захворювань, патологічних процесів, методів дослідження та лікування) є **складними словами**, утвореними шляхом поєднання двох чи кількох словотворчих елементів – коренів чи афіксів – у значній більшості грецького походження.

За позицією терміноелементи бувають початкові (стоять на початку слова), проміжні (в середині слова), кінцеві (в кінці слова).

hyper-glyk-aemia - підвищений вміст цукру в крові

chole-cyst-it is - запалення жовчного міхура

append-ectomy - видалення апендикса (червоподібного відростка)

Один й той самий термін може бути як початковим, так і кінцевим. Залежно від позиції терміноелементи можуть дещо змінювати свою форму.

Haem-o-philis, haemat-uria, ur-aemia

Терміноелементи поєднуються між собою безпосередньо або за допомогою з'єднувальних голосних. Якщо один терміноелемент закінчується на приголосний, а другий починається на голосний, то з'єднувальна голосна не ставиться. Якщо один терміноелемент закінчується на приголосний, а другий також починається з приголосного, то між ними ставиться сполучний голосний. При поєднанні грецьких словотворчих елементів –o-, латинських –o- або –i-.

ТЕ грецько-латинського походження є міжнародними. Необхідний для оволодіння основами клінічної термінології мінімум греко-латинських дублетів можна легко засвоїти через корінь слова або основу. І лише у деяких випадках це будуть дві основи у називному та родовому відмінках, як, наприклад:

Derm(o)- і dermat(o)- шкіра

Алгоритм утворення клінічного терміна

Для утворення клінічного терміна необхідно правильно визначити позицію ТЕ. В клінічному терміні на першому місці має бути значення органу або тканини, а на другому –дія (процес або результат), що відбувається. Під час перекладу на українську мову ці два поняття міняються місцями.

Наприклад:

вимірювання голови

cephalometria

Орган

голова

cephalo-

Дія

вимірювання

-metria

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення	osteo- – кістка, arthro- – суглоб, -patia – захворювання	1. osteoarthropatia -захворювання кісток та суглобів
2.	Складання терміна за значенням.	Орган - матка (metr-) Дія – видалення (-ectomy)	2. видалення матки - metrectomia

Завдання 1. Зробіть аналіз структури клінічних термінів, поясніть їхнє значення:

Наприклад: osteologia (osteo – кістка, logia – наука) – наука, що вивчає кістки.

Osteologia, osteoarthropathia, somatologia, somatoscopia, acroalgia, spondylodynia, arthropathia, stomatologia, pathologia, stethometria, cardiographia, hormonotherapia, vasoconstrictio, nosologia, brachialgia, logopathia, spondylographia, rhinologia, periosteum, osteogenus, hepatogenus, glossalgia, odontalgia, pancreatodynia, ileocecalis, ileocolicus, ileofemoralis, lymphonodus, thyreopathicus, thyroglossus, ischiococcygeus, thyreogenus, podalgia, acheiria, chiroscopia, gonalgia, apodia, chirospasmus, macropodia, brachiocephalicus, cheilodynia, ulodynia, gnathodynia, genioglossus, geniohyoideus, meloplastica, gnathoplastica.

Завдання 2. Поясніть значення слів:

Акропатія, артрографія, соматичний, езофагодія, гастралгія, патогенний, гепатологія, стетоскоп, анальгін, кардіальний, кардіоваскулярний, риноскоп, подометрія, краніометрія, глоссоспазм, дуоденографія, акропигментація, патологія, логопед, біологія, гастроентерологія, фізіотерапія (physi-природа), бронхоскопія, стоматолог.

Завдання 3. Утворіть терміни з наступним значенням:

Наприклад: огляд ясен: (ясна – ulo-, огляд – scopia) – uloscopia.

Біль у хребті, зумовлений захворюванням серця (серцевого походження), зумовлений захворюванням печінки (печінкового походження), лікування зубів, біль у грудній клітці, вимірювання голови, огляд рота, огляд (стінок) носа, рентгенологічне дослідження головного мозку, захворювання кінцівок, захворювання зубів, захворювання головного мозку, зубний біль, захворювання носа, захворювання суглобів, захворювання серця.

Тестові завдання.

1. Визначте клінічний термін серед наступних медичних термінів:

1. vasa lymphatica
2. abscessus chronicus
3. fasciae orbitales
4. arteriae ciliares posteriores
5. ganglion intervertebrale

2. Всі вказані нижче терміни є клінічними, крім одного:

1. pneumonia serosa
2. inflammatio vesiculosa
3. abscessus hepatis
4. articulatio composita
5. perforatio apendicis

3. Всі вказані нижче терміни утворені основоскладанням, крім одного:

1. glossopharyngeus
2. perivascularitis
3. podalgia
4. osteologia
5. rhinencephalon

4. Всі вказані нижче терміни є похідними, крім одного:

1. intermuscularis
2. periosteum
3. thrombus

- 4. aneurysma
- 5. myologia

5. Знайдіть термін зі значенням “біль у кінцівках”:

- 1. osteopathia
- 2. rhinologia
- 3. odontalgia
- 4. acroalgia
- 5. acropathia

6. Знайдіть термін зі значенням “наука, що вивчає кістки”:

- 1. brachialgia
- 2. arthropathia
- 3. stethometria
- 4. osteologia
- 5. osteogenus

7. Знайдіть термін зі значенням “захворювання головного мозку”:

- 1. stethometria
- 2. encephalopathia
- 3. cephalalgia
- 4. acephalia
- 5. acheiria

8. Знайдіть термін зі значенням “наука, що вивчає хвороби”:

- 1. nosologia
- 2. cardiopathia
- 3. myologia
- 4. rhinologia
- 5. logopathia

9. Знайдіть ТЕ зі значенням “дослідження”:

- 1. rhinoscopia
- 2. encephalopathia
- 3. gnathodynia
- 4. osteogenus
- 5. cardiogramma

10. Який із термінів містить поняття “біль”:

- 1. spondylodynia
- 2. chiroscopia
- 3. enteroptosis
- 4. cystopathia
- 5. ophthalmologia

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 16

Тема: Греко-латинські дублетні позначення органів, тканин; терміноелементи, що означають патологічні відхилення органів, види оперативних втручань. Суфікси в клінічній термінології.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

Основні поняття: термін, способи словотворення, суфікс, основоскладання, дублети, терміноелементи.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які є словотворчі афікси?
 2. Назвіть основні суфікси іменників та їхнє значення.
 3. Назвіть основні суфікси прикметників та їхнє значення.
 4. Які є способи словотворення?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Суфікси -osis, -iasis, -ismus, -itis, -oma в клінічній термінології

1. Суфікси **-osis, -iasis:**
 - «процес або його результат названий основою»,
наприклад: *stenosis* – стеноз, звуження (процес і його результат);

sclerosis – склероз, ущільнення, затвердіння (процес і результат).

- «патологічний процес, дегенеративне захворювання, хронічний хворобливий стан».

В такому випадку мотивуюча основа має значення:

а) тканина, орган, частина тіла, система організму, уражені хворобою:

fibrosis – фіброзне переродження,

nephrosis – дегенеративне захворювання ниркових каналців,

neurosis – функціональне захворювання нервової системи,

psychosis – хворобливий розлад психіки;

б) речовина, що викликає захворювання:

toxicosis – захворювання, що викликається наявністю отруйних

речовин;

в) збудник захворювання, інфекції:

ascaridosis – глистове захворювання, що викликається аскаридами,

mycosis – грибкове ураження, захворювання.

NB! Якщо мотивуюча основа має значення кров'яного тільця або пухлини, то слово набуває значення «збільшення кількості, множинність того, що названо основою», наприклад: *leucocytosis* – збільшення кількості лейкоцитів в периферичній крові; *haemangiomas* – велика кількість гемангіом (пухлин з тканини кровоносних судин). Такі іменники є іменниками III відміни, жіночого роду і в родовому відмінку однини закінчуються також на -osis.

2. Суфікс **-ismus** – «явище, властивість, факт, відзначений ознакою, названою основою», наприклад *infantismus* – патологічний стан, що характеризується затримкою психічного або фізичного розвитку зі збереженням рис, властивих дитячому або підлітковому віку.

3. Суфікс **-itis** використовується в назвах запальних процесів, запалень, наприклад:

gastritis – запалення слизової оболонки шлунка,

nephritis – запалення нирок.

Такі іменники є іменниками III відміни, жіночого роду і в родовому відмінку однини закінчуються на -itidis: bronchitis, bronchitidis.

4. Суфікс **-oma** використовується для утворення назв пухлин, основа означає тканину, з якої формується пухлина. Наприклад:

fibroma – доброякісна пухлина зі сполучної волокнистої тканини,

osteoma – доброякісна пухлина з кісткової тканини.

Утворені іменники відносяться до III відміни, середнього роду, в родовому відмінку однини закінчуються на -atis: osteoma, osteomatis.

Злоякісні пухлини деяких тканин мають традиційні назви, основи яких не містять вказівки на тканину, наприклад: *carcinoma* – рак, ракова пухлина, *sarcoma* – м'ясистий нарост, пухлина.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення:	splanchno- внутрішні органи, -logia – наука;	1. splanchnologia - splanchno-внутрішні органи, -logia – наука; наука про внутрішні органи;
2.	Складання терміна за значенням: видалення матки	орган - матка (metr-) дія – видалення (-ectomy)	2. видалення матки - metrectomy

Завдання 1. Від основ іменників утворіть терміни, що означають запалення цих органів:

Наприклад: pancreas, atis, основа: pancreat-, запалення підшлункової залози – pancreatitis

gaster, ventriculus, larynx, appendix, pharynx.

Завдання 2. Від наступних основ утворіть терміни, що позначають пухлини:

Наприклад: neph- + oma - nephroma
neur-, lip-, angio-, osteo-.

Завдання 3. А) Утворіть назви запальний захворювань, процесів наступної локалізації:

Наприклад: підшлункової залози – pancreas, atis, основа: pancreat-, запалення підшлункової залози – pancreatitis

рота, язика, шлунка, прямої кишки, сечоводу, нирок, селезінки, сечівника, сечового міхура, жовчного міхура, головного мозку, гортані, оболонок головного мозку, трахеї, мигдалин, суглоба, матки, хребта, плеври, жовчних проток, підшлункової залози.

Б) Утворіть назву пухлин, що розвиваються з тканин:

Наприклад: жирової тканини - lip- + oma - lipoma
хряща, кістки, м'язової тканини, печінки, лімфоїдної тканини (лімфи), зуба, епітелію, ендотелію.

Завдання 4. Виокремити ТЕ і поясніть їхнє значення:

Наприклад: acidosis (acidum – кислота) - захворювання, викликане наявністю кислоти (-osis – захворювання, викликане наявністю речовини, названого основою)
Coniosis (konía – пил), pneumoconiosis, ascaridosis, mycosis (mykos – гриб), fibrosis (розростання сполучної волокнистої тканини), osteofibrosis, tuberculosis, lymphologia, lymphocytus, lymphocytosis, lymphocytoma, mercurialismus (хронічне отруєння ртуттю), prostatismus, arthrosis, arthritis, nephrosis, hepatosis (дистрофічні зміни), hepatitis, cholangitis, spondylitis, amoebiasis, pyelitis, helminthosis, myocardiosclerosis, myocardiofibrosis, myositis, myoma, myoblastoma, rhinitis, thrombocytus, thrombocytosis, omphalitis, typhlitis, oophoritis, dacryocystitis, cervicitis, salpingitis, orchitis, gonarthrosis, diverticulitis (diverticulum – дивертикул, випинання стінки порожнистого органу), sigmoiditis, thyreoiditis, gigantismus, ureteritis, cheilitis, gingivitis seu ulitis, parodontitis, pulpitis, meloschisis, meloplastica, uranoplastica, genioglossus, odontoma, cheiloghathouranoschisis, sinusitis.

Завдання 5. Виокремити ТЕ і поясніть їхнє значення:

Наприклад: splanchnologia - splanchno- внутрішні органи, -logia – наука; наука про внутрішні органи.

Gastroenterologia, intestinoplastica, ileocoloplastica, gastrectasia, laparotomia, laparothoracotomia, bronchoectasis, vagotomia, spondylotomia, enteroptosis, proctospasmus, hydrotherapia, pneumonopexia, stenocardia, ileosigmoidostomia, pylorostenosis, choledochoplastica, phthisiatria (phthisis - сухоти, туберкульоз), choledochostomia, colostoma, colostomia, acropapralysis, choledochogastrotomia, splenoptosis, hysteroscopia, tomographia, nephrotomographia, nephrostomia, splenitis, hepaticoduodenostomia, splenorraphia, chondromalacia, splanchnoptosis, osteomalacia, metroplastica, pancreatotomia, pancreatochoangiorenthgenographia, thoracolaparotomia, thoracogastroschisis.

Завдання 6. Утворіть терміни з заданим значенням:

Наприклад : біль у хребті: хребет – rhachi- ; біль – -algia ; rhachialgia.
Фіксація нирки, опускання нирки, видалення матки, розтин живота, створення зовнішнього отвору на нирці, розтин (паренхіми) нирки, фіксація ободової кишки, розтин ободової кишки, створення отвору на ободовій кишці, зубна пухлина, спазм товстої кишки, видалення передміхурової залози, фіксація селезінки, біль у прямій кишці, фіксація прямої кишки; розм'якшення: кістки, хряща, головного мозку; пластична операція на гортані, розширення

легенів, травма зуба, ускладнений карієс; запалення: піхви, сигмовидної кишки; розтин пупка, запалення слізного мішка, розширення слізного мішка, рентгенографія маткових труб, запалення маткових труб і яєчника, створення оперативним шляхом отвору в матковій трубі, руйнування кістки, інструмент для розширення прямої кишки, розщеплення хребта.

Тестові завдання.

1. Визначте суфікс, який має значення “пухлина”:

1. -itis
2. -osis
3. -oma
4. -iasis
5. -ismus

2. Визначте термін, який має значення “запалення нирок”:

1. nephritis
2. gastritis
3. stomatitis
4. tonsillitis
5. tracheitis

3. Термін, утворений за допомогою суфікса -itis, є:

1. іменником II відміни, середнього роду
2. іменником III відміни, чоловічого роду
3. іменником III відміни, жіночого роду
4. іменником I відміни, жіночого роду
5. іменником V відміни, жіночого роду

4. Визначте термін, у якому суфікс має значення “отруєння”:

1. botulismus
2. fibroma
3. adenoma
4. stomatitis
5. otitis

5. Визначте термін, у якому суфікс має значення “підвищена кількість”:

1. mastitis
2. leucocytosis
3. myoma
4. alcoholismus
5. pancreatitis

6. Визначте термін, у якому суфікс має значення “хронічне захворювання”:

1. haematogenous
2. empyema
3. dermatosis
4. ureterolysis
5. hepatoma

7. Визначте термін, у якому суфікс має значення “викликаний ураженням чого-небудь”:

1. odontitis
2. synergia
3. arthrosis
4. arthritis
5. osteogenus

8. Визначте термін, у якому суфікс має значення “процес або його результат, названі основою”:

1. neuroma
2. daltonismus
3. stenosis
4. cardiogenus
5. gastritis

9. Визначте термін, у якому суфікс має значення “породжуючий, викликаючий те, що названо основою”:

1. bronchitis
2. neurosis
3. toxicosis
4. cancerogenus
5. scherosis

10. Визначте термін, який має значення “функціональне захворювання нервової системи”:

1. neuritis
2. neurosis
3. neuroma
4. neurolysis
5. neurotomia

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>

2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 17

Тема: Утворення клінічних термінів за допомогою префіксів.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

Основні поняття: термін, способи словотворення, префікс, основоскладання, терміноелементи.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які суфікси використовуються в клінічній термінології? Поясніть їхнє значення, наведіть приклади.
 2. Який словотворчий засіб використовується для поєднання основ у складному слові?

3. Формування професійних умінь, навичок:

Префіксація, тобто приєднання префіксальної морфеми (префікса) до кореня, не змінює його значення, а лише додає до цього значення деякий компонент, який вказує на локалізацію (вище, нижче), напрям (наближення, віддалення), перебіг у часі (до, після), на відсутність або заперечення чого-небудь.

Префікси утворилися від прийменників, тому їхні прямі значення збігаються зі значеннями прийменників. У деяких префіксів на фоні основного значення розвинулись і вторинні значення. Саме

вторинні значення часто використовуються в термінах, яких позначають порушення функцій організму.

Як правило, латинські префікси приєднуються до латинських слів, а грецькі – до грецьких. Однак трапляються й винятки, так звані гібриди, в такому випадку грецькі префікси приєднуються до латинських коренів і навпаки.

Частотні грецькі і латинські префікси

Латинський префікс	Грецький префікс	Значення	Приклад
ad- (ac-, af-, al-ar-, as-, at-)	-	наближення, приєднання, додавання (при-)	adductio - приведення, afferens – той, що приносить, assistens - асистент (стоїть поруч)
ab - (abs-, a-)	apo- (ap -, aph-)	віддалення (від-)	aboralis - аборальний (віддалений від рота), apophysis - відросток
intra- (intro-)	endo- (ento-)	усередині	intraabdominalis - внутрішньочеревний, endoscopia - метод дослідження каналів і частин тіла.
extra- (extero-)	ecto- (exo-)	зовні, за чим-небудь	extrauterinus - запліднений, ectoderma - зовнішній листок тришарового зародка
infra-, sub-	hypo- (hyp-)	під чим-небудь, нижче, знизу	infrascapularis - підлопатковий, subacromialis - знаходиться під акроміоном hypogastrium – підчерев'я
supra-, super-	hyper-, epi -	над чим-небудь, зверху, над	suprascapularis - надлопатковий, epigastrium – надчерев'я, epiglottis - надгортанник
ante-, prae-,	pro-	перед чим-небудь, попереду, перш, (перед-)	antebrachium - передпліччя, prolapsus - випадання органу, pronephros - передник
post-	meta- (met-)*	позаду, після <i>*перехід з одного стану, місця в інший</i>	postnatalis - післяпологовий, metathalamus - частина мозку позаду зорового бугра metabolismus – обмін речовин
inter-	meso- *, dia-	положення між чим-небудь, посередині, середній, проміжний <i>*брижа внутрішньочеревних органів</i>	intermuscularis - міжм'язовий, mesoderma - середній зародковий листок, mesoduodenum – брижа дванадцятипалої кишки
circum -	peri- *, para-*	навколо, з усіх боків, біля <i>peri-</i> – зовнішня оболонка <i>para-</i> – тканини, клітковина навколо, біля органа <i>para-</i> – відхилення від норми	circumflexus – огинальний, paranasalis – біля носовий, periosteum – окістя (зовнішня оболонка кістки), parabronchitis – запалення тканин навколо бронхів, parageusia – зміна смакових відчуттів
trans-per-	dia-	через що-небудь (пере-, пре-) крізь що-небудь, посилення значення дії (про-)	transthoracalis - проходить через грудну клітку, transfusio - переливання крові, pertussis – кашлюк (коклюш, сильний кашель)
retro-	-	розташування за чим-небудь, напромак назад	retro-nasal - позаносовий retrognathia - зсув верхньої

			щелепи назад
re-	-	поновлення, повторність; протидія	respiratio – дихання, reanimatio – повернення до життя
con-	syn -	спільно з чим-небудь, зв'язок, з'єднання, взаємодія	conjunctura – сполучна оболонка ока, symbiosis – спільне існування двох організмів
contra-	anti-	протилежне становище, стан, дія	contralateralis – знаходиться на протилежному боці, antidotum – протиотрута
-	ana-	напрямок дії знизу вгору; відновлення дії; стан, протилежний значенню основи	anacrota – висхідна частина пульсової хвилі, anamnesis – з'ясування обставин, які передували захворюванню, anatoxinum – токсин, що втратив свою токсичність
-	cata-	напрямок дії зверху вниз; посилення значення дії	catacrota – спадна частина пульсової хвилі, catamnesis – історія стану хворого після лікування
in-, im-, (il-, ir-)	en-	в, всередині, рух всередину	impressio - вдавнення, embolia - закупорка кровоносної судини, encephalon – головний мозок
ex-, e- (ef-)	ec-	з, зовні	efferens – спрямований з чого-небудь, ectopia – вроджене зміщення органу
in- (im-, il-, ir-)	a-, an-	відсутність, негативні ознаки	insufficiencia – недостатність, impotentia – безсилля, apathia – емоційна байдужість, analgesia – усунення почуття болю
-	dys -	розлад функції, утруднення, порушення	dystonia – порушення тону, dysuria – порушення сечовипускання
-	eu -	нормальна функція	eurhythmia – правильний ритм, eupnoe – рівне дихання
dis- (dif-, di-)	dia -	поділ, розчленування	disseminatio – розсіювання, diagnosis – розпізнавання, висновок про характер і суть захворювання
de-, des-, se-	-	відділення, видалення, усунення того, що названо основою	desinfectio – знезараження, degeneratio – виродження, secretio – виділення

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: mesoduodenum	meso- брижа внутрішньочеревного органу duodenum – дванадцятипала кишка	1. mesoduodenum – брижа дванадцятипалої кишки

2.	Складання терміна за значенням: міжлопатковий	між – inter- лопатковий - scapularis	2. міжлопатковий - interscapularis
----	--	---	---------------------------------------

Завдання 1. Перекладіть терміни на українську мову, підкресліть префікси:

Наприклад: ante - natalis – передпологовий.

1. Infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis, interclavicularis, interosseous, intralobularis, intramuscularis, parasternalis, episternalis, suprasternalis, subcorticalis, subduralis, epitympanicus, endocervicalis, applicatio (applico – прикладати), postnatalis, intranatalis, mesoduodenum, interalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis, extrapyramidalis, extramuralis (murus – стінка), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolaris, subpleuralis, abductio.

2. Aggravatio (gravis – важкий) – ускладнення (хвороби), exhumatio (gumus – земля) – викопування трупа, adaptatio (aptus – здатний, зручний), readaptatio, decompensatio, deactivation, synphalangia, absorptio (sorbeo – поглинати, вбирати), adsorptio, reabilitatio (habilitas – здатність, придатність), praemorbidus (morbus – хвороба), exstirpatio (stirps – нижня частина стовбура з корінням) – викорінення, повне видалення органу; dementia (mens, mentis – думка, розум) – втрата розуму; diastole – ритмічне розширення порожнини серця, systole – ритмічне скорочення серця, diathermia (thermos – тепло) – прогрівання тканин; invasio (vado – прямувати), dilatatio (dilato – розширювати); dissemination (semino – сіяти), differentialis – той, що відрізняється, endemia (demos – область, країна, народ) – постійне наявність в даній місцевості захворюваності людей певної хвороби;

3. Empyema (pyon – гній) – скупчення гною в природній порожнині; praesenilis (senex, senis – старий), prolongatus – подовжений, metanephros – вторинна нирка, secretum (secerno – відокремлювати), metaplasia (plasis – формування) стійке перетворення одного типу тканини в інший, metathalamus, hypothalamus, epithalamus, epitympanum, ectopia (topos – місце), dystopia, revactinatio, reinfectio, regeneratio, degeneratio.

Завдання 2. Перекладіть прикметники на латинську мову:

Наприклад: міжм'язовий – (між – inter-, м'язовий – muscularis = intermuscularis).

Піднижньощелепний, підпотиличний, під'язиковий (нерв), під'язиковий (протока), міжсуглобовий, міжреберний, загридинний, зовнішньочеревний, внутрішньом'язовий, міжлопатковий, надкраєвий, передпліччя, внутрішньоклітинний, підскроневий, міжхребцевий, заочеревинний, залотковий, внутрішньокапсулярний, наднирковий.

Тестові завдання.

1. Який латинський префікс має значення «відновлення, повторення дії»?

1. per-
2. contra-
3. re-
4. ab-
5. dis-

2. Який префікс використовується для утворення термінів, що позначають брижі внутрішньочеревних органів?

1. infra-
2. peri-
3. endo-
4. epi-

5. meso-

3. Визначте, який префікс у поєднанні з назвою органу позначає «зовнішню оболонку, капсулу, тканину, очеревину, що покриває орган»?

1. para-
2. peri-
3. con-
4. dys-
5. ecto-

4. Який префікс є протилежним за значенням префіксу ad-?

1. syn-
2. ex-
3. extra-
4. ab-
5. in-

5. Якому латинському префіксу український префікс пере-?

1. trans-
2. peri-
3. retro-
4. eu-
5. de-

6. Вкажіть, у якому із термінів префікс має значення «сумісність, з'єднання, зв'язок»

1. reanimatio
2. metaplasia
3. trasnsplantatio
4. symbiosis
5. dialysis

7. Визначте, у якому із термінів префікс має значення «порушення функції»

1. endemia
2. dysuria
3. secretio
4. aplasia
5. hypoxia

8. Вкажіть, у якому із термінів префікс має значення «відсутність, заперечення ознаки»

1. respiratio
2. atrophia
3. dyscrinia
4. degeneratio
5. anamnesis

9. Визначте український еквівалент для префікса contra-

1. чрез-
2. около-
3. противо-
4. пре-

5. меж-

10. У якому із термінів використано префікс зі значенням «під»

1. plexus periarterialis
2. spatium intervaginale
3. ganglion prevertebrale
4. nodus lymphaticus parasternalis
5. pars infraclavicularis

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 18

Тема: Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла, тканини, секретів, статі, віку.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

Основні поняття: термін, способи словотворення, основоскладання, терміноелементи.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які префікси використовуються в клінічній термінології? Поясніть їхнє значення, наведіть приклади.
 2. Які особливості приєднання префіксів до основ різного походження?
 3. Що таке основоскладання?
- 3.Формування професійних умінь, навичок:**
 1. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла, тканини, секретів, статі, віку
Таблиця 6 за навчальним посібником.

2. ТЕ, що позначають функціональні і патологічні стани
Таблиця 7 за навчальним посібником.

Початковий ТЕ pneumo-, що поєднується з назвою органу, позначає наявність повітря в цьому органі. Якщо в терміні є опорний ТЕ -graphia, то pneumo- означає введення газу в орган з метою контрастної рентгенографії. Легеня зазвичай позначається основою pneumon-, вкрай рідко -pneum-.

Початковий ТЕ haemo- або haemato-, що поєднується з назвою органу, позначає крововилив в його порожнину. При цьому назва органу, як правило, вживається у називному відмінку без суфікса (haematonephros). Аналогічно утворюються терміни, що вказують на накопичення рідини або гною в порожнині органу (hydrometra – наявність рідини в матці).

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: haemostasis	haemo- кров stasis – застій	1. haemostasis – застій крові
2.	Складання терміна за значенням: пухлина з тканини потових залоз	під – hidr- залоза – -aden- пухлина – -oma	2. Пухлина з тканини потових залоз - hidradenoma

Завдання 1. Поясніть значення ТЕ і/або твірних основ, приведіть до них латинські або грецькі дублетні відповідники:

Наприклад: *миома* ; *ми-* – м'яз, *-ома* – суфікс, що має значення «пухлина»; *м'язова пухлина*.

1. Haemolysis, haemotherapia, haemostasis, емпієма, haemangioma, haemangiomatosis , haemarthrosis , haematologia , haematoma (скупчення крові в тканинах), haematonephrosis, azotaemia, cholaemia, uraemia, haematuria, urohaematoma, urethritis, ureteritis, vasoresectio, vasotomia, ectopia, vasoconstrictio, myoma, myoblastus, thymocytus, myoblastoma, perimysium, endomysium, acrohidrosis.

2. Neurosis, neuritis, neuroma, neurolysis, angioneurosis, adenotomia, lymphadenitis, lymphangiitis, hyperaemia, lymphadenoma, hidradenitis, lymphangiadenographia, anhidrosis, aesthesiologia, phlebosclerosis, dermatosis, chiluria, dermatographia, pyaemia, gastrorrhagia, odontorrhagia, oncogenesis.

3. Angiectasia, phlebectasia, anaesthesia, hypaesthesia, phlebosclerosis, erythroblastus, ovocytus, dermatosis, mesoderma, periderma, dermatitis, sphymographia, ureterolysis, pneumolysis, pneumomalacia, lithotomia, lithiasis, cholelithiasis, urolithiasis, broncholitus, broncholithiasis, dysfunctio, chylothrax, chyluria, chylocele.

4. Pyodermia, pyaemia, pyorrhoea, pyothorax, pyuria, pyometra, dyscrinia, secretio, endocrinologia, haemorrhagia, gastrorrhagia, odontorrhagia, oncogenesis, oncogramma (об'єм).

5. Synostosis, myelopathia, aplasia, hyperplasia, dysplasia, metaplasia, myelodysplasia, mesoduodenum, myelosis, osteomyelitis, mastoptosis, hydrocephalia, otoneurologia, otitis, ophthalmologia, cholekinesis, gynaecologia, paediatra, logopaedia, chondrocytus, haemocyti, gerontologia, hydrophilia, hydrophobia, geriatria.

6. Апноє, hypopnoє, pneumocephalia, tenorrhaphia, pneumographia, respiratio, inspiratio, pneumarthrosis, sphymogramma, atrophia, dystrophia, hypertrophia, hypotrophia, hypoxia, haemophilia, ophthalmorheographia, synergia, asynergia, hypergia, chirurgia, tenodesis, atrichia, anonychia, cardioplegia.

Завдання 2. Утворіть назви запалень:

Наприклад: запалення шлунка; шлунок – *gastr-* , запалення – *-itis* ; *gastritis*.

Молочної залози, підшлункової залози, зовнішньої оболонки вен, внутрішньої оболонки вен, шкіри, сечоводу, вен, лімфовузлів, бронхів, жовчного міхура, мозкових оболонок, мозку, вуха, повіки, гортані і трахеї, зовнішньої оболонки серця, внутрішньої оболонки серця, сечового міхура, нирок.

Завдання 3. Утворіть латинською мовою терміни з заданим значенням:

Наприклад: наука про захворювання системи крові (кров – *haemato-*, наука – *-logia*; *haematologia*)

Пухлина з тканини потових залоз; пухлина з тканини вилючкової залози; наявність в сечі гемоглобіну, вміст в крові (складових частин) жовчі, пухлина з жирової тканини, ускладнене ковтання, накопичення гною і крові у (порожнині) перикардії, наявність гною в черевній порожнині, м'язова слабкість, наука про кров, патологія клітин, грибок захворювання шкіри, розлад розвитку, брижа тонкої кишки, розлад зору, запалення лімфатичних судин, підвищення кількості лімфоцитів, застій жовчі, застій лімфи, утруднене сечовиділення, затримка (циркуляції) крові, розлад руху, руйнування клітин, маткова кровотеча, руйнування тканин, розлад живлення, відсутність чутливості, порушення чутливості, спазм судин, зниження тиску, накопичення повітря і крові в перикардії, зменшене (ослаблене) дихання.

Завдання 4. Перекладіть:

Наприклад: *хронічний тонзиліт* (іменник – *tonsillitis, itidis f*, прикметник – *chronicus, a, um*)
tonsillitis chronica.

Абсцес ретровезикальний, новоутворення ниркової миски, дерматози, туберкульозний тонзиліт, сенильний психоз, інфекційний мононуклеоз, рак шлунка, ренальна анурія, серцево-легенева недостатність, флеботромбоз лівої гомілки, гострий гематогенний остеомієліт, атеросклероз мозкових артерій.

Тестові завдання.

1. Визначте термін, у складі якого міститься поняття “кров”:

1. empyema
2. vasotomia
3. ectomia
4. uraemia
5. pyoderma

2. Визначте термін, у складі якого міститься поняття “клітина”:

1. phleboectasia
2. vasoresectio
3. urethritis
4. pneumolysis
5. thymocytus

3. Визначте термін, у якому є поняття “рух”:

1. synergia
2. akinesia
3. keratitis
4. secretio
5. oliscrinia

4. Всі терміни, за винятком одного, містять поняття “порушення функції”:

1. dystrophia

2. dyspepsia
3. dyspnoë
4. dysergia
5. disseminatio

5. У всіх термінах, за винятком одного, є поняття “міхур”:

1. cholecystopathia
2. vesica biliaris
3. chondrocytosis
4. cystosis
5. cystopathia

6. Визначте термін, у складі якого міститься поняття “застій, природня зупинка”:

1. splenoptosis
2. meloschisis
3. haemostasis
4. gastrostenosis
5. varicosis

7. Визначте термін, у складі якого міститься поняття “хірургічна операція вивільнення органа, розсічення зрощень, спайок”:

1. salpingolysis
2. odontoma
3. spanchnologia
4. laparotomia
5. splenoptosis

8. Визначте термін, у складі якого міститься поняття “розщеплення органа”:

1. trachelotomia
2. rhachischisis
3. arthrodesis
4. orchepexia
5. metroplastica

9. Визначте термін, який містить поняття “зміщення органа донизу”:

1. nephroptosis
2. proctospasmus
3. bronchoectasia
4. colostoma
5. acroparalysis

10. Визначте термін, який містить поняття “розм'якшення хряща”:

1. chrondromalacia
2. chondrosis
3. osteopathia
4. pancreatotomia
5. splenoptosis

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови: <https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 19

Тема: Терміноелементи, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

Основні поняття: термін, способи словотворення, основоскладання, терміноелементи.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які префікси використовуються в клінічній термінології? Поясніть їхнє значення, наведіть приклади.
 2. Які суфікси використовуються в клінічній термінології?
 3. Що таке основоскладання?
 4. Які особливості вживання TE haemo- та інших рідин?
 5. Які особливості вживання TE pneumo- , pneumato-?

Опитування лексичного матеріалу за таблицями.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Терміноелементи, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки - таблиця 8 за навчальним посібником.

Початкові ТЕ auto-, allo-, xeno- в поєднанні з вільними опорними компонентами -plastica (пластика) і -transplantatio (пересадка) мають таке значення; auto- – використання тканин або органів в межах того ж самого організму; allo- – використання тканин або органів від іншої людини; xeno- – використання тканин або органів тварин.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: xerodermia	xero- – сухий, -dermia – шкіра	1. xerodermia - сухість шкіри.
2.	Складання терміна за значенням: видалення молочної залози	mast - – молочна залоза, -ectomy – видалення	2. видалення молочної залози - mastectomy

Завдання 1. Виокремити ТЕ, пояснити значення слова:

Наприклад: доліхоколон – dolichocolon (dolico- – подовжений; -colon – ободова кишка) надзвичайно велика довжина ободової кишки.

Пахіменінікс, лептоменінікс, доліхоцефалія, гетероморфоз, некротомія, алергія, лактогенез, гіпермнезія, геміплегія, поліомієліт, поліоенцефаломієліт, геміглотит, брахігнатія, ксерохейлія, хейлоррагія, ретрогенія, прогенія, ретрогнатія, прогнатія.

Завдання 2. Прочитати, виокремити ТЕ, пояснити значення слова:

Наприклад: xerodermia (xero- – сухий, -dermia – шкіра) сухість шкіри.

Xenotransplantatio, xerophilus, telepathia, orthopaedia, pseudostenosis, orthopnoë, cryoretinopexia, cryothalamotomia, thermoplegia, brachyphalangia, sclerodermia, necrobiosis (зворотний процес фізіологічного відмирання тканини на відміну від некрозу), melanodermia, leucodermia, hyperglykaemia, glucosuria, melanoma, melanomatosis, cyanodermia, cyanosis, cyanuria, dyschromatopsia, chromatophorus, acroanaesthesia.

Завдання 3. Утворіть латинські терміни з наступним значенням:

Наприклад: видалення молочної залози (mast - – молочна залоза, -ectomy – видалення) mastectomy

Наука про старіння, біль у ділянці молочної залози, заковтування повітря, знижений вміст інсуліну в крові, зниження вмісту калію в крові, запалення всіх артерій, розлад сечовипускання, односторонній парез, порушення чутливості, підвищена чутливість, порушення дихання (задишка), розлад живлення, підвищений тиск, малий розмір селезінки, збільшення печінки, сухість губ, розширення сліпої кишки, знижений вміст кисню в крові, прискорення серцевих скорочень, недостатній вміст еритроцитів в крові, рентгенологічне обстеження жовчного міхура, огляд сечового міхура, опущення матки, маткова кровотеча, повне видалення матки, незначне виділення сечі, надлишкове виділення сечі, підвищений вміст лейкоцитів в крові, малий розмір нижньої щелепи, малий розмір верхньої щелепи.

Тестові завдання.

1. Визначте термін, у складі якого міститься поняття “використання тканин та органів від іншої людини”:

1. xenotransplantatio

2. thermoplegia
3. alloplastica
4. xerodermia
5. telepathia

2. Визначте значення ТЕ “rachu-”:

1. помилковий, несправжній
2. тяжкий, вага
3. плаский, сплющений
4. щільний, твердий
5. однобічний

3. Визначте переклад терміна “thermoplegia”:

1. розширення нирки
2. підвищення температури тіла
3. параліч кінцівок
4. тепловий удар
5. реактивність організму

4. Визначте переклад терміна “polyneuritis”:

1. запалення всіх судин
2. запалення всіх нервів
3. запалення багатьох нервів
4. захворювання багатьох нервів
5. біль багатьох нервів

5. Вкажіть ТЕ, що означає колір, забарвлення:

1. lepto-
2. leuco-
3. glyco-
4. poly-
5. mono-

6. Визначте термін зі значенням “недостатня кількість будь-чого ”:

1. macropodia
2. micrognatia
3. oliguria
4. polyarthritis
5. glycaemia

7. Визначте значення терміна “hydrotherapia”:

1. водолікування
2. лікування сонцем
3. лікування п'явками
4. лікування психічним впливом
5. лікування за допомогою електрики

8. Визначте значення терміна “cryoretinopexia”:

1. хірургічна операція прикріплення
2. хірургічна операція прикріплення сітківки методом заморожування

3. хірургічна операція розсічення
4. хірургічна операція розсічення зорового бугра
5. хірургічна операція накладання шва на сітківку

9. Визначте початковий ТЕ терміна, що має значення “одноядерний” -
“... nuclearis”:

1. poly-
2. polio-
3. hetero-
4. mono-
5. iso-

10. Визначте опорну частину для терміна, який має значення “боязнь червоного кольору”-
“ erythro ...”:

1. -philia
2. -phagia
3. -pexia
4. -pathia
5. -phobia

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 20

Тема: Переклад діагнозів основних розділів медицини: терапія, хірургія, нервові хвороби та інші.

Мета: вивчення характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної; ознайомитися з правилами перекладу діагнозів, вивчити основні сталі вирази, що вживаються у клінічній термінології; вироблення навичок перекладу клінічних термінів та діагнозів, що сприяє створенню базису клінічної термінології та використанню її у професійній мові лікаря.

Основні поняття: термін, основова, терміноелементи, діагноз.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які ТЕ, що означають різні фізичні якості, відношення тощо?
 2. Які особливості вживання ТЕ auto-, allo-, xeno- в поєднанні з -plastica (пластика) і -transplantatio?

Опитування лексичного матеріалу за таблицями.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Діагноз (від грецького διάγνωσις – розпізнавання) це медичний висновок про стан здоров'я людини, про виявлене захворювання або причину смерті, сформульований в термінах, передбачених прийнятими класифікаціями та відображеними в номенклатурі хвороб та причин смерті. Діагноз може бути: синдромологічним, нозологічним; попереднім або заключним; клінічним, патологоанатомічним та іншим.

Головним принципом формулювання діагнозу є наявність у ньому трьох рубрик: основне (основні) захворювання, ускладнення основного захворювання, супутні захворювання.

Зразок № 1 оформлення діагнозу:

Клінічний діагноз:

Бактеріальний ендокардит III ступеня активності, недостатність клапана аорти.

Ускладнення: недостатність кровообігу II-Б ступеня, інфаркт селезінки.

Endocarditis bacterialis gradus tertii activitatis, insufficiencia valvulae aortae.

Complicationes: insufficiencia circulationis sanguinis gradus secundi-B, infarctus lienis.

Зразок № 2 оформлення діагнозу:

Патологоанатомічний діагноз:

Основне захворювання: Гепатоцелюлярна карцинома на фоні цирозу печінки.

Ускладнення: паренхіматозна дистрофія печінки, нирок і міокарда. Спленомегалія.

Венозне повнокрів'я внутрішніх органів. набряк легень.

Супутні захворювання: атеросклероз аорти, коронарних судин серця, емфізема легень.

Причина смерті: важка печінково-ниркова недостатність.

Morbus principalis: Hepatocarcinoma cellulare in phono cirrhosis hepatis.

Complicationes: dystrophia parenchimatosa hepatis, renum et myocardi. Splenomegalia.

Hyperaemia passiva viscerum. Oedema pulmonum.

Morbi concomitantes: atherosclerosis aortae, coronarosclerosis, emphysema pulmonum.

Causa mortis: insufficiencia hepato-renal. gravis.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Перекласти діагноз: Гострий інфекційний гепатит (хвороба Боткіна), тяжкий перебіг. Ускладнення: гостра дистрофія печінки, печінкова кома.	Розглянути словникову форму слів, визначити рід іменників, прикметники узгодити з іменниками в роді, числі та відмінку.	Hepatitis infectiosa acuta (morbus Botkini), decursus gravis. Complicationes: dystrophia hepatis acutus, coma diabeticum.

Завдання 1. Розберіть терміни за складом, поясніть значення терміноелементів:

А. bronchitis, tracheobronchitis, broncholithus, pleuritis, pneumonia, bronchopneumonia, pneumosclerosis, bronchogenus, dystrophia, cardiosclerosis, myocarditis, pericarditis, cardiorrhesis, arhythmia, atherosclerosis, tachysystolia, arthralgia, arthritis, arthropathia, arthrosis, polyarthritis, gastritis, duodenitis, colitis, cholecystitis, hepatitis, cholangitis, pancreatitis, oesophagitis, oesophagodynia, oesophagospasmus, haemorrhagia, dyskinesia, gastrorrhagia, gastropnoxis, gastralgia, gastrectasia, gastrocele, gastroduodenitis, cholelithiasis, hepatalgia, hepatomegalia, enterorrhagia, splanchnoptosis,

Б. nephritis, nephrolithiasis, nephrolithotomy, nephroma, nephropathia, nephropexia, nephrosclerosis, urethritis, urethrocystitis, uretheritis, uremia, anaemia, thrombocytopenia, leukaemia, erythrocytolysis, leucopenia, leucosis, lymphoma, haemophilia, thyreoiditis,

parathyreoiditis, hypothyreosis, hyperthyreosis, lipomatosis, paramnesia, schizophrenia, dementia, oligophrenia, psychiatria, psychotherapia, psychosomaticus.

Завдання 2. Перекладіть на латинську мову:

дистонія міокарду гостра, гострий трансмуральний інфаркт міокарда, недостатність серцево-судинна, гостре прущення мозкового кровообігу, венозна гіперемія, поліартрит ліктьового суглобу, геморагічний васкуліт, інфекційний артрит, дифузний бронхіт, абсцес легені, бронхіальна астма, атрофічний гастрит, загострення хронічного дуоденіту, гостра шлунково-кишкова кровотеча, атрофічний цироз печінки, холецистит рецидивуючий, тяжка печінкова недостатність, гострий гломерулонефрит, некроз нирки, хронічна лімфатична анемія, діабетична кома.

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою наступні діагнози:

1. Бактеріальний ендокардит III ступеня активності, недостатність клапана аорти.

Ускладнення: недостатність кровообігу II ступеня, інфаркт селезінки.

2. Інфекційно-токсичний дифтерійний міокардит.

Ускладнення: гостра серцево-судинна недостатність.

3. Хронічна постгеморагічна анемія.

Ускладнення: дистрофія міокарда, недостатність кровообігу I-го ступеня.

4. Хронічна пневмонія II ступеня, часто рецидивуючий перебіг, у фазі загострення.

Ускладнення: пневмосклероз нижньої частки правої легені; легенево-серцева недостатність II ступеня.

5. Гострий інфекційний гепатит (хвороба Боткіна), тяжкий перебіг.

Ускладнення: гостра дистрофія печінки, печінкова кома.

Тестові завдання.

1. Знайдіть переклад діагнозу “myocarditis”:

1. захворювання серця
2. запалення серцевого м'яза
3. хронічне захворювання серця
4. дослідження серця
5. запалення судин серця

2. Знайдіть переклад діагнозу “знижений вміст лейкоцитів у крові”:

1. leucopenia
2. leucaemia
3. leucopoësis
4. leucocytosis
5. leucolysis

3. Знайдіть пропущену частину терміна “haemo ...”, щоб утворився діагноз “схильність до кровотеч”:

1. -algia
2. -therapia
3. -pathia
4. -philia
5. -phagia

4. Знайдіть переклад діагнозу “toxaemia”:

1. знижений вміст елементів крові

2. процес утворення крові
 3. запалення кровоносних судин
 4. руйнування червоних кров'яних тілець
 5. наявність отруйних речовин у крові
5. Визначте термін, переклад якого відповідає діагнозу “ задишка ”:
1. dyshnoë
 2. dysphagia
 3. dyshepsia
 4. dyskinesia
 5. dysuria
6. Знайдіть переклад терміна “nephrostomia”:
1. видалення нирки
 2. накладення ниркового свища
 3. запалення нирки
 4. розширення нирки
 5. опущення нирки
7. Визначте термін, у якому міститься поняття “біль”:
1. odontalgia
 2. arthropathia
 3. cystoscopy
 4. nephritis
 5. cardiographia
8. Визначте ТЕ, який разом із назвою органа й опорним ТЕ –graphia означає «введення газу в орган з метою контрастної рентгенографії»:
1. aero-
 2. spiro-
 3. pneumo-
 4. chromato-
 5. pyro-
9. Визначте ТЕ, що має значення “піт”:
1. hydro-
 2. hypo-
 3. hidro-
 4. hetero-
 5. hyper-
10. Визначте правильний переклад терміна “hemiplegia”:
1. параліч однієї кінцівки
 2. загальний параліч
 3. параліч обох кінцівок
 4. односторонній параліч
 5. параліч ока
- 4. Підбиття підсумків** (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

- 1 .Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 21

Тема: Систематизація вивчення змістового модулю 2.

Мета: повторення і систематизація характерних структурних особливостей клінічних термінів, що дає можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, які існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної; вироблення навичок перекладу клінічних термінів та діагнозів, що сприяє створенню базису клінічної термінології та використанню її у професійній мові лікаря.

Основні поняття: термін, основоскладання, терміноелементи, діагноз.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Що означає поняття «діагноз» ?
 2. Які бувають діагнози?
 3. Що означає поняття «частотний терміноелемент»?
 4. Назвіть відомі вам способи словотворення.

Опитування лексичного матеріалу за таблицями.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Зразок оформлення клінічного діагнозу:

Крупозна пневмонія верхньої частки лівої легені.

Ускладнення: лівосторонній серозний плеврит, гостра серцево-судинна недостатність.

Pneumonia cruposa lobi superioris pulmonis sinistri.

Complicationes: pleuritis serosa sinistrolateralis, insufficiencia cardiovascularis.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Перекласти діагноз: Гострий інфекційний гепатит (хвороба Боткіна), тяжкий перебіг. Ускладнення: гостра дистрофія печінки, печінкова кома.	Розглянути словникову форму слів, визначити рід іменників, прикметники узгодити з іменниками в роді, числі та відмінку.	Hepatitis infectiosa acuta (morbus Botkini), decursus gravis. Complicationes: dystrophia hepatis acutus, coma diabeticum.

Завдання 1. Поясніть значення префіксів та суфіксів, загальне значення термінів:

1. spondylitis
2. mesovarium
3. retrognathia
4. antebrachium
5. paravesicalis

Завдання 2. Напишіть латинською мовою терміноелементи, що означають:

1. інструментальне обстеження
2. кровотеча з органа
3. видалення органа
4. лікування

Завдання 3. Запишіть дані терміни латинською мовою (у латинській транскрипції), виокремте терміноелементи, поясніть значення слів:

1. кардіорексис
2. гнатоластика
3. ендокардит
4. пневмоторакс
5. бронхогенний

Завдання 4. Утворіть на латинській мові терміни зі значенням:

1. грибкове захворювання шкіри
2. біль у м'язах
3. розрив судини
4. розширення вен
5. підвищена чутливість
6. збільшення печінки
7. токсини у крові

Завдання 5. Запишіть греко-латинські дублети зі значенням:

1. око

2. ніс
3. легеня
4. нирка

Тестові завдання.

1. Визначте термін, у якому міститься поняття “запалення”:
 1. odontalgia
 2. arthropathia
 3. cystoscopy
 4. nephritis
 5. cardiographia
2. Знайдіть переклад діагнозу “підвищений вміст лейкоцитів у крові”:
 1. leucopenia
 2. leucaemia
 3. leucopoësis
 4. leucocytosis
 5. leucolysis
3. Знайдіть пропущену частину терміна “haemo ...”, щоб термін означав “зупинка кровотечі”:
 1. -stasis
 2. -therapia
 3. -pathia
 4. -philia
 5. -phagia
4. Знайдіть значення терміну “myelitis”:
 1. запалення м’язів
 2. процес утворення крові
 3. запалення кровоносних судин
 4. руйнування червоних кров’яних тілець
 5. запалення спинного мозку
5. Визначте термін, переклад якого відповідає значенню “задишка”:
 1. dyshnoë
 2. dysphagia
 3. dyshepsia
 4. dyskinesia
 5. dysuria
6. Знайдіть значення терміна “nephrosclerosis”:
 1. видалення нирки
 2. накладення ниркового свища
 3. запалення нирки
 4. ущільнення тканини нирки
 5. опущення нирки
7. Визначте термін, у якому міститься поняття “кровотеча”:
 1. arthropathia

2. haemostasis
3. meningocele
4. gastrorrhagia
5. sialorrhoea

8. Визначте ТЕ, який разом із назвою органа й опорним ТЕ –graphia означає «введення газу в орган з метою контрастної рентгенографії»:

1. spiro-
2. aero-
3. pneumo-
4. poly-
5. pyro-

9. Визначте ТЕ, що має значення “вода”:

1. hyper-
2. hypo-
3. hidro-
4. hetero-
5. hydro-

10. Визначте правильний переклад терміна “cholelithiasis”:

1. застій жовчі
2. жовчний міхур
3. запалення жовчного міхура
4. наявність компонентів жовчі у крові
5. жовчнокам’яна хвороба

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.
3. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>

2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

Практичне заняття № 22

Тема: Номенклатура лікарських засобів. Лікарські форми. Структура фармацевтичного терміну.

Мета: ознайомитися з основними способами утворення назв лікарських засобів, вивчення основних форм лікарських препаратів, засвоїти структуру фармацевтичних термінів; вміти аналізувати змістовну (семантичну) структуру складних слів – назв препаратів; правильно записувати назви лікарських речовин латинською мовою; правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

Основні поняття: термін, фармацевтична термінологія, лікарський засіб, форми ліків, тривіальна назва, препарат, аббревіатура.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Що вивчає фармацевтична термінологія?
 2. Які форми препаратів вам відомі?
 3. Що таке узгоджене означення?
 4. Що таке неузгоджене означення?
- 3. Формування професійних умінь, навичок:**

Номенклатура лікарських засобів

Фармацевтична термінологія — це комплекс, що складається з термінологій ряду спеціальних дисциплін, об'єднаних під загальною назвою «фармація» (грец. *pharmakeia* *створення і використання ліків*), які вивчають дослідження, виробництво, використання лікарських засобів рослинного, мінерального, тваринного і синтетичного походження. Центральне місце в цьому комплексі займає номенклатура лікарських засобів — сукупність найменувань лікарських речовин і препаратів, офіційно дозволених для вживання.

Генеральні фармацевтичні терміни:

1. **Лікарський засіб** — речовина або суміш речовин, дозволені уповноваженим на те органом відповідної країни в установленому порядку для вживання з метою лікування, попередження або діагностики захворювання.

2. **Лікарська речовина** — лік. засіб, що являє собою індивідуальну хімічну сполуку або біологічну речовину.

3. **Лікарська рослинна сировина** — рослинна сировина, дозволена для медичного використання.

4. **Лікарська форма** — зручний для вживання стан, що надається лік. засобу або лік. рослинній сировині, при якому досягається необхідний лікувальний ефект.

5. **Лікарський препарат** — лік. засіб у вигляді певної лікарської форми.

6. **Діюча речовина** — компонент(и) лік. засобів, що має(ють) терапевтичний, профілактичний або діагностичний вплив.

7. **Комбіновані лікарські засоби** — лік. засоби, що містять в одній лік. формі більше однієї діючої речовини у фіксованих дозах.

Багато хімічних сполук, які використовуються в якості лікарських речовин, зберігають і в цій своїй функції ті ж назви, які було їм надано в хімічній номенклатурі (оксид цинку, саліцилова кислота, хлорид натрію тощо). Проте більшість з них представлено не під *науковими, систематичними* назвами, а під *тривіальними* найменуваннями (короткі, прості за будовою назви, зручні для використання як у професіональному спілкуванні, так і звичайному). Тривіальні назви лікарських засобів утворюються за допомогою аббревіації, суфіксації та основоскладання.

Наприклад:

Dimexidum *димексид* – тривіальна назва (аббревіатура)

Диметилсульфоксид – наукова, систематична назва.

Загальні вимоги, що пред'являються до назв лікарських засобів:

Усі латинські найменування лікарських речовин є іменниками II відміни середнього роду. Українська назва відрізняється від латинської тільки транскрипцією і відсутністю закінчення -um, напр.: Amidopyrinum *амідопірин*, Sulfadimethoxinum *сульфадиметоксин*. Тривіальні назви комбінованих лікарських засобів, що є додатками до назви лікарської форми, - також іменники II відміни сер. р., напр, *tabulettae* «Наемостиміліум» *таблетки „Гемостимулін”*.

Фірмові назви імпортованих препаратів слід умовно латинізувати, тобто підставляти замість останньої голосної або додавати до кінцевої приголосної закінчення *-um*, напр.: замість Mexase *мексаза* — Mexas-um. Винятки допустимі тільки для назв, що закінчуються на *-a* No-spa. Вони читаються і розглядаються аналогічно до іменників I відміни.

Частотні відрізки в тривіальних назвах лікарських засобів

Необхідно бути дуже уважними під час написання найменувань лікарських засобів. Для того, щоб уникнути помилок у подальшій діяльності необхідно запам'ятати частотні відрізки (фармтерміноелементи) в тривіальних найменуваннях (Таблиці).

Назви препаратів, що містять позначення лікарської форми

1. Якщо лікарська форма (див. лексичний мінімум), що надається лікарському засобу або рослинній сировині, позначена в назві препарату, то ця назва починається з її позначення. Потім називається лікарський засіб або сировина. Найменування лікарської речовини або рослини ставиться в родовому відмінку однини і пишеться з прописної букви.

Напр.:

Tabulettae Analgini *таблетки анальгін*

Tinctura Valerianae *настойка валеріани*

Незалежно від способу перекладу на українську мову (іменником або прикметником), латинські найменування лікарських речовин або рослин, як правило, є іменниками і виконують функцію неузгодженого означення.

Напр.:

Латинська назва препарату Українська назва препарату

Unguentum Streptocidi *мазь стрептоцидова*

Sirupus Althaeae *сироп алтейний*

2. Назва комбінованого лікарського засобу, супроводжуючи позначення лікарської форми, є іменником у називному відмінку, що пишеться в лапках як неузгоджений додаток до найменування лікарської форми.

Напр.:

Tabulettae «Biseptolum» *таблетки „Бісептол”*

Unguentum «Calendula» *мазь „Календула”*

3. Узгоджені означення, що характеризують лікарську форму, займають останнє місце в назвах препаратів.

Напр.:

Solutio Iodi spirituosa *розчин йоду спиртовий*

Tabulettae Tetracyclini obductae *таблетки тетрацикліну, покриті оболонкою*

Extractum Crataegi fluidum *екстракт глоду рідкий*

4. У назвах настоїв і відварів між позначеннями лікарської форми та рослини стоїть в род. відмінку найменування виду сировини (листя, трава, коріння і т. д.).

Напр.:

Infusum florum Chamomillae *настій квіток ромашки*

Decoctum corticis Quercus *відвар кори дуба*

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: гідролізін	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення –um (правильно записуємо частотні відрізки hydro- і lys-)	1. гідролізін - Hydrolysinum.
2.	Перекласти латинською мовою: таблетки фурадоніну	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку (множини), далі - лікарський засіб або сировина у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви).	2. таблетки фурадоніну – tabulettae Furadonini

Завдання 1. Прочитайте назви лікарських засобів і препаратів, перекладіть; виділіть частотні відрізки (ТЕ), суфікси; поясніть їхнє значення:

Morphinum, Mycosolon, Erythromycinum, Aëvitum, Mycoseptinum, Chlorophthalmum, Sulfazinum, Pyocidum, Norsulfazolum, Novocainum, Haemodesum, Quadevitum, Synoestrolum, Gentamycinum, Synthomycinum, Phenobarbitalum, Mycoheptinum, Myelosanum, Glycerinum, Glucosum, Anaesthesinum, Hydrocortisonum.

Завдання 2. Напишіть у латинській транскрипції назви лікарських засобів:

Стрептоцид, гепарин, панкреатин, лідаза, гідролізін, диклоксацилін, дикаїн, корвалол, інсулін, нітрогліцерин, валідол, папаверин, тетрациклін, пеніцилін, хінін, амідопірин, кардіовален, ораза.

Завдання 3. Прочитайте, перекладіть, поясніть граматичну структуру назв препаратів:

1. Solutio Proserini, tinctura Valerianae, tabulettae Octoestrolī, tabulettae Pantocrini, granula «Flacarbinum», species pectorales, solutio Mentholi oleosa, Streptocidum solubile, solutio Streptocidi solubilis.

2. Suspensio «Cindolum», suppositoria vaginalia «Osarbonum», tabulettae Mycoheptini obductae, unguentum Tetracyclini ophthalmicum, linimentum «Sanitas», tabulettae «Cholenzymum», flores Calendulae, solutio Glucosi, dragee «Aevitum», species amarae.

3. Extractum placentae, radix Velerianae, sirupus Althaeae, solutio Dicaini, cortex Frangulae, emplastrum Plumbi compositum, tabulettae Barbamyli, extractum Leonuri fluidum, suppositoria «Anaesthesolum», infusum foliorum Melissaе, fructus Crataegi, chole conservata medicata.

Завдання 4. Перекладіть:

1. Розчини, емульсії, олія, настої та відвари, свічки, складні порошки, насіння, квітки, коріння, біле кореневище, біла кора, краплі, драже аміназину, вазелінова олія, таблетки фурадоніну, квітки ромашки, мазь «Дермазин».

2. Свічки «Анестезол», анісова олія, розчин новокаїну, драже «Квадевіт», екстракт глоду, лінімент стрептоциду, синтоміцинова емульсія, квітки арніки, настій квіток арніки, настоянка конвалії, листя кропиви.

3. Еритроміцинова мазь, олійний розчин фолікуліну, спиртовий розчин йоду, аерозоль «Камфомен», фурагін розчинний, заспокійливий збір, таблетки амідопіріну, таблетки екстракту валеріани, покриті оболонкою; трава конвалії.

Тестові завдання.

1. Яким поняттям визначається наступний вислів: «лікарський засіб у вигляді певної лікарської форми»

1. Лікарська речовина.
2. Лікарська рослинна сировина.
3. Лікарський препарат.
4. Діюча речовина.
5. Комбінований лікарський засіб.

2. Серед різних способів словотворення, що застосовуються для створення тривіальних фармацевтичних найменувань, найбільш продуктивним є

1. Аббревіація.
2. Суфіксальний.
3. Префіксальний.
4. Суфіксально-префіксальний.
5. Основоскладання.

3. Всі латинські найменування лікарських речовин є іменниками
1. I відміни жіночого роду
 2. II відміни середнього роду
 3. II відміни чоловічого роду
 4. III відміни жіночого роду
 5. III відміни середнього роду
4. Який із частотних відрізків має значення «протигрибковий засіб»
1. -sept-
 2. -angi-
 3. -cid-
 4. -myco-
 5. -sed-
5. Визначте, який із частотних відрізків має значення «жарознижувачий засіб»
1. -alg-
 2. -pyr-
 3. -thyr-
 4. -chol-
 5. -vas-
6. Вкажіть, який із частотних відрізків вказує на належність до групи антибіотиків – похідних тетрацикліну:
1. -sulfa-
 2. -cain-
 3. -cillin-
 4. -cyclin-
 5. -oestr-
7. Визначте назву лікарської форми, яку отримують шляхом розчинення однієї або декількох лікарських речовин і яка призначена для ін'єкційного, внутрішнього або зовнішнього застосування:
1. Крапля
 2. Суспензія
 3. Розчин
 4. Емульсія
 5. Настій
8. Визначте назву лікарської форми: «дозована лікарська форма, що являє собою вміщені в оболонку лікарські засоби, призначена для внутрішнього застосування»
1. tabuletta
 2. granulum
 3. dragee
 4. capsula
 5. pilula
9. Визначте назву лікарської форми: «лікарська форма, що є концентрованим вилученням з лікарської сировини, призначена для внутрішнього або зовнішнього застосування»
1. decoctum

2. tinctura
3. infusum
4. sirupus
5. extractum

10. Визначте правильний переклад терміна «настій кореня валеріани»

1. Extractum Valerianae fluidum
2. Tinctura Valerianae
3. Infusum radices Valerianae
4. Tabulettae extracti Valerianae obductae
5. Tinctura foliorum Valerianae

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>

Практичне заняття № 23

Тема: Дієслово. Граматичні категорії. Наказовий та умовний спосіб. Основні рецептурні формулювання. Дієслово “fio, fieri”.

Мета: ознайомитися з основними граматичними категоріями дієслова та спеціальними рецептурними фразами з дієсловами; вміти знаходити основу дієслова; визначати дієвідміну дієслова; утворювати та перекладати деякі форми наказового та умовного способів; правильно вживати рецептурні фрази з дієсловами; правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

Основні поняття: дієслово, граматичні категорії (час, спосіб, особа, число, дієвідміна, стан).

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

- 1. Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
- 2. Контроль опорного рівня знань.**
 1. Що вивчає фармацевтична термінологія?
 2. Які форми препаратів вам відомі?
 3. Як перекладати назву лікарської речовини на латинську мову?
 4. Які частотні відрізки вживаються в назвах лікарських засобів?
 5. Які правила перекладу фармацевтичних термінів?

3.Формування професійних умінь, навичок:

Дієслово. Граматичні категорії

Латинські дієслова так само, як і в українській мові змінюються за особами, числом, часами та способами.

У латинській мові дієслова мають такі граматичні категорії:

- три особи (**personae**);
- два числа: **numerus singularis** (однина);
numerus pluralis (множина);
- шість часів (у медичних закладах освіти вивчають лише теперішній час – **praesens**);

три способи (modus): **indicativus** – дійсний;
imperativus – наказовий;
conjunctivus – умовний;

неозначену форму дієслова – **infinitivus**;

два стани (**genera**): **activum** – активний;
passivum – пасивний;

чотири дієвідміни (**conjugationes**).

Визначення дієвідміни

Залежно від кінцевого звуку основи дієслова поділяються на 4 дієвідміни:

I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
-ā	-ē	приголосний звук або -i	-ī

Словникова форма дієслів

У навчальних словниках словникова форма дієслів містить:

1) повну форму першої особи однини теперішнього часу дійсного способу активного стану, яка має закінчення **-o**.

2) закінчення інфінітиву **-re** разом з попередньою голосною, тобто три останні букви інфінітиву.

3) в кінці словникової форми цифрою позначається дієвідміна. *Наприклад:*

signo, āre 1 – позначати

habeo, ēre 2 – мати

addo, ěre 3 – додавати

diluo, ěre 3 – розводити

audio, ĩre 4 – слухати

У II і III дієвідміні голосний -e- відрізняється не лише довготою:

у II дієвідміні він відноситься до основи,

а в III дієвідміні – не відноситься ні до основи, ні до закінчення, а є єднальним.

Тому основа практично визначається з неозначеної форми дієслова, шляхом відкидання від неї закінчення

-re у дієслів I, II та IV дієвідмін

і **-ere** у дієслів III дієвідміні.

Утворення інфінітиву та визначення основи дієслів I – IV дієвідмін

Словникова форма	Дієвідміна	Інфінітив	Необхідно відкинути	Основа
do, dāre	I	dāre	re	da-
habeo, ēre	II	habēre	re	habe-
addo, ěre	III	adděre	ěre	add-
diluo, ěre	III	diluěre	ěre	dilu-
finio, ĩre	IV	finīre	re	fini-

Наказовий спосіб (Imperativus)

Наказовий спосіб у латинській мові, як і в українській, вживається у 2-й особі однини та множини. В рецептурі використовується лише форма однини.

Утворення наказового способу в однині:

дієслів I, II та IV дієвідмін збігається з основою,

а у дієслів III дієвідміні до основи необхідно додати -e.

(Або для всіх дієслів від інфінітиву відкинути -re , те що залишиться – форма наказового способу в однині).

Утворення наказового способу у множині:
у дієслів I, II та IV дієвідмін до основи необхідно додати закінчення -te,
а у дієслів III дієвідміни до основи необхідно додати -ite (Додаток 2).

Утворення наказового способу

Словникова форма	Основа	Imperativus singularis	Imperativus pluralis
signo, āre 1	signā-	signa – познач	signāte – позначте
misceo, ēre 2	miscē-	misce – змішай	miscēte – змішайте
recipio, ēre 3	recip-	recipe – візьми	recipite – візьміть
audio, īre 4	audī-	audi – слухай	audite – слухайте

Умовний спосіб (Conjunctivus)

Conjunctivus у латинській мові відповідає умовному способу в українській, але виконує значно більше функцій. Він виражає дію, яка не відбувалась і не відбувається в даний момент, але могла або може відбутися за певних умов. Кон'юнктив служить для вираження волевиявлення (наказ, але у ввічливій формі) бажання тощо. На українську мову форми кон'юнктиву перекладаються наступним чином:

- 1) дієсловом зі словом *нехай*;
- 2) неозначеною формою дієслова.

Наприклад:

Нехай буде змішано! або *Змішати!*

Нехай буде видано! або *Видати!*

Кон'юнктив утворюється шляхом зміни основи:

у I дієвідміні -a змінюється на -e,
в II, III і IV – до основи додається -a

Утворення умовного способу

Значення дієслова	Словникова форма	Основа	Змінена основа
позначати	signo, āre 1	signā-	signe-
змішувати	misceo, ēre 2	miscē-	miscea-
повторювати	repeto, ēre 3	repēt-	repēta-
слухати	audio, īre 4	audī-	audia-

До зміненої основи додаються особові закінчення дієслів (3-тя особа).

Стан	Singularis	Pluralis
Activum	<u>-t</u>	<u>-nt</u>
Passivum	<u>-tur</u>	<u>-ntur</u>

Наприклад:

signo, āre 1 – позначати

signa- —→ signe-

signe-t – нехай він позначить, позначити!

signe-tur – нехай буде позначено, позначити!

signe-nt – нехай вони позначать, позначити!

signe-ntur – нехай будуть позначені, позначити!

Стандартні рецептурні формулювання з дієсловами

Imperativus	Conjunctivus
Recipe: Візьми. Da. Signa. Видай. Познач.	- Detur. Signetur. Нехай буде видано, позначено. Видати. Позначити.

<u>Misce. Da. Signa.</u> Змішай. Видай. Познач. <u>Sterilisa!</u> Простерилізуй! <u>Repete.</u> Повтори. <u>Da tales doses.</u> Видай такі дози	<u>Misceatur. Detur. Signetur.</u> Нехай буде змішано, видано, позначено. Змішати! Видати! Позначити! <u>Sterilisetur!</u> Нехай буде простерилізовано! Простерилізувати! <u>Repetatur.</u> Нехай буде повторено. Повторити! <u>Dentur tales doses.</u> Нехай будуть видані такі дози. Видати такі дози.
---	---

Зверніть увагу:

одиничне дієслово Detur завжди стоїть в однині (бо мається на увазі підмет *remedium* – ліки), а у формулюванні Dentur tales doses дієслово стоїть у множині, бо підмет (дози) стоїть у формі множини.

Дієслово „fio, fieri”

У рецептурних формулюваннях використовуються лише дві форми дієслова „fio, fieri” *утворюватись*:

fiat – 3-тя особа однини

fiant – 3-тя особа множини

У формулюваннях може використовуватись сполучник ut – *щоб*, але звичайно в рецепті він не пишеться.

Модель рецептурного формулювання з дієсловом „fio, fieri”:

Misce, (ut) fiat + назва лікарської форми в Nom. sing.

Misce, (ut) fiant + назва лікарської форми в Nom. pl.

Наприклад:

Misce, fiat pulvis. Змішай нехай утвориться порошок.

Misce, fiat suppositorium. Змішай нехай утвориться свічка.

Misce, (ut) fiant suppositoria. Змішай нехай утворюються свічки.

Misce, (ut) fiant species. Змішай нехай утвориться збір.

Зверніть увагу на те, що *species, erum f* у значенні «збір» вживається тільки в множині.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: новокаїн	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення –um	1. новокаїн – Novocainum, i n
2.	Перекласти латинською мовою: тетрациклінова мазь	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку (множини), далі - лікарський засіб або сировина – іменник у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви).	2. тетрациклінова мазь – unguentum Tetracyclini

Завдання 1. У нижчеподаних дієсловах визначте основу і вкажіть їх належність до певної дієвідміни:

dividēre, signāre, diluēre, habēre, solvēre, nutrīre, praescribēre, docēre.

Завдання 2. Від наведених вище дієслів утворіть наказовий спосіб однини і множини.

Завдання 3. Утворіть форми умовного способу від дієслів:

signo, āre 1 – позначати

habeo, ēre 2 – мати

addo, ěre 3 – додавати

diluo, ěre 3 – розводити
audio, ěre 4 – слухати

Завдання 4. Перекладіть терміни на латинську мову:

Відвар плодів шипшини, свічки «Анестезол», трава конвалії, тетрациклінова мазь, олія м'яти перцевої, настоянка валеріани, розчин новокаїну, таблетки сульфадимезину, настій листя м'яти, густий екстракт валеріани, насіння льону.

Завдання 5. Перекладіть речення на латинську мову:

1. Візьми настою листя евкаліпту 20 мл. Видай. Познач.
2. Візьми розчину дибазолу 5 мл. Простерилізуй! Видай! Познач!
3. Змішай, нехай утвориться мазь.
4. Візьми настоянки конвалії 10 мл і настоянки валеріани 20 мл. Змішати!
Видати! Позначити!
5. Видай 10 мл розчину адреналіну.
6. Візьми настою листя евкаліпта 200 мл. Видай. Познач.
7. Візьми ксероформу 1,2 і рицинової олії 20 мл. Змішай, нехай утвориться лінімент.

Тестові завдання.

1. Визначте дієслово III дієвідміни:
 1. audio, re
 2. sterilĭso, are
 3. repeto, ěre
 4. habeo, ere
 5. signo, are
2. Основа дієслова III дієвідміни закінчується на:
 1. -a
 2. -e
 3. -i
 4. приголосний або голосний -u
 5. -o
3. Визначте дієслово у формі Imperativus singularis:
 1. signet
 2. repete
 3. audiatur
 4. misceantur
 5. detur
4. Визначте дієслово у формі Imperativus pluralis:
 1. finite
 2. misce
 3. recipe
 4. habere
 5. diluere
5. Вкажіть дієслово у формі Conjunctivus singularis passivum:
 1. addo

2. da
 3. signate
 4. detur
 5. signa
6. Вкажіть дієслово у формі *Conjunctivus pluralis passivum*:
1. dentur
 2. vivere
 3. sterilisa
 4. signate
 5. misce
7. У рецептурному формулюванні “Da tales doses...” дієслово стоїть у формі:
1. Infinitivus
 2. Conjunctivus
 3. Indicativus
 4. Imperativus pluralis
 5. Imperativus singularis
8. У рецептурному формулюванні “Misce, fiant species” дієслово “fieri” стоїть у формі:
1. Conjunctivus pluralis
 2. Conjunctivus singularis
 3. Imperativus sing
 4. Imperativus plur
 5. Infinitivus
9. Вкажіть рецептурне формулювання з дієсловом у формі *Imperativus singularis*:
1. Misceatur. Detur. Signetur.
 2. Signa.
 3. Repetatur.
 4. Sterilisetur.
 5. Dentur tales doses.
10. Вкажіть рецептурне формулювання з дієсловом у формі *Conjunctivus singularis*:
1. Da. Signa.
 2. Sterilisa.
 3. Misce.
 4. Detur. Signetur.
 5. Repeta.
- 4. Підбиття підсумків** (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).
- 5. Список рекомендованої літератури.**
- Основна :**
1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
- Додаткова:**

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови: <https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>

Практичне заняття № 24

Тема: *Accusativus et Ablativus* у рецептах. Прийменники у стандартних рецептурних виразах.

Мета: ознайомлення з двома відмінками – *Accusativus* і *Ablativus*, що допоможе засвоєнню спеціальних рецептурних фраз з прийменниками, а також сприятиме оволодінню навичками написання рецептів латинською мовою та правильному використанню спеціальних рецептурних висловів та фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

Основні поняття: відмінки, прийменники, закінчення.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Як знаходити основу дієслова?
 2. Як визначати дієвідміну дієслова?
 3. З чого складається словникова форма дієслова?
 4. Як утворюються форми наказового способу?
 5. Як утворити форми 3 особи однини та множини умовного способу дієслова?
 6. Які особливості вживання форм дієслова „*fio, fieri*”?

Опитування лексичного мінімуму.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Знахідний відмінок (Accusativus)

A c c u s a t i v u s – це відмінок прямого додатку, відповідає на питання *кого? що?*

Середній рід. Усі іменники та прикметники середнього роду незалежно від відміни мають наступні закінчення в Accusativus:

1. Acc. sing. = Nom. sing.

Наприклад: *semen dulce, suppositorium vaginale.*

2. Acc. pl. = Nom. pl., незалежно від відміни, завжди -a (-ia)

Наприклад: *semina dulcia, suppositoria vaginalia.*

Чоловічий та жіночий роди. Іменники та прикметники чоловічого та жіночого родів:

в Acc. sing. мають спільний кінцевий елемент **-m**,

в Acc. pl. мають спільний кінцевий елемент **-s**, яким передують відповідні голосні залежно від відміни.

Закінчення знахідного відмінку

Число Відміна	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
I	-am	-as
II	-um	-os
III	-em (-im)	-es
IV	-um	-us
V	-em	-es

NB! Закінчення **-im** в Acc. sing. мають грецькі іменники, які закінчуються на **-sis** типу *dosis, is f* і деякі латинські іменники: *tussis, is f; pertussis, is f; febris, is f; pelvis, is f.*

Орудний відмінок (Ablativus)

A b l a t i v u s – це орудний відмінок, відповідає на питання *ким? чим?*

У латинській мові він виконує інколи функції інших відмінків.

Закінчення орудного відмінку

Число Відміна	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
I	-a	-is
II	-o	-is
III	-e (-i)	-ibus
IV	-u	-ibus
V	-e	-ebus

NB! Закінчення **-i** в Abl. sing. мають 1) іменники, які закінчуються на **-e, -al, -ar**; 2) прикметники 2 групи; 3) грецькі іменники, які є рівноскладовими і закінчуються на **-sis** типу *dosis, is f* та деякі латинські іменники: *tussis, is f; pertussis, is f; febris, is f; pelvis, is f.*

Прийменники

Латинські прийменники використовуються лише з двома відмінками: із знахідним та орудним. Зверніть увагу, що управління прийменників у латинській мові не збігається з українською. Тому необхідно запам'ятати, у якому відмінку необхідно ставити слово, яке залежить від прийменника.

Прийменники, які вимагають знахідного відмінка:

ad – до, для, при, в (у)	ad 20,0 – до 20,0 ad usum internum – для внутрішнього використання ad hypertoniā – при гіпертонії
---------------------------------	---

	ad vitrum nigrum – у темній склянці
ante – перед	ante cenam – перед обідом
contra – проти	contra tussim – проти кашлю
per – через	per os – через рот, перорально per inhalationem – через інгаляцію, інгаляційно
post – після	post mortem – після смерті, помертньо

Прийменники, які вимагають орудного відмінка:

cum – з	cum extracto – з екстрактом cum Novocaino – з новокаїном
de – про	de uso – про вживання
e, ex – з (із)	e baccis – з ягід ex aqua – з води
pro – для	pro injectionibus – для ін'єкцій
sine – без	sine aqua – без води

Прийменники, які управляють знахідним і орудним відмінками:

Прийменники **in** – в, на і **sub** – під управляють двома відмінками залежно від поставленого запитання. Питання *куди?* у *що?* вимагають знахідного відмінка, а питання *де?* у *чому?* – орудного відмінка. Порівняйте:

in – в, на	in vitrum (Acc.) – у склянку (<i>куди?</i>) in vitro (Abl.) – у склянці (<i>де?</i>)
sub – під	sub linguam (Acc.) – під язик (<i>куди?</i>) sub lingua (Abl.) – під язиком (<i>де?</i>)

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: новокаїн	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення –um	1. новокаїн – Novocainum, i n
2.	Перекласти латинською мовою: порошок ампіциліну для суспензій	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку, далі - лікарський засіб або сировина – іменник у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви). Після прийменника pro слова потрібно писати в орудному відмінку.	2. порошок ампіциліну для суспензій – pulvis Ampicillini pro suspensionibus

Завдання 1. Поставте слова у знахідному та орудному відмінках:

Свічка, паста, розчин, збір, настоянка, відвар, порошок, таблетка, корінь, сім'я, крапля, капсула, кора, екстракт.

Завдання 2. Провідмінійте:

Tabuletta obducta, extractum fluidum, pulvis compositus, sirupus simplex.

Завдання 3. Перекладіть:

У воді, таблетки проти кашлю, рицинова олія у чистому вигляді, для зовнішнього використання, таблетки «Мікроед» з фенобарбіталом, розчин іхтіолу у гліцерині, порошок ампіциліну для суспензій, рицинова олія в капсулах, розчин дибазолу для ін'єкцій, свічки з

іхтіолом, ефір для наркозу, у темній склянці, анальгін у таблетках, піоцид в ампулах, настоянка конвалії з настоянкою валеріани, для внутрішнього застосування.

Тестові завдання.

1. Вкажіть іменник в Acc. sing.:

1. tincturam
2. spiritus
3. aqua
4. liquor
5. flores

2. Вкажіть іменник в Abl. sing.:

1. Novocaino
2. tincturae
3. partis
4. species
5. fructus

3. Визначте професійний вираз зі значенням “у чистому вигляді”:

1. pro die
2. ex tempore
3. in vitro
4. per se
5. pro auctore

4. Визначте прийменник, який вживається з аблятивом:

1. ad
2. cum
3. contra
4. per
5. post

5. Визначте рецептурне формулювання зі значенням “для інгаляції”:

1. pro inhalatione
2. pro inhalationibus
3. per inhalationem
4. pro infantibus
5. pro injectionibus

6. Наступні рецептурні формулювання позначають найменування лікарських форм з прийменниками, крім одного:

1. in ampullis
2. in oblatiis
3. in vitro
4. in tabulettiis
5. in capsulis

7. Доберіть відповідне закінчення «suppositoria cum extract.. Belladonnae»

1. -e
2. -is

3. -o
4. -im
5. -um

8. У якій частині рецепта вказуються лікарські речовини та їх кількість:

1. nomen medicī
2. aetas aegroti
3. praescriptio
4. subscriptio
5. signatura

9. В якій частині рецепта пишуться вказівки хворому про спосіб і частоту прийому ліків:

1. inscriptio
2. aetas aegroti
3. praescriptio
4. subscriptio
5. signatura

10. Напис у рецепті “Bis repetatur!” перекладається:

1. Повторювати
2. Повтори
3. Нехай буде повторено двічі
4. Повтори двічі
5. Повторіть двічі

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Самойленко Т., Мельникова К. Особливості утворення та вживання латинських прийменників // Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Science and Information Technologies in the Modern World» (February 26-28, 2025). - Athens, Greece, 2025 - С.420-424.

URI: <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/17197>

2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>

2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>

Практичне заняття № 25

Тема: Структура рецепта. Правила оформлення латинської частини рецепта. Вживання *Accusativus* при виписуванні таблеток, супозиторій та плівок.

Мета: ознайомлення з правилами виписування рецептів, оволодіння навичками написання рецептів латинською мовою та правильне використання фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

Основні поняття: відмінювання, рецепт, рецептурні формулювання, сигнатура.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які закінчення мають іменники та прикметники середнього роду у знахідному відмінку?
 2. Які закінчення по відмінам для знахідного та орудного відмінків?
 3. Які особливості відмінювання деяких слів у цих відмінках?
 4. З якими відмінками вживаються прийменники?

Опитування лексичного мінімуму.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Структура рецепта.

Рецепт (від лат. *receptum* – взятє) – письмовий припис лікаря, фельдшера чи акушера, згідно з яким аптека виготовляє і видає вказані ліки, а хворий приймає їх за вказаним у цьому документі способом і дозами.

Рецепти виписуються на спеціальних бланках за встановленою формою, чітко та розбірливо, виправлення не допускаються.

Склад ліків, позначення форм ліків і звернення лікаря до фармацевта про виготовлення і видачу ліків пишуться латинською мовою.

Рецепт складається з наступних частин:

1. **Inscriptio** (*напис*) – штамп лікувального закладу (*адреса, номер телефону лікувального закладу*) і його шифр.
2. **Datum** – дата виписування рецепта.
3. **Nomen aegroti** – прізвище та ініціали хворого.
4. **Aetas aegroti** – вік хворого.
5. **Nomen medici** – прізвище та ініціали лікаря.
6. **Praescriptio** – складається з двох частин:

Invocatio – звернення лікаря до фармацевта, виражене словом *Recipe* (Rp.) – візьми!

Designatio materialium – перелік лікарських речовин (складників) та їхня доза

7. **Subscriptio** – вказівки фармацевту латинською мовою про спосіб виготовлення ліків, їхню форму, дози та форму упаковки.
8. **Signatura** – позначення. Це вказівки хворому про дозу на один прийом, частоту приймання ліків, час і спосіб їх вживання. Ці вказівки пишуться державною мовою або такою, яку розуміє хворий.
9. **Nomen et sigillum personale medici** – особистий підпис та печатка лікаря.

Додаткові написи в рецептах

Якщо ліки необхідно придбати в аптеці терміново, то лікар у верхній частині рецептурного бланка зазначає:

«**Cito!**» - швидко!

«**Statim!**» - негайно!

Якщо за одним рецептом потрібно і можна придбати ліки повторно, то у верхній частині рецептурного бланка зазначається:

«**Bis repetātur!**» - повторити двічі

«**Repēte bis!**» - повтори двічі.

Граматична структура рецепта

Латинська частина рецепта починається дієсловом *Recipe* - візьми, яке після себе потребує прямого додатка. Найчастіше прямим додатком у рецепті є кількість речовин. Назви лікарських засобів по відношенню до кількості є неузгодженим означенням, тому пишуться у родовому відмінку.

Напр.: Візьми: Настоянки валеріани 15,0

Чого? (Gen.) *скільки? (Acc.)*

Видай

Познач: По 15-20 крапель 3 рази на день

Recipe: Tincturae Valerianae 15,0

Da.

Signa: По 15-20 крапель 3 рази на день

При написанні латинських назв лікарських засобів потрібно керуватись такими правилами:

1. Назву кожного лікарського засобу пишуть з нового рядка, з великої літери.
2. Кількість твердих та сипких речовин вказується у рецепті в грамах чи частинах грама. При цьому користуються десятковою системою, а слово «грам» опускається.

3. Рідкі лікарські засоби виписуються в мілілітрах (ml). Ліки можуть бути дозовані в біологічних одиницях дії (ОД), кількість яких позначається в тисячах, мільйонах.
4. При виписуванні рідкого лікарського препарату в кількості менше 1 мл, він дозується в краплях і записується у знахідному відмінку однини (guttam) або множини (guttas), а число крапель позначається римськими цифрами (ставиться після крапель).

Напр.: Recipe: Olei Menthae piperitae guttas X

5. Якщо декілька ліків виписуються в однаковій кількості, то доза вказується зі словом **ana** (āā) – порівну після останнього з перелічених засобів.

Напр.: Recipe: Amidopyrini

Analgini ana 0,25

Da tales doses numero 12 in tabulettis

Signa: По 1 таблетці при головних болях

Вживання знахідного відмінка при прописуванні таблеток і свічок

Існують різні підходи до присвоєння назв таблеткам і супозиторіям:

1. Лікарським препаратам, що мають комбінований склад (тобто, складаються із ряду інгредієнтів), надається умовна, тривіальна, зазвичай, складноскорочена назва, розміщена в лапках, наприклад – tabulettae “Codterpinum” таблетки «Кодтерпин»; suppositoria “Neo-Anusolum” свічки «Нео-Анузол». Тривіальна назва таблеток або свічок стоїть у називному відмінку однини і є додатком. Доза, як правило, не вказується, оскільки вона є стандартною.
2. Якщо ж таблетки складаються із однієї діючої лікарської форми, вона називається в родовому відмінку і вказується доза, наприклад Tabulettae Cordigiti 0,0008 – таблетки кордигіта 0,0008.
3. Якщо свічки складаються із однієї лікарської речовини, то її назва приєднується до назви лікарської форми за допомогою прийменника **cum** і ставиться в аблятиві; потім вказується доза, напр. Suppositoria cum Cordigito 0,0012 – свічки з кордигітом 0,0012.

При прописуванні в рецептах таблеток і свічок скороченим способом слід запам'ятати, що назва лікарської форми ставиться у знахідному відмінку множини. Наприклад, tabulettas (obductas); suppositoria (vaginalia).

Граматично вона залежить від слова “Recipe”, а не від дози.

Recipe: Tabulettas “Theraphyllum” numero 10

Detur. Signetur: По одній таблетці вранці і ввечері

Recipe: Tabulettas “Adonis-brom” obductas numero 25

Detur. Signetur: По одній таблетці 3 рази на день

Recipe: Suppositoria cum Ichthyolo 0,2 numero 10

Detur. Signetur: По одній свічці на ніч

Recipe: Suppositoria vaginalia cum Synthomycino 0, 25 numero 10

Detur. Signetur: По одній супозиторії на ніч

Recipe: Suppositoria “Anaesthesolum” numero 12

Detur. Signetur: По 1 свічці на ніч

Так само виписуються і очні плівки, а назва лікарської речовини вводиться за допомогою прийменника і ставиться в аблятиві.

Напр.:

Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Neomycini sulfate numero 30

Detur. Signetur:

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Перекласти латинською мовою: порошок ампіциліну для суспензій	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку, далі - лікарський засіб або	1. порошок ампіциліну для суспензій – pulvis Ampicillini pro suspensionibus Gen. - pulveris Ampicillini pro

		сировина – іменник у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви). Після прийменника рго слова потрібно писати в орудному відмінку. В родовому відмінку відмінюється тільки <i>pulvis</i> .	suspensionibus
2.	Перекласти латинською мовою: Візьми: Розчину супрастину 2% 1 мл Видай такі дози числом 6 в ампулах Познач: для суспензій	Необхідно дотримуватись структури рецепта, звернути увагу, що більшість препаратів прописуються у родовому відмінку.	2.Recipe: Solutionis Suprastini 2% 1 ml Da tales doses numero 6 in ampullis Signa: для суспензій

Завдання 1. Провідмінійте словосполучення:

Species amarae, sirupus simplex, semen dulce.

Завдання 2. Перекладіть:

Розчин дибазолу для ін'єкцій, кореневища з коренями валеріани, свічки з димедролом для дітей, таблетки проти кашлю, розчин фурациліну для зовнішнього вживання, розчин дипрофіліну в ампулах, розчин димедролу в шприц-тубах, рицинова олія в капсулах, рицинова олія у чистому вигляді, ефір для наркозу, валідол в таблетках, "Аевіт" у капсулах, таблетки амідопіріну і фенацетину по 0,25, порошок ампіциліну для суспензій.

Завдання 3. Допишіть закінчення:

Recipe: Suppositori...cum Ichthyol...numero 10

Recipe: Tabulett...extract...Valerian... 0, 02 obduct...numero 50

Recipe: Spirit...aethylic...95% - 20 ml

Aqu...pro injection...10 ml

Recipe: Pulver...cum Oxytetracyclin...pro suspension...30, 0

Завдання 4. Замініть українські слова латинськими:

Recipe: Tabulettas (проти кашлю) numero 12

Recipe: Tabulettas Furacilini 0, 02 (для зовнішнього вживання) numero 10

Recipe: Suppositoria (з екстрактом) Belladonnae 0,015 numero 6

Recipe: Aetheris (для наркозу) 100 ml

Da (в темній склянці)

Recipe: Solutionis Diprophyllini 10% - 5 ml

Da tales doses numero 6 (в ампулах).

Завдання 5. Перекладіть рецепти:

1. Візьми: Екстракту валеріани 0,3

Настоянки глоду 0,15
Настоянки ревеню
Барбіталу-натрію 0,2
Етилового спирту 20 мл
Дистильованої води до 200 мл
Змішати. Видати.
Позначити: По 1 чайній ложці 3 рази на день

2. Візьми: Вазелінової олії 100 мл
М'ятної олії II краплі
Змішай. Видай.
Познач:
3. Візьми: Настоянки глоду 25 мл
Видати.
Позначити:
4. Візьми: Емульсії рицинової олії 180,0
Цукрового сиропу до 200,0
Змішай. Видай.
Познач:
5. Візьми: Таблетки «Аспаркам» числом 10
Видай.
Познач:
6. Візьми: Таблетку фурациліну 0,02
Видай такі дози числом 10
Познач:
7. Візьми: Мономіцину 0,25
Видай такі дози числом 50 в таблетках
Познач:
8. Візьми: Свічки «Анузол» числом 6
Видати.
Позначити:
9. Візьми: Настоянки конвалії
Настоянки валеріани по 10 мл
Розчину нітрогліцерину 1 % – 1 мл
Валідолу 2 мл
Нехай буде змішано, видано, позначено:
10. Візьми: Очні плівки з флореналем числом 30
Видай.
Познач:
11. Візьми: Свічки з димедролом 0,02 числом 10
Видай.

Познач:

12. Візьми: Розчину супрастину 2% 1 мл
Видай такі дози числом 6 в ампулах
Познач:

Тестові завдання.

1. У якому відмінку вказуються назви лікарських речовин (препаратів) у рецепті:
 1. у називному відмінку
 2. у родовому відмінку
 3. у давальному відмінку
 4. у знахідному відмінку
 5. в орудному відмінку
2. Доберіть пропущене закінчення «Recipe: Olei Menthae piperitae gutt.. V»
 1. -a
 2. -ae
 3. -arum
 4. -am
 5. -as
3. Яку з наступних лікарських форм слід поставити в рецепті в знахідному відмінку (Acc):
 1. infusum
 2. dragee
 3. extractum
 4. tabuletta
 5. linimentum
4. Очні плівки виписують у:
 1. Acc. sing.
 2. Acc. plur.
 3. Abl. sing.
 4. Abl. plur.
 5. Gen. plur.
5. Завершіть правило: Якщо два або кілька лікарських засобів прописуються підряд в однаковій кількості, то доза вказується тільки при останньому з них, а перед цифрою ставиться слово ...
 1. per
 2. ad
 3. ana
 4. cum
 5. ex
6. Вкажіть, що в латинській частини рецепта пишеться з великої літери:
 1. Кожен рецептурний рядок, назви лікарських речовин і рослин.
 2. Кожен рецептурний рядок, назви лікарських форм.
 3. Слово «візьми», назви лікарських форм.
 4. Назви комбінованих лікарських препаратів.

5. Стандартні рецептурні формулювання.

7. Замініть українські слова латинськими:

Recipe: Tabulettas Furacilini 0,02 (для зовнішнього використання) numero 10

1. contra tussim
2. pro dosi
3. quantum satis
4. ad usum externum
5. pro die

8. Оберіть кінець рецептурного рядка: Dentur tales doses numero 12 ...

1. cum extracto
2. ex aqua
3. in vivo
4. in tabulettis
5. in vitrum

9. Доберіть рядок рецепта, якого не вистачає:

Recipe: *Tincturae Convallariae*

...
Extracti Crataegi fluidi 5 ml
Misceatur. Detur. Signetur: По 20 капель 3 раза в день.

1. Validoli 2 ml
2. Sacchari 0,2
3. Infusum foliorum Urticae 5 ml
4. Aquae destillatae 15 ml
5. Tincturae Valerianae ana 10 ml

10. Доберіть рядок рецепта, якого не вистачає:

Recipe: ...
Aluminis 2 ml
Glycerini 15 ml
Misce. Da. Signa: Для наружного употребления.

1. Extractum Belladonnae 0,02
2. Decocti corticis Quercus 10,0 – 150 ml
3. Folium Urticae 0,5
4. Infusum florum Arnicae – 20 ml
5. Oleum Anisi – 30 ml

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови: <https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>
4. Затвердження Правил виписування рецептів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

Практичне заняття № 26

Тема: Хімічна номенклатура. Назви хімічних елементів, оксидів, кислот.

Мета: ознайомлення з латинською хімічною номенклатурою, оволодіння навичками написання рецептів латинською мовою та правильне використання фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

Основні поняття: рецепт, хімічна номенклатура, оксиди, кислоти.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Яка структура рецепта?
 2. У яких відмінках прописуються лікарські препарати?
 3. Які особливості запису дози?

Опитування лексичного мінімуму.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Усі назви хімічних елементів – це іменники середнього роду II відміни із закінченням -um. Виняток становлять: Sulfur, ūris n – сірка; Phosphorus, i m – фосфор. Назви хімічних елементів пишуться з великої літери.

Деякі елементи в іноземних виданнях мають інші латинські назви:

Na – Sodium, i n
Hg – Mercurium, i n

K – Potassium, i n
Sb – Antimonium, i n

Назви кислот

Латинські назви кислот складаються з іменника *acidum*, i n і узгодженого з ним прикметника 1 групи, який утворюється шляхом приєднання до основи назви кислотоутворюючого елемента відповідного суфікса.

1. Суфікс – **ic** – вказує на вищий ступінь окислення. В українській номенклатурі йому відповідають кінцеві елементи: -ев(a), -ов(a), -н(a).

Наприклад: *acidum nitricum* (nitr + icum) – азотна кислота;

acidum arsenicum (arsenic + icum) – миш'якова кислота.

2. Суфікс – **os** – вказує на нижчий ступінь окислення. В українській номенклатурі йому відповідає кінцевий елемент – ист(a).

Наприклад: *acidum nitrosum* – азотиста кислота.

acidum arsenicosum – миш'яковиста кислота.

3. Прикметники в назвах безкисневих кислот утворюються за допомогою префікса **hydro-**, основи назви кислотоутворюючого елемента і суфікса – **ic (um)**. В українській номенклатурі назви таких кислот закінчуються на – воднева.

Наприклад: *acidum hydrosulfuricum* (hydro + Sulfur + icum) - сірководнева кислота.

Назви оксидів

Назви оксидів складаються з назви хімічного елемента в родовому відмінку (неузгоджене означення) та групової назви оксиду в називному відмінку. Відрізок oxy – вказує на присутність кисню, а префікси уточнюють структуру з'єднання.

oxŷdum, i n

оксид

peroxŷdum, i n

пероксид

hydroxŷdum, i n

гідроксид

Приклади назв оксидів

Plumbi oxŷdum – свинцю оксид

Hydrogenii peroxŷdum – водню пероксид

У номенклатурі лікарських засобів назви закисів складаються з назви хімічного елемента і узгодженого з ним прикметника *oxydulatus*, *a*, *um* - закисний. Обидва слова відмінюються за відмінками.

Наприклад: *Nom.* Nitrogenium oxydulatum

Gen. Nitrogenii oxydulati

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву кислоти латинською мовою і поставити в родовий відмінок: саліцилова кислота	Спочатку ставиться іменник кислота – <i>acidum</i> , i n у називному відмінку, далі - узгоджений з ним прикметник	1. саліцилова кислота – <i>acidum salicylicum</i> – <i>acidi salicylici</i>
2.	Перекласти латиною рецепт: Візьми: Таблетки нікотинової кислоти 0,5 числом 20 Видай.	Таблетки, очні плівки, свічки, краплі ставляться в <i>Accusativus sing/pl.</i>	2. <i>Rp: Tabulettas acidi nicotinici 0,5 № 20</i> <i>Da.</i> <i>Signa:</i>

	Познач:		
--	---------	--	--

Завдання 1. Утворіть назви оксидів із наступними елементами:

ртуть, магній, мідь, цинк.

Завдання 2. Напишіть латинські назви кислот, утворені від поданих слів:

acētum, i n – оцет; carbo, ōnis m – вугілля;

Sulfur, ūris n – сірка; lac, lactis n – молоко.

Завдання 3. Перекладіть рецепти:

1. Recipe: Acidi acetylsalicylici 0,24

Phenacetini 0,18

Coffeini 0,003

Cacao 0,015

Acidi citrici 0,02

Da tales doses numero 6 in tabulettis

Signa:

2. Recipe: Aquae Plumbi 50,0

Acidi borici 2,0

Aquae purificatae 50,0

Misce. Da.

Signa:

3. Recipe: Tabulettas acidi nicotinicici 0,005 numero 50

Da.

Signa:

4. Recipe: Solutionis Nitroglycerini spirituosae 1% - 5 ml

Da.

Signa:

5. Recipe: Acidi folici 0,0001

Sacchari 0,3

Misce, fiat pulvis

Dentur tales doses numero 50

Signetur:

6. Recipe: Tabulettas acidi arsenicosi anhydrici obductas numero 12

Da.

Signa:

7. Recipe: Ichthyoli

Zinci oxydi

Amyli Tritici ana 12,5

Vaselini ad 50,0

Misce, fiat pasta

Da.

Signa:

Завдання 4. Перекладіть рецепти:

1. Візьми: Таблетки ацетилсаліцилової кислоти 0,25 числом 50
Видай.
Познач: По 1 таблетці 3 рази на день
2. Візьми: Кислоти бензойної 0,6
Кислоти саліцилової 0,3
Вазеліну 10,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай.
Познач: Для змазування уражених ділянок шкіри
3. Візьми: Драже аскорбінової кислоти 0,05 числом 50
Видай.
Познач: По 2 драже на день.
4. Візьми: Саліцилової кислоти 5,0
Цинку оксиду 25,0
Тальку 50,0
Змішай, нехай утвориться порошок
Нехай буде видано
Нехай буде позначено: Для присипки.
5. Візьми: Ацетилсаліцилової кислоти
Фенацетину по 0,25
Кофеїну 0,05
Видай такі дози числом 12 в таблетках
Познач: По 1 таблетці при головному болю
6. Візьми: Жовтого оксиду ртуті 0,6
Іхтіолу 0,8
Цинкової мазі 20,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Нехай буде видано.
Нехай буде позначено: Наносити на уражені ділянки шкіри
7. Візьми: Саліцилової кислоти 1,0
Цинку оксиду
Пшеничного крохмалю по 12,5
Вазеліну до 50,0
Змішай, нехай утвориться паста
Видай.
Познач: Наносити на уражені ділянки шкіри (Паста Лассара)

Завдання 5. Перекладіть латинською мовою:

Олія м'яти перцевої, лист шавлії, трава конвалії, настоянка валеріани, олія евкаліпта, екстракт красавки, паста фурациліну, свічки з кордигітом, мазь тетрацикліну, лінімент синтоміцину, піхвові свічки з новокаїном, порошок кореня ревеню, настій листя кропиви,

ефір для наркозу, настоянка глоду, відвар кори крушини, кордіамін для ін'єкцій в шприц-тюбиках, піоцид в ампулах, слиз насіння льону, етиловий спирт, розчин ерготалу для ін'єкцій.

Тестові завдання.

1. Серед наступних найменувань хімічних елементів визначте іменник середнього роду III відміни:

1. Kalium
2. Zincum
3. Sulfur
4. Aurum
5. Ferrum

2. Серед наступних найменувань хімічних елементів визначте іменник чоловічого роду:

1. Iodum, i
2. Sulfur, is
3. Plumbum, i
4. Phosphorus, i
5. Nitrogenium, i

3. Вкажіть кислоту з максимальним ступенем окислення:

1. acidum nitricum
2. acidum sulfurosum
3. acidum nitrosum
4. acidum arsenicosum
5. acidum hydrosulfurosum

4. Вкажіть кислоту з низьким ступенем окислення:

1. acidum folicum
2. acidum benzoicum
3. acidum citricum
4. acidum lacticum
5. acidum nitrosum

5. Визначте найменування безкисневої кислоти:

1. acidum salicylicum
2. acidum hydrochloricum
3. acidum aceticum
4. acidum ascorbinicum
5. acidum benzoicum

6. Визначте найменування оксиду з поданих хімічних речовин:

1. Magnesium
2. hydrochloridum
3. acidum citricum
4. Cupri oxydum
5. Hydrogenium

7. Вкажіть назву закису з поданих найменувань:

1. Nitrogenium oxydulatum
2. Calcii oxydum

3. Zinci oxydum
 4. Hydrogenii peroxydum
 5. Aluminii hydroxydum
8. Вкажіть молочну кислоту:
1. acidum aceticum
 2. acidum lacticum
 3. acidum lipoicum
 4. acidum folicum
 5. acidum citricum
9. Знайдіть продовження рецептурного рядка: “Recipe: Solutionis Iodi...”:
1. spirituosus
 2. spirituosi
 3. spirituosa
 4. spirituosae
 5. spirituosum
10. Знайдіть переклад фармацевтичного терміна “depuratus”:
1. білий
 2. концентрований
 3. розведений
 4. очищений
 5. палений

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>
4. Затвердження Правил виписування рецептів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

Практичне заняття № 27

Тема: Хімічна номенклатура. Назви солей.

Мета: ознайомлення з латинською хімічною номенклатурою, оволодіння навичками написання рецептів латинською мовою та правильне використання фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

Основні поняття: рецепт, хімічна номенклатура, сіль, катіон, аніон, складний ефір.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

3. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
4. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які особливості назв хімічних елементів в латинській мові?
 2. Як перекладаються назви оксидів на латинську мову?
 3. Як оформлюються назви кислот?

Опитування лексичного мінімуму.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Назви солей

Назви солей складаються із двох іменників: найменування катіона, що ставиться на першому місці в родовому відмінку і є неузгодженим означенням, а на другому – назва аніона в називному відмінку. Аналогічно утворюються і назви деяких ефірів.

Наприклад:

Calcii glycerophosphas – гліцерофосфат кальцію;

Adrenalini hydrochloridum – гідрохлорид адреналіну;

Methylīi sacylas – метилсаліцилат (ефір).

Назви аніонів солей утворюються шляхом приєднання до повної чи спрощеної основи назви утворюючої кислоти відповідного суфікса: **-as, -is, -id(um)**.

Найменування аніонів солей кисневмісних кислот – це іменники чоловічого роду приголосного типу III відміни, а безкисневих кислот – іменники середнього роду II відміни. Назви аніонів основних солей утворюються з префіксом *sub-* у назві аніона: *Bismuthi subnitras* – вісмуту основний нітрат, вісмуту субнітрат. Назви аніонів кислих солей утворюються з префіксом *hydro-* у назві аніона: *Platyphyllini hydrotartras* – платифіліну гідротартрат.

Назви аніонів

Український суфікс	Латинський суфікс	Родовий відмінок	Рід	Відміна
-ат	-as	-atis	m	III (приголосний тип)
-іт (-ит)	-is	-itis	m	III (приголосний тип)
-ид	-id(um)	-idi	m	II

sulfas, atis m – сульфат

sulfis, itis m – сульфід

sulfidum, i n – сульфід

Приклади назв солей

I	
Magnesii sulfas	сульфат магнію
Bismuthi subnitras	основний нітрат вісмуту
II	
Natrii nitris	нітрит натрію
III	
Hydrargyri cyanidum	ціанід ртуті

Назви кислотних і вуглеводневих радикалів

Назви кислотних і вуглеводневих радикалів утворюються за допомогою суфікса – y і закінчення – *ium*, які приєднуються до кореня назви відповідного вуглеводню чи кислоти:

метил – methylum

етил – aethylum

Назви складних ефірів

Латинські назви складних ефірів складаються з двох слів та утворюються так само, як і назви солей, в той час як в українській мові ці сполуки зазначаються одним словом.

Наприклад : Methylīi salicylas – метилсаліцилат;

Amylīi nitris – амилнітрит

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Утворити назви солей магнію сульфат калію хлорид	У назвах солей на першому місці ставиться назва катіона в родовому відмінку, а на другому –	1. Magnii sulfas Kalii chloridum

2.	Перекласти латиною рецепт: Візьми: Левоміцетину стеарату 0,5 Видай такі дози числом 40 у таблетках Познач:	назва аніона в називному відмінку: Назви солей пишемо в рецептурному рядку в Gen.	2.Rp: Laevomycetini stearatis 0,5 Da tales doses numero 40 in tabulettis Signa:
----	---	---	---

Завдання 1. Перекладіть латинською мовою лікарські засоби. Поставте в родовий відмінок однини:

Йодид калію, лактат заліза, цитрат міді, ацетат гідрокортизону, гідрохлорид адреналіну, нітрат стрихніну, гліцерофосфат кальцію, гідротартрат платифіліну, основний нітрат вісмуту, фосфат олеандоміцину, гідрохлорид папаверину, ацетат калію, метиландростендіол.

Завдання 2. Перекладіть:

Основний нітрат вісмуту з екстрактом красавки; мазь цитрату міді; розчин арсенату натрію для ін'єкцій; таблетки метіоніну, покриті оболонкою; етинілестрадіол; фосфат кодеїну в таблетках; розчин нітрату натрію в ампулах; гранули гліцерофосфату; олійний розчин пропіонату медротестрону; гідроксид натрію для ін'єкцій; таблетки лактату кальцію і гліцерофосфату кальцію; таблетки феніліну; таблетки оротату калію для дітей; розчин метацину.

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою:

1.Recipe: Natrii tetraboratis 5,0

Glycerini 20,0

Aquae purificatae 25 ml

Misce. Da.

Signa:

2. Recipe: Solutionis Retinoli acetatis oleosae 3,44% - 10 ml

Da. Signa:

3. Recipe: Bismuthi subnitratris 5,0

Zinci oxydi

Talci ana 25,0

Misce, fiat pulvis

Da.

Signa:

4. Recipe: Aethylmorphini hydrochloridi 0,1

Vasellini 10,0

Misce, fiat pasta

Da.

Signa:

5. Recipe: Solutionis Thiamini bromidi 3% - 1 ml

Dentur tales doses numero 10 in ampullis

Signetur:

6. Recipe: Natrii bromidi 10,0
Barbitali-natrii 3,0
Calcii lactatis 6,0
Codeini phosphatis 0,2
Aquae purificatae 200,0
Misce. Da.
Signa:
7. Recipe: Stibii-natrii tartratis 1,0
Glucosi 5,0
Solutionis Natrii chloridi isotonicae 100 ml
Misceatur. Sterilisetur!
Detur.
Signetur:
8. Recipe: Methylii salicylatis
Xeroformii ana 10,0
Olei Hyoscyami 30,0
Misce. Da.
Sigua:
9. Recipe: Polymyxini sulfatis 500000 OD
Solutionis Dimedroli 0,5% - 20,0
Suspensionis Hydrocortisoni acetatis 2,5% - 5,0
Misce. Da.
Signa:
10. Recipe: Mentholi 0,2
Bismuthi subnitratis 0,6
Antipyrini 0,5
Solutionis Adrenalini hydrochloridi 0,1% guttas XV
Vaselini
Lanolini ana 10,0
Misce, fiat unguentum
Da.
Signa:
11. Recipe: Natrii chloridi 4,75
Kalii chloridi 1,5
Natrii acetatis 2,6
Natrii hydrocarbonatis 1,0
Aquae pro injectionibus ad 100 ml
Misceatur. Sterilisetur!
Detur.
Signetur:

Завдання 4. Перекладіть рецепти письмово латинською мовою:

1. Візьми: Морфіну гідроброміду 0,125

Води для ін'єкцій 5,0
Змішай. Простерилізуй!
Видай.
Познач:

2. Візьми: Вініліну 5,0
Срібла нітрату 0,5
Вазеліну до 50,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай.
Познач:

3. Візьми: Вісмуту галату основного 5,0
Видай.
Познач:

4. Візьми: Левоміцетину стеарату 0,5
Видай такі дози числом 10 в таблетках
Познач:

5. Візьми: Натрію нітрату 2,0
Води очищеної 200,0
Змішай. Видай.
Познач:

6. Візьми: Лимонної кислоти 35,0
Натрію цитрату 25,0
Води очищеної 200,0
Змішай. Видай.
Познач:

7. Візьми: Настояю кореня алтеї 3,0 - 100 мл
Нашатирно-ганусових крапель 1,0
Натрію гідрокарбонату
Натрію бензоату по 1,0
Простого сиропу 10,0
Змішай. Видай.
Познач:

8. Візьми: Розчину натрію тетраборату 20% у гліцерині 30 мл
Видай.
Познач:

9. Візьми: Стрептоциду
Норсульфазолу по 1,05
Бензилпеніциліну-натрію 25000 ОД
Ефедрину гідрохлориду 0,05
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай такі дози числом 6
Познач:

10. Візьми: Мазі ртуті амідохлориду 10% - 10,0

Видай.

Познач:

11. Візьми: Суспензії гідрокортизону ацетату 0,5% - 5,0

Видай.

Познач:

12. Візьми: Сульфацилу-натрію 6,0

Води очищеної

Олії вазелінової по 2,0

Ланоліну 4,0

Вазеліну для очей 6,0

Змішай, нехай утвориться мазь

Видай.

Познач:

Тестові завдання.

1. У латинській назві солі найменування катіона представлено іменником у ...:

1. Nom. sing.

2. Gen. sing.

3. Dat. sing.

4. Acc. sing.

5. Abl. sing.

2. У латинській назві солі найменування аніону представлено іменником у ...:

1. Nom. sing.

2. Gen. sing.

3. Dat. sing.

4. Acc. sing.

5. Abl. sing.

3. Вкажіть сіль, у якій найменування аніону є іменником середнього роду II відміни:

1. Codeine phosphas

2. Thiamini chloridum

3. Natrii hydrocarbonas

4. Natrii nitris

5. Magnesii sulfas

4. Вкажіть сіль, у якій найменування аніону є іменником III відміни чоловічого роду:

1. Cupri citras

2. Hydrargyri cyanidum

3. Kalii iodidum

4. Adrenalini hydrochloridum

5. Scopolamim hydrobromidum

5. Визначте аніон кислоти солі:

1. subnitras, atis n

2. hydrocarbonas, atis n

3. sulfas, atis n
4. nitris, atis n
5. cyanidum, i n

6. Вкажіть основний нітрат вісмуту:

1. Argenti nitras
2. Bismuthi subnitras
3. Cupri citras
4. Calcii glycerophosphas
5. Natrii bromidum

7. Із перерахованих лікарських препаратів виділіть назву солі:

1. Acidum hydrochloricum
2. Zinci oxydum
3. Natrii hydrocarbonas
4. Calcii hydrooxydum
5. Nitrogeniim oxydulatum

8. Визначте лікарський препарат метильної групи:

1. Barbamylum
2. Chloroformium
3. Glucosum
4. Coffeinum-natrii bonzoas
5. Methylii salicylas

9. Визначте лікарський препарат фенільної групи:

1. Phenobarbitalum
2. Vinylinum
3. Synoestrolum
4. Pilocarpinum
5. Phthoracizinum

10. Оберіть лікарський засіб, що містить азот:

1. Thiaminum
2. Aminazinum
3. Cordigitum
4. Benzodixinum
5. Sulfacylum

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови: <https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>
4. Затвердження Правил виписування рецептів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

Практичне заняття № 28

Тема: Найважливіші рецептурні скорочення. Виписування рецептів.

Мета: ознайомлення з правилами виписування лікарських засобів різних форм; найважливішими рецептурними скороченнями; вивчення правил виписування рецептів; оволодіння професійною мовою лікаря.

Основні поняття: скорочення, аббревіація.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

1. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
2. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Як утворюються назви солей?
 2. Як утворюються назви складних ефірів?
 3. До яких відмін належать назви аніонів?

Опитування лексичного мінімуму.

3.Формування професійних умінь, навичок:

При виписуванні рецепта лікарі широко використовують скорочення окремих слів і цілих фраз. Існують певні правила скорочень:

- Не можна скорочувати назви ліків та лікарських рослин;
- Можна скорочувати назви лікарських форм та галунових препаратів, назви органів рослин, рецептурні вирази.
- Скорочення закінчується, як правило, приголосним, якщо декілька приголосних стоять поруч, скорочення закінчується останнім.
- Деякі рецептурні вирази можуть скорочуватися максимально
- Є нестардатні скорочення, які треба запам'ятати: ana – aa, herbae – hb, praecipitati – pct etc.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
	Перекласти рецепт зі скороченнями: Візьми:Настою коріння алтеї 3,0-100мл Нашатирно-анісових крапель Сиропу простого 20мл Змішай. Видай. Познач:	Звернути увагу на правила скорочення. Вивчити основні рецептурні скорочення.	Rp:Inf.rad.Althaeae 3,0-100 ml Liq.Ammonii anis. Sir.simpl.20ml M.D.S.:

Завдання 1. Запишіть скорочено назви лікарських форм, органів рослин:

Solutio, pulvis, species, suppositorium, sirupus, radix, folium, mixtura, infusum, aqua, oleum, tictura, gutta, tabuletta, decoctum, suspension, rhizoma, extractum.

Завдання 2. Перекладіть українською мовою рецептурні фрази, запишіть їх скорочено:

Misceatur. Detur. Signetur.

Sterilisetur.

Recipe.

Dentur tales doses.

Misce, fiant species.

Da in charta cerata.

Divide in partes aequales numero 6.

Завдання 3. Запишіть без скорочень:

a) sol., aa., ol., aq., hb., ac., empl., t-rae, gtt., ung., amyl., in tab.

б) D.t.d. № 6,

In vitr. nigr.

M.D.S.

M., f. spec.

Ol. Menthae piper. gtts. V.

Ung. Dibiomycini ophthalm. 5,0

Inf. rhiz. cum rad. Valerianae 10,0- 100ml

Liq. Ammonii anis. 20,0

Flor. Calendulae 30,0

Завдання 4. Перекладіть рецепти латинською мовою і напишіть їх повністю та скорочено:

- 1.Візьми: Хініну гідрохлориду 0,1
Води для ін'єкцій 10 мл
Натрію хлориду скільки треба, щоб утворився
ізотонічний розчин
Простерилізуй!
Видай.
Познач: Для введення внутрішньовенно по 1 мл
- 2.Візьми: Екстракту красавки 0,015
Новокаїну 0,2
Ксероформу 0,1
Іхтіолу 0,2
Масла какао 3,0
Змішай, щоб утворилась свічка
Видай такі дози числом 20
Познач: По 1 свічці 2 рази на день
- 3.Візьми: Еритроміцину 250 000 ОД
Левоміцетину 1,5
Стрептоциду 2
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай.
Познач: Для вдихання у вуха
- 4.Візьми: Миш'яковистого ангідриду 0,05
Заліза лактату 0,3
Екстракту та порошку кореня солодки скільки треба,
щоб утворилися пілюлі числом 30
Видай.
Познач: По 2 пілюлі на день
- 5.Візьми: Пластиру свинцевого простого 5,0
Олії соняшкової 10,0
Видай.
Познач: При гострому нежиті
- 6.Візьми: Кислоти бензойної 2,0
Олії рицинової
Ланоліну безводного по 10,0
Змішай, щоб утворилась мазь
Видай.
Познач: Для шкіри
- 7.Візьми: Відвару кореня ревеню із 5.0-180 мл
Магнію сульфату 2,0
Сиропу простого 10 мл
Олії м'яти перцевої III краплі
Змішай. Видай.
Познач: По 1 ст.л. 3 рази на день

- 8.Візьми: Вісмуту нітрату основного 0,3
Кислоти саліцилової 0,15
Цинку оксиду 5,0
Вазеліну 10,0
Змішай, щоб утворилась паста
Видати.
Позначити:
- 9.Візьми: Кодеїну 0,1
Настою трави термопсису 150 мл
Натрію гідрокарбонату 3,0
Нашатирно-ганусових крапель 3 мл
Змішай. Видай.
Познач: По 1 с. л. 3 рази на день
- 10.Візьми: Настою кореня алтеї із 3,0- 100 мл
Натрію гідрокарбонату
Натрію бензоату по 2,0
Натрію броміду 1,0
Нашатирно-ганусових крапель
Грудного еліксиру по 2,5 мл
Сиропу простого 20 мл
Змішай. Видай.
Познач: По 1 дес. л. 4 рази на день
- 11.Візьми: Настою трави горіцвіту весняного із 6.0-180 мл
Розчину калію ацетату 30 мл
Змішай. Видай.
Познач: По 1 с.л. 3 рази на день
- 12.Візьми: Відвару кори дуба 10,0-200 мл
Кислоти борної 4,0
Змішай. Видай.
Познач: Для полоскання горла
- 13.Візьми: Амідопірину 0,8
Настою корневища з коренями валеріани із 10.0- 200 мл
Магнію сульфату 1,0
Натрію броміду 3,0
Настоянки пустирника 6 мл
Змішай. Видай.
Познач: По 1 с. л. 3 рази на день
- 14.Візьми: Етакридину лактату 0,05
Цукру 0,15
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай такі дози числом 6 у желатинових капсулах

Познач: По 1 капсулі 3 рази на день

15.Візьми: Настоянки красавки 5 мл

Кордіаміну

Настоянки пустирника

Настоянки конвалії по 10 мл

Калію броміду 3,0

Валідолу 2,0

Води очищеної 5 мл

Змішай. Видай.

Познач: По 25 крапель 3 рази на день

Завдання 5. Запишіть рецепти без скорочень, перекладіть українською мовою:

1.Rp.: Sol. Phenylis salicylatis oleos. 2% - 20,0

Sol. Adrenalini hydrochloridi 0,1% gtt. XX

M.D.S.:

2. Rp.: Ac. nicotinicis 0,05

Riboflavini

Thiamini bromidi

Ac. folici aa 0,03

Glucosi 0,5

M., f. pulv.

D.t.d. № 20

S.:

3.Rp.: Sol. Natrii bromidi 1% - 100 ml

Coffeini-natrii benzoatis 1,0

T-ae Valerianae

Sir. simpl. aa 10,0

M.D.S.:

4. Rp.: Xeroformii

Sulfur. praec.

Ol. Ricini aa 10,0

Vaselini ad 100,0

M.; ut f. ung.

D.S.:

Завдання 6. Перекладіть українською мовою, запишіть рецепти скорочено:

1.Recipe: Tincturae Leonuri 15,0

Tincturae Strychni 5,0

Misceatur. Detur.

Signetur:

2.Recipe: Sulfuris praecipitati

Picis liquidae Betulae ana 1,0

Zinci oxydi

Amyli Tritici ana 2,5

Vaselini 20,0

Misce, fiat unguentum

Da.

Signa:

3.Recipe: Foliorum Menthae

Fructuum Thymi

Fructuum Foeniculi

Florum Chamomillae ana 25,0

Misce, fiant species

Detur.

Signetur:

4.Recipe: Coffeini-natrii benzoatis 0,1

Pulveris foliorum Digitalis 0,05

Sacchari 0,2

Misce, fiat pulvis

Dentur tales doses numero 10

Signetur:

5.Recipe: Infusi herbae Adonidis vernalis 6,0-180,0

Natrii bromidi 6,0

Codeini phosphatis 0,12

Misceatur. Detur.

Signetur:

Тестові завдання.

1. При виписуванні рецепту не дозволяється скорочувати:

1. Назву частин лікарських рослин.
2. Лікарські форми.
3. Стандартні рецептурні формулювання.
4. Назви лікарських речовин.
5. Вирази з прийменниками.

2. Серед перерахованих рецептурних скорочень виділіть "для зовнішнього застосування":

1. aq.
2. acid.
3. ad. us. ext.
4. aq. dest.
5. extr.

3. Виділіть серед перерахованих рецептурних скорочень "розведений":

1. cort.
2. liq.
3. dil.
4. fluid.
5. rectific.

4. Визначте, яке із скорочень не є лікарською формою:

1. sol.
2. gran.

3. supp.
4. empl.
5. simpl.

5. Визначте, яке із скорочень не є назвою частин рослин:

1. fl.
2. f.
3. fr.
4. rhis.
5. hb.

6. Визначте, яке із слів не є скороченням:

1. mucil.
2. rectific.
3. fluid.
4. ana.
5. past.

7. Оберіть продовження терміна «emulsum olei . . . »

1. Millefolium
2. Triticum
3. Rheum
4. Persicorum
5. Hypericum

8. Закінчіть термін «sirupus Aloës cum . . . »

1. Ferro
2. Corazolum
3. Crataegus
4. Mentha
5. Saccharum

9. Оберіть продовження терміна «Misce, fiant . . . »

1. emulsum
2. suppositorium
3. pasta
4. pulvis
5. species

10. Доберіть відповідне закінчення:

Recipe: Tabulett .. acidi dioxybenzoici 0,5 numero 30

1. -a
2. -as
3. -ae
4. -arum
5. -is

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>
2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>
4. Затвердження Правил виписування рецептів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

Практичне заняття № 29

Тема: Систематизація та узагальнення вивчення змістового модулю 3.

Мета: повторення та систематизація правил перекладу фармацевтичних термінів, виписування рецептів; оволодіння професійною мовою лікаря.

Основні поняття: термін, рецепт, рецептурні фрази.

Обладнання: методрозробка заняття, навчальний посібник, таблиця, ноутбук.

План:

3. **Організаційні заходи** (привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми).
4. **Контроль опорного рівня знань.**
 1. Які існують правила скорочення в рецептах?
 2. Що не можна скорочувати в рецептах?
 3. Назвіть види фармацевтичних термінів.

Опитування лексичного мінімуму.

3.Формування професійних умінь, навичок:

Повторити правила перекладу фармацевтичних термінів на латинську мову, основні рецептурні формулювання з дієсловами, з прийменниками, правила оформлення латинської частини рецепта, оформлення хімічної номенклатури латинською мовою.

Повторити відмінювання іменників та прикметників в латинській мові.

Орієнтувальна карта:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
	Перекласти рецепт Візьми:Настою коріння алтеї 3,0-100мл Нашатирно-анісових крапель Сиропу простого 20мл Змішай. Видай. Познач:	Повторити правила оформлення латинської частини рецепта.	Rp:Infusi radices Althaeae 3,0-100 ml Liquoris Ammonii anisati Sirupi simplicis 20 ml Misce. Da. Signa:

Завдання 1. Перекласти терміни на латинську мову, поставити в родовому відмінку:
розчин гідроброміду скополаміну, настій кореня алтеї, сульфат калію, хлорид натрію, емульсія нафталану, гідрохлорид хініну, жовчогінний збір, концентрований розчин перекису водню, кореневища валеріани, кофеїн-бензоат натрію, лінімент синтоміцину, порошок кореня ревеню, екстракт кропиви, сульфат магнію, емульсія м'ятної олії, пшеничний крохмаль, бруньки і листя берези, ефір для наркозу, лактат кальцію, персикова олія, гранули амідопіріну, таблетки «Цитохром».

Завдання 2. Перекласти на латинську мову наступні рецепти:

- Візьми: Атропіну сульфату 0,1
Етилморфіну гідрохлориду 0,3
Розчину борної кислоти 2% - 10 мл
Змішати.
Видати.
Позначити: Очні краплі
- Візьми: Настоянки конвалії
Настоянки валеріани по 10 мл
Настоянки беладонни 5 мл
Змішай. Видай.
Познач: По 10 крап. 3 р. у день
- Візьми: Аскорбінової кислоти
Рибофлавіну
Нікотинової кислоти по 0,0025
Тіаміну хлориду 0,002
Глюкози 0,1
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай такі дози числом 20
Познач: При гіповітамінозі
- Візьми: Саліцилової кислоти 1,0
Етилового спирту 95% - 50 мл
Змішати. Видати.
Позначити: Антисептичний засіб
- Візьми: Ацетилсаліцилової кислоти
Фенацетину по 0,25

- Кофеїну 0,05
Видати такі дози числом 10 у таблетках
Позначити: По 1 табл. 3 р. у день
6. Візьми: Настояю листя м'яти перцевої 5,0 - 200 мл
Видай.
Познач: По 1 ст. л. 3 р. у день

Тестові завдання.

1. При виписуванні рецепту не дозволяється скорочувати:
 1. Вирази з прийменниками.
 2. Назви лікарських речовин.
 3. Стандартні рецептурні формулювання.
 4. Лікарські форми.
 5. Назву частин лікарських рослин.
2. Серед перерахованих рецептурних скорочень виділіть "для внутрішнього застосування":
 1. aq.
 2. acid.
 3. ad. us. int.
 4. aq. dest.
 5. extr.
3. Виділіть серед перерахованих слів "розведений":
 1. purificatus
 2. liquidus
 3. dilutus
 4. fluidus
 5. rectificatus
4. Оберіть продовження терміна «emulsum olei . . . »
 1. Mentha
 2. Triticum
 3. Rheum
 4. Olivarum
 5. Hypericum
5. Визначте, яке із слів не є назвою частин рослин:
 1. amyllum
 2. folium
 3. gemma
 4. rhizoma
 5. herba
6. Закінчіть термін «sirupus Aloës cum . . . »
 1. Saccharum
 2. Corazolum
 3. Crataegus
 4. Mentha
 5. Ferro

7. Оберіть продовження терміна «Misce, fiant . . . »

1. emulsum
2. suppositorium
3. pasta
4. pulvis
5. species

8. Доберіть відповідне закінчення:

Recipe: Tabulett .. acidi salicylici 0,5 numero 30

1. -arum
2. -a
3. -ae
4. -as
5. -is

9. Оберіть закінчення для прикметника в терміні «solutio Hydrogenii peroxydi concentrat.. »

1. -i
2. -ae
3. -a
4. -um
5. -is

10. Доберіть прикметник для терміна (для запису у рецепті) «Extracti Crataegi ... »

1. fluida
2. fluidum
3. fluidi
4. spissum
5. spissus

4. Підбиття підсумків (оцінювання практичної діяльності здобувачів освіти, повідомлення домашнього завдання).

5. Список рекомендованої літератури.

Основна :

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

Додаткова:

1. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інформаційні матеріали кафедри філософії, біоетики та іноземних мов для здобувачів спеціальності 221 «Стоматологія» з латинської мови:
<https://info.odmu.edu.ua/chair/philosophy/files/454/ua>

2. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
3. Фармацевтична енциклопедія: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>
4. Затвердження Правил виписування рецептів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>